

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
VĒSTURES UN ARHEOLOĢIJAS NODAĻA

Vēstures bakalaura studiju programmas

3. kursa students

Kaspars Livanovičs

stud. apl. Nr. k116063

**KULTŪRAS UN SABIEDRISKĀ DZĪVE MĀRUPES PAGASTĀ
(1920.-1940.)**

Darba zinātniskais vadītājs

Dr. hist., docents

Mārtiņš Mintaurs

RĪGA 2019

ANOTĀCIJA

20. gadsimta sākumā Latvija piedzīvoja karu, revolūciju un valsts iekārtas maiņu, kas pārtrauca to sabiedriski-kulturālo dzīvi, kāda bija bijusi pirms tam. Jaunās Latvijas valsts apstākļos, pie citiem idejiskajiem uzstādījumiem un sabiedriskās iekārtas, tā izveidojās ļoti atšķirīga, nekā bijusi iepriekšējā vēstures posmā.

Darba mērķis ir analizēt Mārupes pagasta sabiedrisko un kultūras dzīvi 1920.-1940. gados.

Darba rezultātā tika noskaidrots, ka galvenie spēlētāji šajā jomā Mārupē bija skola, aizsargi, aizsardzes, sporta pulciņš, un mazpulks un to darbība izpaudās izglītojošā darbā, saviesīgās dzīves organizēšanā, sabiedrības idejiskā audzināšanā un iesaistīšanā kampaņveidīgos apkārtējās vides sakārtošanas pasākumos. To darbību ietekmēja vispārējā noskaņa, kāda šajā jomā valdīja valstī attiecīgajā brīdī un pašvaldības ekonomiskās iespējas.

ANNOTATION

In the early 20th century, Latvia experienced a war, a revolution and a change of the political system, which stopped the public and cultural life, that existed before. In the new circumstances, with a new political system and a new way of thinking, the public and cultural life was very different, than before.

The goal of this work is to analyze the cultural and public life in Marupe parish in 1920-1940.

As result of this work, it was concluded, that the main players in this matter were the school, the organizations of aizsargi and aizsardzes, the organization of mazpulks and the sports club and their work was aimed on education, organization of public events, the ideological upbringing of the society and engaging the people in campaigns of cleaning the environment. Their work was impacted by the common tendencies and the economic situation.

SATURS

<u>Anotācija.....</u>	<u>2</u>
<u>Annotation.....</u>	<u>3</u>
<u>Saturs.....</u>	<u>4</u>
<u>Ievads.....</u>	<u>5</u>
<u>Avotu un literatūras apskats.....</u>	<u>7</u>
<u>Nepublicētie avoti.....</u>	<u>7</u>
<u>Publicētie avoti.....</u>	<u>8</u>
<u>Literatūra.....</u>	<u>10</u>
<u>1. MĀRUPES PAGASTA VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS.....</u>	<u>12</u>
<u>1. 1. Ģeogrāfija un vēsture.....</u>	<u>12</u>
<u>1. 2. Pārvalde un saimniecība.....</u>	<u>14</u>
<u>2. JAUNATNES ORGANIZĀCIJAS UN PASĀKUMI MĀRUPES</u>	
<u>PAGASTĀ.....</u>	<u>21</u>
<u>2. 1. Skola.....</u>	<u>21</u>
<u>2. 2. Mazpulks.....</u>	<u>29</u>
<u>3. AIZSARGI UN AIZSARDZES MĀRUPES PAGASTA DZĪVĒ.....</u>	<u>38</u>
<u>3. 1. Vispārīgi par Mārupes aizsargiem.....</u>	<u>38</u>
<u>3. 2. Mārupes aizsargu un ar tiem saistīto organizāciju darbība.....</u>	<u>42</u>
<u>Secinājumi.....</u>	<u>70</u>
<u>Avotu un literatūras saraksts.....</u>	<u>73</u>
<u>Nepublicētie avoti.....</u>	<u>73</u>
<u>Publicētie avoti.....</u>	<u>74</u>
<u>Literatūra.....</u>	<u>75</u>

IEVADS

Ap 1920. gadu Latvija piedzīvoja fundamentālas pārmaiņas visās dzīves jomās, kuras nesa Pirmā pasaules kara izskaņā notikušās revolūcijas, impēriju sabrukums un rezultātā notikusī neatkarīgas Latvijas valsts izveidošanās un ar to saistītā ārkārtīgi atšķirīgas sabiedriskās iekārtas un, arī ideoloģisko uzstādījumu ieviešanās dzīvē. Tas viss nozīmēja, ka arī sabiedriski-kulturālās dzīves jomas piedzīvoja fundamentālas pārmaiņas, salīdzinot ar iepriekšējo vēstures posmu. Ar sabiedriski-kulturālo dzīvi šajā darbā tiek saprastas tādas jomas, kā izglītība, saviesīgā dzīve, kā arī, cik to atļauj avoti, mākslas joma, kā arī, sportam. Uzmanība tiks veltīta arī tādiem sabiedriskās dzīves aspektiem, kas saistīti ar apkārtējās vides sakārtošanu un uzturēšanu, ciktāl tas saistās ar plašas sabiedrības iesaisti kampaņveidīgos pasākumos. Izņemot pirmo nodaļu, kas domāta vispārīgam ieskatam Mārupes pagasta dzīvē, netiks apskatīts politiskais process pagastā.

Bakalaura darba tēma ir sabiedriskā un kultūras dzīve Rīgas apriņķa Mārupes pagastā laikā no 1920. līdz 1940. gadam. Tēmas zinātnisko aktualitāti nosaka tas, ka katra, kaut vismazākā pagasta vēstures izpratne dod pilnīgāku un detalizētāku izpratni par Latvijas vēsturi kopumā. Par Mārupes pagastu ir veikti atsevišķi pētījumi, taču, tie ir ļoti vispārīgi un tādi, kas iet cauri ļoti garam laika posmam no 20. gadsimta sākuma līdz pat mūsdienām, apskatot, cik iespējams, plašu jautājumu loku, no kultūras līdz ekonomikai un politikai, bet neiegrimst pārāk dziļi atsevišķu jautājumu un atsevišķu laika posmu detaļās. Šis darbs iedziļināsies tieši pagasta kultūras un sabiedriskajā dzīvē vienā, noteiktā laika posmā, 20. gs. 20. un 30. gados, detalizēti analizējot šo problēmu, tādējādi būs noderīgs vietējās vēstures pētniecības attīstībā.

Bakalaura darba hronoloģiskās robežas ietver laiku no 1920. līdz 1940. gadam. 1920. gads ir izvēlēts par atskaites punktu, jo, tas ir brīdis, pēc vairākus gadus ilgušā kara un jukām, kad, beidzot, nostabilizējās jauna sabiedriskā un politiskā sistēma, un, stabili, uz šiem jaunajiem noteikumiem sāka veidoties pagasta dzīve. 1940. gads, savukārt, ir zīmīgs ar to, ka ejot bojā Latvijas valstij, sabiedriskā kārtība mainījās tik krasi, ka šo gadu var uzskatīt par jauna laikmeta sākumu Latvijas vēsturē. Tas ir loģisks viena vēsturiskā posma noslēgums.

Šī darba mērķis ir noskaidrot un analizēt Mārupes pagasta sabiedriskās un kultūras dzīves aspektus laikā no 1920. līdz 1940. gadam. Lai to izdarītu, ir izvirzīti šādi uzdevumi: 1) analizēt pagasta skolas un pie tās izveidotā mazpulka darbību, 2) analizēt Mārupes aizsargu nodaļas un aizsardžu pulciņa darbību, kā arī pagasta sporta pulciņa darbību. Uzmanība abos punktos tiks pievērsta gan, praktiskajai darbībai, gan normatīvajiem aktiem, norādījumiem utt., kas regulēja šīs jomas. Ārpus pētījuma paliks Mārupes Lauksaimniecības biedrība, dāmu

pulciņš un mednieku biedrība, kas arī iesaistījās pagasta sabiedriski-kulturālajā dzīvē, jo, par šīm organizācijām nav gandrīz nekādas informācijas.

Darbs sāksies ar vispārēju Mārupes pagasta raksturojumu, pievēršot uzmanību pagasta ģeogrāfijai un demogrāfijai. Tiks izdarīts īss un kodolīgs ieskats pagasta vēsturē līdz šeit apskatāmajam laika posmam, kā arī, ieskats Mārupes pagasta ekonomiskajā stāvoklī apskatāmajā laika posmā. Tas vajadzīgs, lai labāk izprastu sabiedriski-kulturālās dzīves norises.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Nepublicētie avoti

Darba nepublicēto avotu bāzi veido Latvijas Valsts vēstures arhīva (LVVA) dokumenti. Tikuši izmantoti 5. Rīgas aizsargu pulka fonda Nr. 3691 1. apraksta, Rīgas apriņķa pagastu skolu fonda Nr. 3154 1. apraksta un Latvijas mazpulka fonda Nr. 4820 1. apraksta materiāli.

3154. fondā ir atrodamas ziņas par atsevišķām Rīgas apriņķa skolām, tajā skaitā, par Mārupes pamatskolu. Mārupes pamatskola tika nodibināta 1920. gada sākumā un darbojās visu apskatāmo laiku. 6. lietā (1920-1925), 7. lietā (1938) un 9. lietā (1939-1941) ir atrodami Mārupes pamatskolas padomes sēžu protokoli, kuros ir ziņas par mācību procesa organizāciju, skolas disciplīnas jautājumiem, saimnieciskajām problēmām, kā arī, skolas rīkotajiem saviesīgajiem pasākumiem, stundu saraksti, ziņas par eksāmeniem. Diemžēl, arhīvā iztrūkst dokumenti par laiku no 1925. līdz 1938. gadam.

LVVA fondā Nr. 3691 ir atrodami Mārupes aizsargu nodaļas un aizsardžu pulciņa dokumenti. Mārupes aizsargu nodaļa tika izveidota 1920. gadā, bet aizsardžu pulciņš-1925. gadā.

Šajās lietās ir komandējošā sastāva sanāksmju protokoli, saņemtie rīkojumi, instrukcijas, paziņojumi un aicinājumi, gan, tieši Mārupei, gan visām vienībām adresēti, vienībām piesūtīti pulka un visas aizsargu organizācijas komandējošā sastāva sanāksmju protokoli, svinību un sporta sacensību plāni, sanāksmju protokoli. Šie dokumenti attiecas uz laiku no 1924. līdz 1940. gadam. 17. lietā (1924-1940) un 54. lietā (1934-1940) atrodama informācija attiecīgi par Mārupes aizsargu nodaļas un aizsardžu pulciņa pasākumiem, tajā skaitā, attiecībā uz tiešajiem aizsargu uzdevumiem-mācības, policejisko funkciju pildīšana, arī par saimnieciskiem jautājumiem, gan par plānotajiem sarīkojumiem, un pasākumiem, gan Mārupē, gan ārpus Mārupes, kuros Mārupes aizsargi un aizsardzes gatavojās piedalīties, kas gan, lielākoties, nav izsmēloša. Šī darba ietvaros noderīgi bija to sanāksmju protokoli, lai cik tie nebūtu īsi un nepilnīgi, kurās gāja runa par sarīkojumu organizēšanu un norisi. 215. lieta (1929-1935) ir Rīgas aizsargu pulka 15. rotas materiāls, kas, it kā, tieši neattiecas uz Mārupi, taču, satur dokumentus, kas adresēti visām Rīgas pulka vienībām, tātad, arī Mārupei, tie ir komandieru sanāksmju protokolu noraksti, kuros atrodami aizsargu vadības norādījumi kultūras dzīves organizēšanai uz vietām, svinību un sporta sacīkšu plāni, rīkojumi. 215A. lieta (1924-1940) satur Mārupes nodaļas saraksti ar pulka vadību un citām vienībām, kas

attiecas uz visdažādākajiem jautājumiem, tajā skaitā, kultūras pasākumiem, sporta sacensībām utt., kas noderīgi šī darba ietvaros. Tas pats sakāms par lietām Nr. 227 (1931), 235 (1932), 302 (1935), 303 (1936), 304 (1936-1937), 449 (1939), 450 (1940), 483A (1940), 2074 (1930), 2124 (1932-1933), 2147 (1934), un 2337 (1938). Tā ir Mārupes aizsargu nodaļas sarakste ar pulka vadību un citām pulka vienībām, kas, bez parastajiem aizsargu militārajiem un policejiskajiem jautājumiem, ietver arī ziņas par sabiedriski-kulturālo dzīvi. Aizsargu fondā ir atrodamas aizsargu vadības vērtējums par aizsargu lomu Latvijas kultūras dzīvē. Šis vērtējums jāskata kritiski. Iespējams, ka aizsargu vadība kaut kādā mērā pārspīlēja to, cik lielu daļu kulturālās dzīves viņu organizācija veido.

No Latvijas mazpulka fonda Nr. 4820 tika izmantotas lietas Nr. 1179 (1934-1938), Nr. 1180 (1936-1940), Nr. 1181 (1938-1940) un Nr. 2692 (1933-1937), kas ir Mārupes mazpulka materiāli. Mārupes mazpulks tika izveidots 1932. gadā. Šeit atrodami Mārupes mazpulka sanāksmju protokoli, kuros ir informācija par mazpulka pasākumiem-izstādēm, sacensībām, utt., mazpulku vadības instrukcijas, organizācijas noteikumi.

Publicētie avoti

Publicēto avotu bāzi veido raksti tā laika preses izdevumos, kā arī, Likumu un valdības (Ministru kabineta) noteikumu krājumi. Darba ietvaros tikuši izmantoti laikraksti "Policijas vēstnesis" (no 1926 gada, "Iekšlietu ministrijas vēstnesis"), "Latvijas kareivis", "Valdības vēstnesis", "Aizsargs", "Smiltenes ziņas". "Rīts", "Fiziskā kultūra un sports", "Lauksaimniecības mēnešraksts", "Mazpulks", "Latvijas jaunatne", "Jaunākās ziņas" un "Nākotnes sieviete".

Izdevumus "Likumu un valdības noteikumu krājums" un "Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums" ir tā apskatāmajā laika posmā Tieslietu ministrijas izdoti normatīvo aktu krājumi. Pirmais ietver normatīvos aktus par laiku no 1919. līdz 1922. gadam, otrs-no 1919. līdz 1940. gadam. Tajos publicēti likumu un valdības noteikumu, kā arī, starptautisku līgumu teksti, bez skaidrojumiem. Šajā darbā tika izmantotas 1924. gada likuma par Rīgas pilsētas administratīvo robežu un 1919. gada likuma par Latvijas izglītības iestādēm publikācijas. Ņemot vērā, ka tās ir tikai normatīvo aktu publikācijas bez skaidrojumiem, kuras izdevusi Tieslietu ministrija, apšaubīt šo izdevumu uzticamību nav iemesla.

"Policijas vēstnesis" bija Iekšlietu ministrijas izdevums, kas tika publicēts no 1923. gada. Tajā tika publicēti dažādi IeM un policijas paziņojumi, tajā skaitā, par pagastu nosaukumu maiņu, kas tika izmantots šajā darbā utt. Šajā izdevumā publicētajam sludinājumam par pagastu nosaukumu maiņu nav iemesla neuzticēties. "Valdības vēstnesis"

bija Latvijas valdības oficiālais izdevums, kura mērķis bija līdzīgs, kā "Policijas vēstnesim". No tā izmantoti sludinājumi, kā skološanas noteikumu publikācija bez skaidrojumiem un Bērnu dienu rīcības komitejas sēde, kuriem arī nav iemesla neuzticēties.

"Latvijas kareivis" bija Latvijas armijas štāba izdevums, kas iznāca no 1920. gada. No tā izmantots 1934. gada pašvaldību pārvaldes reformas apraksts. Protams, raksts ir ieturēts tā laika ideoloģijas garā, aprakstot to, cik neefektīvas bijušas demokrātiski veidotās pašvaldības, taču, šī darba ietvaros izmantoti tikai rakstā ietvertie fakti par jauno kārtību, kāda ieviesta pašvaldību pārvaldē un šos faktus apšaubīt nav iemesla. No šīs avīzes ņemti arī dažu aizsargu notikumu apraksti.

Žurnāls "Aizsargs" bija sākumā Latvijas Atbrīvotāju biedrības izdevums, no 30. gadu beigām to izdeva Aizsargu štābs. No "Aizsarga" ņemti aizsargu sarīkojumu apraksti. 1924. gadā savā rakstā "Bieriņu aizsargu nodaļa", kas izmantots šajā darbā, kritizēja aizsargu vispārējo trūcīgo un slikti sagatavoto stāvokli. Ņemot vērā, ka toreizējais "Aizsarga" izdevējs, Latvijas atbrīvotāju biedrība, bija pret aizsargiem vairāk, nekā pozitīvi noskaņota organizācija, raksts šķiet visnotaļ uzticams. Pārējie izmantotie raksti ir vienkārši atsevišķu aizsargu sarīkojumu apraksti, kur nav nekā apšaubāma.

Par avīzi "Rīts" nekas daudz nav zināms tā iznāca no 1934. līdz 1940. gadam, tās redaktors līdz 1936. gadam bija Aleksandrs Grīns (1895-1941), pēc tam, Ēriks Raisters. No tā izmantoti atsevišķu aizsargu sarīkojumu apraksti.

"Smiltenes ziņas"- reģionāls Smiltenes laikraksts, no tā ņemts raksts par mazpulku mērķiem un uzdevumiem. Tā autors vai avots, diemžēl, avīzē nav minēts. Tas izmantots, lai sniegtu ieskatu tajā, kas no mazpulkiem tajā laikā tika sagaidīts. Tā kā, nav zināms, no kurienes avīzes redakcija smēlusies iedvesmu tādām rakstam, to varētu apšaubīt, taču, saturs pēc būtības atbilsts tā laika idejiskajam fonam-lauku vērtību un patriotisma audzināšana utt.

"Lauksaimniecības mēnešraksts" bija Zemkopības ministrijas mēnešraksts. No tā ņemts raksts par mazpulku mērķiem, kas šajā gadījumā droši uzskatāms par Zemkopības ministrijas nostāju, ņemot vērā to, kas izdeva avīzi. Par raksta autoru P. Reteli, diemžēl, nekas nav zināms.

"Latvijas jaunatne" bija Latvijas jaunatnes sarkanā krusta izdevums no 1924. līdz 1940.gadam. No tā ņemts raksts par kārtējo Spodrības dienas pasākumu-tikai pats fakts.

"Nākotnes sievieti" izdeva Latvijas sieviešu apvienības vadītāja E. Jurevica. Kā liecina raksts "Jēkabpils vēstis" par E. Jurevicu, viņa bijusi patriotiski domājoša un, vienlaikus, feministiski noskaņota, sieviešu tiesību aizstāve¹. Pašu rakstu par valsts aizsardzību rakstīja virsnieks K. Krastiņš. Rakstā runāts par sieviešu lielo lomu nākotnes karā un vajadzību

¹ Kulturālā dzīve, In: Jēkabpils vēstis, 30. 04. 1926, 1. lpp.

sagatavot sievietes saimniecisku, administratīvu un citu valsts amatu ieņemšanai. Atbilst laikraksta redaktore, tāpat, par saturu atbildīgās personas, idejiskajai ievirzei.

"Jēkabpils vēstis", no kurām ņemta informācija par E. Jurevicu-vietējā avīze, rakstīja par Jurevicu saistībā ar viņas ierašanos pilsētā ar referātiem.

"Fiziskā kultūra un sports" bija Latvijas fiziskās kultūras un sporta izdevums. No tā ir ņemts raksts par aizsargu sporta pulciņu pārorganizēšanu par jaunsargiem.

"Jaunākās ziņas" bija viens no lielākajiem Latvijas tā laika laikrakstiem, ko izdeva miljonāru Benjamiņu ģimene. No tā ņemts raksts par sporta pulciņu pārveidošu par jaunsargiem un jaunsardzēm.

Žurnāls "Mazpulks" bija mēnešraksts, kuru no 1931. gada izdeva Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrība, bet, no 1934. gada-kopīgi Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrība, Kurzemes Lauksaimniecības biedrību savienība, Zemgales Lauksaimniecības centrālbiedrība un Latgales Lauksaimniecības biedrību savienība. Izdevums bija domāts jaunatnei un mazpulku dalībniekiem.

Literatūra

Darbā izmantotā literatūra: 1) Apriņķu un pagastu apraksti; 2) Rīgas apriņķis. Dzīve un darbs; 3) Sveiki, aizsargi; 4) 20. gadsimta Latvijas vēsture. II daļa; 5) 15. maija Latvija; 6) Līdumnieku zeme Mārupē; 7) Mārupes novads Māras zīmē.

Pirmās divas grāmatas ir, attiecīgi, Valsts statistikas pārvaldes un Lauksaimniecības kameras izdoti pārskati par Latvijas reģioniem, kuros ietvertas īsas un kodolīgas ziņas par katra pagasta teritoriju un iedzīvotājiem, saimniecisko stāvokli, izglītību, kultūru. No tiem ņemtas ziņas par Mārupes pagastu. "Apriņķu un pagastu aprakstu" sastādītājs ir Aleksandrs Maldups, grāmatas "Rīgas apriņķis. Dzīve un darbs" sastādītāju vārdi nav zināmi.

Grāmatu "Sveiki, aizsargi" ir sarakstījis profesors Ilgvars Butulis. Grāmatā ir izsmelši izklāstīta aizsargu organizācijas vēsture. No tās darbā izmantota informācija, kas skar vietējo aizsargu nodaļu veidošanas, aizsardžu pulciņu un sporta pulciņu veidošanas vēsturi un žurnālu "Aizsargs", kā arī, aizsargu kulturālo darbību.

20. gadsimta Latvijas vēstures II sējums ir fundamentāls darbs par Latvijas vēsturi no 1918. līdz 1940. gadam. Tās autoru vidū ir pazīstami un cienījami vēsturnieki, lai gan, diemžēl, nav zināmi konkrētu nodaļu autori. No grāmatas ņemta informācija, kas saistīta ar pagastu pašvaldību iekāru un Bierīņu pagasta atjaunošanu 1920. gadā.

"15. maija Latvija"-vairāku cienījamu vēsturnieku kolektīva sarakstīta grāmata par Latvijas vēsturi laikā no 1934. līdz 1940. gadam. No tās izmantota informācija par pagastu pašvaldību iekārtu pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma.

Grāmatu "Līdumnieku zeme Mārupe" ir sarakstījusi žurnāliste Rita Kristsons. Viņa nav profesionāla vēsturniece, aiz intereses nolēmusi izpētīt dzimtā pagasta vēsturi. No viņas grāmatas izmantota informācija par Mārupi pirms 1. Pasaules kara, un pagasta ekonomiku. Grāmatas trūkums ir konkrētu atsauču trūkums. Tās sākumā minēts, ka informācija ņemta no Siguldas zonālā valsts arhīva un atmiņu stāstījumiem (kas, gan nevar attiekties uz šajā pētījumā apskatāmo laiku-grāmatā ir arī par jaunākiem laikiem), kā arī, grāmatas tapšanā ar informāciju palīdzējuši vairāki Mārupes vidusskolas pedagogi, taču, nav konkrētu atsauču. Tas samazina grāmatas uzticamības pakāpi.

Gandrīz to pašu var teikt par grāmatu "Mārupes novads Māras zīmē". Tās autore Ilze Būmane, kas arī nav profesionāla vēsturniece. Grāmatā izmantota LVVA informācija, uz kuru dažreiz autore arī atsaucas, kā arī, jau pieminētā Ritas Kristsones grāmata. Arī šis nav ļoti nopietns informācijas avots, tas der, drīzāk, pirmajam iespaidam, taču, nopietnākas literatūras par Mārupes pagastu nav. No šīs grāmatas ņemta informācija par Mārupes vēsturi pirms 1. Pasaules kara.

1. MĀRUPES PAGASTA PAGASTA VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

Ģeogrāfija un vēsture

Pirms ķerties pie viena atsevišķa laika posma un dzīves jomas detalizētas analīzes, ir vērts veikt vispārīgu Mārupes pagasta raksturojumu, apskatot tā ģeogrāfisko stāvokli, pārvaldi 1920.-1940. gados. Tiks sniegts ieskats arī saimnieciskajā stāvoklī, kāds tas bija pētāmajā laikā, jo saimnieciskais stāvoklis, nenoliedzami, ietekmē arī kulturāli sabiedrisko dzīvi, kā arī, īsi tiks iziets cauri pagasta vēsturei līdz šajā darbā apskatāmajam laika posmam.

Mārupes pagasts atrodas dienvidos no Rīgas, un, saskaņā ar šajā darbā apskatāmajā laikā spēkā esošo administratīvo iedalījumu, ziemeļos robežojas ar Rīgas pilsētu, dienvidos ar Olaines pagastu, rietumos ar Babītes pagastu, un austrumos ar Katlakalna pagastu². Pagasta teritorijas platību apskatāmajā laika posmā precīzi pateikt nevar. Tā laika literatūrā ir informācija par kopējo saimniecību zemes platību- pēc 30. gadu beigu ziņām, tā bija 21, 89 kvadrātkilometri³. Jāņem vērā, ka visa pagasta platība noteikti ir lielāka, nekā saimniecību kopplatība. Mūsdienu informāciju, savukārt, izmantot nevar, jo, kopš tā laika pagasta teritorija ir izmainījusies. Šeit vēl jāpiebilst, ka saskaņā ar 1924. gada likumu par Rīgas pilsētas administratīvajām robežām, šajā gadā Rīgai tika pievienota daļa Mārupes (tobrīd vēl Bierīņu) pagasta teritorijas, kas atradās, ļoti aptuveni, starp Jelgavas šoseju un tagadējo Brūkleņu ielu Rīgā.⁴ Pievienotās teritorijas platība un pagasta kopējā platība, vai, kaut vai, tikai, saimniecību kopējā platība līdz šīm teritoriālajām izmaiņām nav zināma.

Mārupes pagasta iedzīvotāju skaits uz 1935. gadu bija 1889 cilvēki, no tiem 875, jeb, 46, 32 % bija vīrieši, bet, 1014, jeb, 53, 68 %-sievietes. 1801 Mārupes iedzīvotājs, jeb, 95, 34 % bija latvieši, krievu bija 30, jeb, 1, 59 %, vāciešu-14, jeb, 0, 74 %, poļu-17, jeb, 0, 90 %, savukārt pie citām tautībām piederēja, vai, savu tautību tautas skaitīšanā nenosauca 27 mārupieši, jeb 1, 43 % no iedzīvotāju kopējā skaita. Pēc ticības 1658 mārupieši, jeb, 87, 77 % bija luterāņi, 130, jeb, 6, 88 % bija katoļi, pareizticīgie bija 78, jeb, 4, 13 %, bet, net 13 cilvēki, jeb, 0, 69 %, vai nu, piederēja pie kādas citas ticības, vai arī, savu ticību neuzdeva.

² Aleksandrs Maldups. Apriņķu un pagastu apraksti, Rīga, Valsts Statistiskā pārvalde, 1937, 7., 37. lpp.

³ Ibidem, 37. lpp.

⁴ Likums par Rīgas pilsētas administratīvo robežu, In: Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums Nr. 4, 35. lpp.

Luterāņi piederēja pie Piņķu evaņģēliski luteriskās draudzes, pie kādām draudzēm piederēja pārējie nav zināms.⁵

Runājot par pagasta dibināšanu un nosaukumu, līdz 1925. gadam Mārupes pagastu sauca par Bieriņu pagastu Tas nodibināts 1910. gadā, atdalot teritoriju no Olaines pagasta, tad, kādā brīdī pievienots atpakaļ⁶. 1920. gadā Bieriņu pagasts, pēc iedzīvotāju lūguma, ar Iekšlietu ministrijas lēmumu atkal tika atdalīts no Olaines pagasta, jau atkal ar veco Bieriņu nosaukumu⁷. 1925. gadā pārdēvēts par Mārupes pagastu⁸.

Viduslaikos tagadējā Mārupes pagasta teritorija ietilpa Rīgas patrimoniālajā apgabalā.

Viduslaiku beigās un agrajos jaunajos laikos, ieviešoties dzimtbūšanai, vēlākā Mārupes pagasta teritorija kļuva par mērķi no muižām izbēgušajiem zemniekiem. Šī zeme tolaik bija ļoti mežaina un mazapdzīvota, kas nozīmēja, ka tā bija kā radīta bēguļojošiem cilvēkiem-šeit varēja viegli paslēpties, pat, iespējams, neviena nemanītam iekopt savu saimniecību. Vēl viens aspekts, kas varēja pievilkt šai vietai zemniekus-bēgļus bija Rīgas tuvums, precīzāk, teritorijas pakļautība pilsētai.. Pastāvēja princips, ka cilvēki, kuri ieradušies pilsētā no citurienes, ja viņi agrāk bija bijuši nebrīvi, pēc kāda noteikta pilsētai pakļautajā teritorijā nodzīvota laika kļuva par brīvzemniekiem, pat tajos gadījumos, ja viņi bija nelikumīgi aizbēguši no sava kunga. Sākumā šis termiņš bija viens gads un viena diena, vēlāk- divi gadi. Kopš 18. gadsimta šī norma tika atcelta, taču cilvēku bēgšanu no dzimtbūšanas tas neapturēja, galu galā, pat, ja oficiāli nedeva brīvību, mežainajā teritorijā varēja vienkārši paslēpties. 18. gadsimta pašās beigās, 1797. gadā šeit bija oficiāli atzīmētas deviņas zemnieku sētas, taču, nevar zināt, vai tie bija no jauna ieradušies cilvēki, vai agrāku laiku bēgļu pēcteči.⁹ Sākot ar 17. gadsimtu Rīgas pilsēta tuvējos lauku apvidos sāka veidot patrimoniālo muižu iecirkņus, bet šīs muižas vēlāk kļuva par privātīpašumu. Kaut kad ap to laiku šeit ieviesās arī dzimtbūšana¹⁰.

Ar Mārupi tajā teritoriālajā izpratnē, kas pastāvēja šajā darbā apskatāmajā laikā, ir saistītas ir trīs no šīm muižām-Tīriņmuiža, Katrīnmuīža un Bieriņu muiža. Par Tīriņmuižu detalizēta informācija ir saglabājusies sākot no 18. gadsimta, kad to ieguva privātīpašumā mācītājs Georgs Portens. Viņa vārdā to toreiz sauca par Portena dzimtmuižu. Vēlāk muižu ieguva tirgotājs Frīdrihs Tīrings, no viņa tā arī ieguva Tīringhofas jeb Tīriņmuižas vārdu.

⁵ Maldups. Apriņķu un pagastu apraksti, 37. lpp.

⁶ Rīta Kristsons. Līdumnieku zeme Mārupe, Rīga, Lauku avīze, 1999. 21. lpp.

⁷ R. Apine. u. c. 20. gadsimta Latvijas vēsture II 20. gadsimts, Latvijas universitātes Latvijas vēstures institūts, Rīga, 2003, 313. lpp.

⁸ Pagastu nosaukumu grozīšana, In: Policijas vēstnesis Nr. 37 10. 05. 1925. 1. lpp.

⁹ Kristsons. Līdumnieku zeme Mārupe, 36. lpp.

¹⁰ Ibidem; Ilze Būmane. Mārupes novads Māras zīmē, Rīga, Mārupes novada dome, 2015, 26. lpp.

pārvaldes institūcijas un, to pilnvaras, lēmumu pieņemšanas kārtību, pagastam piederīgo cilvēku-iedzīvotāju-kopumu, pagasta pašvaldību pienākumus utt. Saskaņā ar šo likumu pagasts tika definēts kā teritoriāla pašvaldība, pretstatā iepriekšējai, Krievijas Impērijā pastāvējušajai kārtībai, saskaņā ar kuru, pagasts bija zemnieku kārtas organizācijas vienība. Līdz ar to, pagastam bija piederīgi visi cilvēki, kas dzīvoja tā teritorijā, neatkarīgi no viņu sociālās piederības. Pagastu teritorijā esošajām muižām vairs nebija nekādu priekšrocību.

Saskaņā ar likumu, par pagasta iedzīvotājiem tika uzskatītas visas tās personas, kas, vai nu, dzīvoja pagasta teritorijā, vai arī, tām tur piederēja nekustamais īpašums vai tiesības to lietot. Pagasta pārvaldes īstenošanas uzdevumu veica trīs institūcijas: pagasta sapulce, kas bija augstākā lēmējvaras institūcija, kas, protams, nevarēja darboties pastāvīgi, pagasta padome-vidējais līmenis, kas bija atalgoti, bet, visai niecīgi, izpildkomiteja un revīzijas komisija. Pagasta sapulcē piedalījās visi tie pagasta iedzīvotāji, kuri bija vismaz 20 gadu veci, un nodzīvojuši pagastā vismaz 2 mēnešus¹⁶, vai, attiecīgi, viņiem šos divus mēnešus pagastā piederēja kāds nekustamais īpašums. Sapulcē piedalījās abu dzimumu cilvēki. Pagasta sapulces uzdevums bija ievēlēt tās pagasta institūcijas, kas darbojās pastāvīgi-padomi un izpildkomiteju, apstiprināt pagasta budžetu, kura projektu izstrādāja, visticamāk, sākumā izpildkomitejas locekļi, ņemot vērā tās jomas, ar kurām viņiem katram bija uzticēts nodarboties, pēc tam, savu roku pielika padome. Vēl, sapulce lēma par pašvaldības gada pārskatu, nekustamo īpašumu pirkšanu un pārdošanu, pagasta kapitāla izlietošanu, ierēdņu pieņemšanu, un, domājams, arī, atlaišanu, un viņu atalgošanu, noteikt pagasta izpildkomitejas locekļu algas. Pagasta sapulce bija lemttiesīga, ja tajā piedalījās vismaz viena trešā daļa no visiem balsstiesīgajiem, un lēmumu pieņemšana notika ar vienkāršo balsu vairākumu, tas ir, kaut minimāli vairāk par pusi.

Pagasta padome lēma par visiem tiem jautājumiem, kas neietilpa sapulces kompetencē, būtībā, par visām ikdienas lietām, kas saistītas ar pagasta saimniecību, pašvaldības darba organizatoriskajiem jautājumiem, rūpēties par pārtikas sagādi, organizēt bezdarbnieku nodarbināšanu, palīdzēt nespējniekiem, ievēlēt pagasta komisijas un izraudzīt ierēdņus, kuru pieņemšanā, gan, cik noprotams, galavārdu teica pagasta sapulce, uzlikt administratīvos sodus, kā arī, ievēlēt un kontrolēt izpildkomiteju. Izpildkomiteju veidoja trīs līdz septiņi cilvēki, kuru skaitu katrā pagastā noteica, ņemot vērā katra pagasta lielumu gan pēc iedzīvotāju skaita, gan pēc platības. Cik liela bija izpildkomiteja Mārupē, par to avoti klusē. Izpildkomiteja bija pagasta izpildvaras institūcija, kurai bija jāīsteno lēmējvaras-sapulces un padomes-pieņemtie lēmumi. Likums nepieļāva kādas vienas, atsevišķas

¹⁶ 20. gadsimta Latvijas vēsture II. sējums Neatkarīgā valsts. 1929-1940 Rīga, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts 2003 243. lpp.

amatpersonas uzkundzēšanos pagastā, tas nepiešķīra atsevišķām amatpersonām īpašas vienpersoniskas pilnvaras.

Revīzijas komisija atskaitījās gan pagasta sapulcei, kas to bija ievēlējusi, gan padomei. To veidoja trīs līdz piecas personas. Komisijai bija jāveic pagasta pašvaldības institūciju darbības uzraudzība, domājams, no likumības viedokļa, kā arī, jāseko līdzī pagasta saimnieciskajam stāvoklim-ieņēmumiem, izdevumiem utt. Pagasta pašvaldību uzraudzību no augšas šajā laikā veica apgabaltiesa, kas liek domāt, ka pagastu darbības kontrole iedarbojās tikai ārkārtējos brīžos. Tolaik vēl tika spriests par reģionālā līmeņa pašvaldību-apriņķu-izveidošanu, projektos, kas to paredzēja bija plānots nodot pagastu pašvaldību kontroli. Visaugstākajā līmenī uzraudzību īstenoja Iekšlietu ministrija, kuras sastāvā šim uzdevumam bija izveidots īpašs Pašvaldību departaments¹⁷.

Visbeidzot, 1922. gadā Satversmes sapulce pieņēma jaunu likumu par pagastu pašvaldībām, saskaņā ar kuru, pagasts tika raksturots kā vienība, kas aptver noteiktu lauku teritoriju ārpus pilsētām un miestiem, un visus tos cilvēkus, kas šajā teritorijā dzīvo. Visiem pagasta iedzīvotājiem bija pienākums pildīt pagasta uzliktās saistības, kas attiecās uz kļaušu darbu izpildīšanu, piemēram, zemes ceļu uzturēšanā, kas bija, lielākoties, pagastu kompetencē, maksāt nodokļus utt., kā arī, viņiem visiem bija vienādas tiesības saņemt no pagasta pašvaldības palīdzību. Jaunais likums vairs nepieskaitīja pagastu iedzīvotājiem tās personas, kam pagastā piederēja nekustamais īpašums, bet, kas pašas dzīvoja ārpus pagasta. Pagastu pārvaldes institūcijas palika gandrīz tās pašas, kas bija iepriekš: pagasta padome, valde-tā pati izpildkomiteja, vienkārši, ar citu nosaukumu, un revīzijas komisija. Tika likvidēta pagasta sapulce. Tādā kārtā, turpmāk visu pagastu balsstiesīgo iedzīvotāju tiešā piedalīšanās pagastu pārvaldē tika ierobežota ar pagastu padomes vēlēšanām, tālāk padome uzņēmās tās pilnvaras, kas agrāk atradās pagastu sapulces pārziņā. Šāds lēmums varētu būt ticis pieņemts tāpēc, ka sasaukt uz sapulci pietiekami daudz cilvēku bija grūti, lauku darbi vienmēr bija svarīgāki, kā arī, varēja traucēt laika apstākļi, arī tas, ka, Latvijas laukos vairums cilvēku dzīvoja viensētās, līdz ar to, attālumi līdz sapulces vietai lieli, ceļi ļoti iespējams, slikti, grūti izbraucami vai izbrienami. Pagastu padomes skaitlisko sastāvu jau atkal noteica, vadoties no pagastu iedzīvotāju skaita un teritorijas platības, tajā varēja būt no 12 līdz 21 locekļiem. Mainījās pagastu vēlēšanu noteikumi-tagad pagastu padomi varēja vēlēties abu dzimumu cilvēki, kuri bija sasnieguši vismaz 21 gada vecumu un pagastā nodzīvojuši vismaz četrus mēnešus. Pagastu padomi sākumā vēlēja uz trīs gadiem, bet 1931. gadā tās pilnvaru termiņu par gadu pagarināja. Pagastu padome no sava vidus izvēlēja izpildvaru-valdi. Padomes pilnvarās ietilpa tādas lietas, kā pagastu budžeta pieņemšana, pašvaldības īpašumu

¹⁷ Ibidem, 244. lpp.

un naudas līdzekļu pārvaldīšana, nodokļu un kļaušu uzlikšana pagasta iedzīvotājiem, lēma par aizņēmumiem, par dalību dažādos kooperatīvos. Pagasts arī uzturēja sabiedrības kulturālo vajadzību apmierināšanai vajadzīgās institūcijas-skolas, bibliotēkas utt., nodrošināja sociālo palīdzību tiem, kas paši nevarēja sagādāt sev uzturu-dažādiem nespējniekiem, kā arī, bērniem-bāreņiem, organizēja veselības aizsardzības pakalpojumu sniegšanu. Lielākoties pagasta padomes lēmumi bija galīgi, bija vien daži izņēmumi, kur pagasts atradās augstāk stāvošo institūciju-apriņķa padomes pakļautībā un varēja lemt tikai ar tās piekrišanu¹⁸. Pagasta valdes sastāvā bija no diviem līdz četriem cilvēkiem-ierindas locekļiem, un viens priekšsēdētājs. Tā, nodarbojās ar zemāka līmeņa, ikdienišķu lēmumu lemšanu. Tā veica aprēķinus par pagasta ieņēmumiem un izdevumiem un, saskaņā ar padomei pārvaldīja pagasta saimniecību-īpašumus un kapitālu. Valdes uzdevums bija arī izstrādāt pagasta budžeta projektu, ko tad stādīja priekšā padomei. Valde praktiski īstenoja padomes izstrādāto nodokļu un kļaušu politiku, organizēja pārtikas sagādi. Pastāvēja noteikums, kas aizliedza veidot pagastu valžu sastāvu, balstoties uz radniecības principu-valdē nedrīkstēja darboties vienlaikus vairāki vienas ģimenes locekļi. Valdes priekšsēdētājam vai viņa vietniekam bija jāpiedalās pagasta padomes sēdēs. Kā tika minēts jau iepriekš, pagasta padomes un valdes locekļi bija ļoti slikti atalgoti, kas nozīmēja, ka viņiem bija pašiem jāvar sevi un savu ģimeni uzturēt ar savas saimniecības palīdzību, līdz ar to, šos amatus nevarēja uzņemties trūcīgi cilvēki. Arī inteliģences pārstāvju-skolotāju utt. pagastu vadībā bija maz, tātad, pagastu vadība atradās turīgāko zemnieku rokās¹⁹. Iespējams, Mārupē situācija varēja būt mazliet labāka priekš lauku inteliģences, jo, kā vēlāk redzēsīm, Mārupes pagastā zemnieki nebija diez ko turīgi, taču, visumā šis vispārīgais apraksts ir diezgan droši attiecināms uz Mārupi.

Pagasta pašvaldības pienākumos saskaņā ar jauno likumu, ietilpa tādas lietas, kā, iedzīvotāju sociālā apgāde, tautas izglītības jautājumi, tai skaitā, skolu iekārtošana un to apmeklēšanas kontrolēšana, veselības aizsardzības jautājumi, pagasta kompetencē ietilpa to zemes ceļu uzturēšana, kas gāja cauri tā teritorijai, šeit gan nedaudz palīgā nāca valsts, bet, tiešām, tikai ļoti nedaudz-par vairāk, nekā, 90 % šis uzdevums iekrita tieši pagastu kompetencē. Vēl viens pagastu uzdevums bija sabiedriskās kārtības uzturēšana. Šeit lieti noderēja pagastos esošās aizsargu nodaļas. Pagastiem bija jāsekmē saimniecības attīstība, kā arī, jāsniedz saviem iedzīvotājiem juridiska palīdzība²⁰.

Pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma pašvaldību sistēma Latvijā mainījās. Pakāpeniski tika likvidētas vēlētās pašvaldības, pagastu padomju pilnvaras tika stingri ierobežotas jau ar

¹⁸ Ibidem, 245. lpp.

¹⁹ Ibidem

²⁰ Ibidem, 246. lpp.

1934. gada 17. jūlijā pieņemtu likumu²¹, lai gan, tās joprojām vēlēja.²² Saskaņā ar literatūru, 1938. gadā tika likvidēts pagasta padomes priekšsēdētāja amats, tā vietā radās jauna pagasta vecākā vieta, bet pagasta vecāko iecēla, domājams, apriņķu vadība²³. taču, no tā laika preses publikācijām izriet, ka vecākā amats izveidots jau ar minēto 1934. gada likumu par pagastu pašvaldību darbību ierobežošanu izņēmuma stāvokļa laikā.²⁴ Pagasta vecākais uzņēmās lielu daļu no padomes pilnvarām, pieauga arī pagasta darbveža pilnvaras²⁵.

Trīsdesmito gadu beigās Mārupes pagasta vecākais bija Jānis Rozenbergs, kurš ieņēma vadošu stāvokli arī Mārupes aizsargu nodaļā, darbveža vietas izpildītājs bija kāds Jānis Krastiņš, par kuru vairāk informācijas nav²⁶.

Priekš kulturāli-sabiedriskās dzīves organizēšanas būtiski ir saimnieciskie apstākļi pagastā, tāpēc, tagad īsi pievērsīsimies tiem.

Vispirms, jāievēro, ka šajā darbā apskatāmā laika posma sākumā tikko bija beidzies karš, kas bija pamatīgi izpostījis saimnieciskos resursus, atņēmis darba spējīgos cilvēkus, vai nu, iesaucot viņus armijā, vai viņiem ejot bojā vai dodoties bēgļu gaitās. Pirmā Pasaules kara laikā Mārupes pagastam pāri gāja fronte, kā rezultātā pagastam tika nodarīti lieli zaudējumi, turklāt, jāpieskaita arī kara saimnieciskās sekas-darba roku trūkums, kara invalīdi, kas bija jāuztur par pagasta līdzekļiem utt. Uz 1920. gada sākumu Mārupes, jeb, tobrīd, Bierīņu, pagasta ekonomisko pamatu veidoja, galvenokārt, sīkas zemnieku saimniecības pārsvarā izmērā 4 līdz 5 hektāriem. Šis stāvoklis nāca vēl no pirmskara laikiem, kad lielākais vietējais zemes īpašnieks barons Bērenss fon Rautenfelds bija iznomājis savas Bierīņu muižas zemi zemniekiemniecīgos gabalos²⁷. Agrārās reformas rezultātā par zemes īpašniekiem kļuva vairāki simti bijušo nomnieku un 81 jauns zemnieks²⁸. Pašu Bierīņu muižas centru (Jauno Bierīņu muižu) pārņēma pagasts, vēlāk to atdeva Rautenfelda sievai. Tāpat pagasts pārņēma Veco Bierīņu muižu-bijušo Rautenfeldu medību namu, kur pirms kara bija bijusi privātskola, tagad tajā ierīkoja Bierīņu pamatskolu un pagasta padomi. Ņemot vērā saimniecību mazo izmēru un to, ka Mārupe neizceļas ar ļoti auglīgu zemi, nekāds lielais saimnieciskais

²¹ Antonijs Zunda. u. c. 15. maija Latvija, Rīga, Latvijas mediji, 2017, 110. lpp.

²² Jaunās valdības veiktā pašvaldības reforma, In: Latvijas kareivis 08. 08. 1934. 1. lpp.

²³ Zunda, u. c. 15. maija Latvija, 110. lpp.

²⁴ Jaunās valdības veiktā pašvaldības reforma, In: Latvijas kareivis Nr. 174, 08. 08. 1934. 1. lpp.

²⁵ Zunda u. c. 15. maija Latvija, 110. lpp

²⁶ Maldups. Apriņķu un pagastu apraksti, 7., 37. lpp.

²⁷ Kristšone. Līdumnieku zeme Mārupe. 24. lpp.

²⁸ Piešķirto īpašumu saraksts, Rīga, In: Latvijas Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk: LNA LVVA), Rīga, 1921, fonds Nr. 6891 (Rīgas apriņķa zemes ierīcības komiteja), apraksts Nr. 1, lieta Nr. 198, (Zemes ierīcības komitejas piešķirtās jaunsaimniecības un rentes mājas, 1921), 26.-76. lpp.; Būmane, I. Mārupes novads Māras zīmē, 16. lpp.

uzplaukums pēckara gados nebija vērojams. Pozitīvi mārūpiešus ietekmēja Rīgas tuvums, kas nozīmēja iespējas vest uz galvaspilsētu savu produkciju, ko viņi pielāgoja Rīgas tirgus prasībām, to varēja ne tikai pārdot Rīgas tirgos, bet arī, piemēram, nodot Rīgas restorānos un kafējnīcās, kā daudzi arī darīja. kā arī, piepelnīties izvedot no Rīgas atkritumus un ziemā sniegu, vai arī, sniedzot ormaņa pakalpojumus. Rīgas pārtikas rūpniecības uzņēmumi Mārupes zemniekiem kalpoja ne tikai par objektu, kam nodot ražu, bet, arī par mēslojuma ieguves avotu.

Mārūpieši vieni no pirmajiem Latvijā nodibināja lauksaimniecības biedrību, aktīvi veidoja arī citus kooperatīvus²⁹.

Uz 1935. gadu Mārupes pagastā bija 506 saimniecības. Sīko saimniecību princips saglabājās visu neatkarīgās Latvijas laiku. Vēl 1937. gadā vidējā saimniecības platība Mārupē bija 1,86-3, 75 hektāri. Zemi, galvenokārt, aizņēma pļavas, pēc tam nāca aramzeme, ganības meži, ūdeņi un purvi. Saimniecībā dominēja lopkopība. Pagasta budžets 1936./37. gadā bija 17 139 lati, ieņēmumus, galvenokārt veidoja nodokļi (16 508 lati), izdevumus administratīvie tēriņi- 8304 lati, pēc tam sociālie izdevumi un veselības aizsardzība. Izglītība ar 2549 latiem ceturtajā vietā. Latvijas Lauksaimniecības kamera 1937. gadā raksturoja Mārūpi kā saimnieciski vāju pagastu ar neauglīgu zemi un sīkām saimniecībām.³⁰

Beigās vēl jāpiebilst, ka galvenā saimnieciskā biedrība pagastā-Mārupes Lauksaimniecības biedrība-bija arī lielākās bibliotēkas turētāja pagastā, tai piederēja 600 sējumi.³¹ Taču, detalizēta apraksta par to nebūs, jo, avoti nesniedz gandrīz nekādas konkrētas ziņas šajā sakarā.

Kā redzams, Mārupes pagasts nebija ne liels, ne arī, saimnieciski attīstīts. Kā redzams, jau pirms agrārās reformas Mārupē bija izveidojusies vēlāk visai Latvijai vairāk vai mazāk raksturīgā sīksaimniecību sistēma. Lauksaimniecībai nelabvēlīgo dabas apstākļu un sīko saimniecību dēļ, tas visu apskatāmo laika posmu palika ekonomiski vājš, taču, vienlaikus šie apstākļi Mārupē veicināja kooperācijas attīstību.

Pagasta pārvalde apskatāmā posma sākumā bija demokrātiska, ar lielu tiesās demokrātijas ietekmi, būtiskākos lēmumus atstājot visu balsstiesīgo iedzīvotāju izlemšanā, taču, ar laiku, jau sākot ar 20. gadu sākumu, iedzīvotāju ietekme pašvaldības pārvaldē tika ierobežota, sākumā saglabājot to partiju demokrātijas līmenī, bet, pēc 1934. gada 15. maija

²⁹ Kristsons. Līdumnieku zeme Mārupe, 29. lpp.; Latviešu koversācijas vārdnīca II sējums, 70. lpp.

³⁰ Maldups. Apriņķu un pagastu apraksti, 7., 37. lpp.; Rīgas apriņķis. dzīve un darbs, Rīga, Latvijas Lauksaimniecības kamera, 1937, 102. lpp.

³¹ Maldups. Apriņķu un pagastu apraksti, 7., 37. lpp.

apvērsuma, sakarā ar visā valstī notikušo pāreju uz autoritāru iekārtu, vēl vairāk to ierobežojot un veicinot vienpersoniskas vadonības veidošanos.

JAUNATNES ORGANIZĀCIJAS UN PASĀKUMI MĀRUPES PAGASTĀ

Šajā nodaļā tiks apskatītas tās sabiedriskās un kulturālās aktivitātes, kas saistītas ar pagasta jaunatni, Mārupes gadījumā- skola un mazpulks.

Skola

Vispirms, neliels ieskats tautas izglītībā apskatāmajā laikā.

1918. gadā Latvijas Pagaidu valdība noteica obligāto izglītību. Protams, uzreiz to īstenot neizdevās tā brīža politiskās situācijas dēļ, reāli šī likuma ieviešana sākās 1919. gada beigās, 1920. gadā. Bērni, kas saņēma skolas izglītību nevis, tautskolās, bet citās skolās vai mājās, bija atbrīvoti no tautskolas apmeklēšanas, savukārt, pašvaldībām bija pienākums nodrošināt ar iespēju iet skolā tos bērnus, kuri trūcīguma dēļ, to nevarēja. Skološanu sāka ar pirmsskolu no 7 līdz 8 gadu vecumam, ko varēja veikt arī mājās, lai gan, pašvaldība to uzraudzīja. Pirmsskolā bija jāiemācās lasīt, rakstīt, un rēķināt līdz desmit, bet, galvenais bija "vispusīgi attīstīt bērnu gara spējas"³². Tam sekoja pamatskola ar sešām klasēm, no kurām obligāts bija pirmās četras, bet abas pēdējās -pēc izvēles. Divgadīga papildskola sagatavoja viņus vidusskolai. Bija cilvēki, kas bija vecāki par 14 gadiem un iepriekš nekad nebija gājuši skolā. Arī viņi gāja papildskolā, bet mācības viņiem organizēja vakarskolas, vai, kādā citā īpašā formā. Viņu vecākiem vai darba vadītājiem bija viņus noteiktā laikā jāatbrīvo no darba, lai viņi varētu iet skolā, citādi draudēja naudassods, tāpat, kā par bērnu nesūtīšanu parastajā skolā. Skološana bija par brīvu. Obligātās skološanas īstenošana dzīvē bija uzdota pašvaldībām. To uzdevums bija gan, reģistrēt bērnus un uzraudzīt, kā viņi iet skolā, gan, gādāt par skolas tehnisko nodrošinājumu-skolas ēkām, kas būtu visādā ziņā piemērotas bērnu skološanas vajadzībām-labā tehniskā stāvoklī esošas, pietiekami plašas, tīras, apgādātas ar kārtīgām skolas mēbelēm, labierīcībām. Jau no paša sākuma bija ieteikums nodrošināt skolēnus ar siltu ēdināšanu, vēlams, uz sabiedrības rēķina, vai, vismaz, trūcīgo skolēnu siltu ēdināšanu. Lai netraucētu bērnu skološanu ar pārāk garu ceļu uz skolu, bija noteikts, ka bērniem nav obligāti jāiet sava pagasta skolā, viņi var apmeklēt tuvāko skolu, kaut arī tā atrastos citas pašvaldības teritorijā un pārziņā. Skolām obligāti pienācās zemes gabals 1 hektāra lielumā. Skolu uzraudzība, pirmkārt, bija pagastu pašvaldību uzdevums, bet

³² Noteikumi par obligatoriskās mācības izvešanu dzīvē, In: Valdības vēstnesis 16. 09. 1921., 2-3. lpp.

virszraudzību īstenoja apriņķu skolu valdes. Katrai skolai bija padome, kas uzraudzīja skolā notiekošo un, arī, to, kā bērni apmeklē skolu.

Izglītības ministrija noteica obligātos mācību priekšmetus un to sadalījumu pa stundām, maksimālo pieļaujamo mācību slodzi un skolēnu skaitu klasē. Vienā klasē drīkstēja būt, lielākais, 40 skolēnu³³.

Sākot ar nelielu priekšvēsturi, līdz Pirmajam Pasaules karam Mārupes bērniem bija paredzēta tikai viena privātskola Vecās Bierīņu muižas namā, un, šajā skolā mācības notika krievu valodā. Situācija mainījās, domājams, 1918. gada beigās, kad Latvijas Pagaidu valdības tautas apgaismošanas ministrs Kārlis Kasparsons (1865-1962) deva rīkojumu par Rīgas apriņķa tautskolu pārņemšanu³⁴. Tajā pašā laikā ar Pagaidu valdības lēmumu tika arī ieviesta skolēnu apmācība dzimtajā valodā. Tomēr, jau pavisam drīz pēc šiem rīkojumiem, 1919. gada janvārī, Rīgu un tai pieguļošos pagastus ieņēma lielinieki, un, līdz turpmāko Latvijas valdības lēmumu par obligāto pirmsmācību utt. ieviešanu bija jāpagaida. Tomēr 1919. gada stāvokļa izskatīšana ir ārpus šī darba tēmas, tāpēc tajās vētrainajās pārmaiņās, kas skāra izglītību šajā laikā, kad Pierīgas pagasti vairākkārt mainīja savu politisko piederību, mēs neiedziļināsimies. Mūs interesē izglītības procesi, sākot ar 1920. gadu.

1920. gadā Mārupes (tobrīd Bierīņu) pagastā joprojām darbojās tikai viena skola- Bierīņu pagasta pamatskola, kas savu darbu uzsāka 1920. gada 26. janvārī³⁵ un tā joprojām bija izvietota tajā pašā Vecās Bierīņu muižas namā. Galvenā skolas institūcija bija skolas padome. To veidoja skolotāju, vecāku, un pagasta pašvaldības pārstāvji. Skolas padomes kompetencē ietilpa jautājumi, kas saistīti ar mācību procesu un, skolotāju sastāva veidošanu un skolas pārziņa izraudzīšanu, taču, kadru jautājumos tās kompetencē bija tikai kandidātu izraudzīšana un ieteikšana tām iestādēm, kuru atbildībā bija kadru iecelšana³⁶, domājams, pagasta vadībai. Padomes kompetencē bija arī dažādu tehnisku jautājumu risināšana.

Mācības skolā sākotnēji notika sešas dienas nedēļā- no pirmdienas līdz sestdienai, mācību gads sākās oktobra vidū un ilga līdz maija vidum, bet pēc pavasara semestra beigām skola mēdza noturēt arī vasaras semestri līdz jūnija sākumam- tā saukto vasaras skolu. Vēlāk mācību gada termiņi mainījās un 30. gadu beigās jau mācības sākās 1. septembrī, kā ierasts tagad³⁷. Par skolēnu skaitu nav ziņu, izņemot par 1937. gadu, ka skolā mācoties 112 bērnu³⁸.

³³ Ibidem, 2.-3. lpp. lpp

³⁴ 20. gadsimta Latvijas vēsture II. Neatkarīgā valsts. 1929-1940 Rīga, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts 2003 720.-721. lpp.

³⁵ Skolas padomes sēdes protokols, Mārupe, LNA LVVA, fonds Nr. 3154 (Rīgas apriņķa pagastu skolas), apr. Nr. 1., lieta Nr. 6 (Pamatskolas padomes un pedagoģiskās padomes sēžu protokoli), 24. lp.

³⁶ Ibidem, 9. lp.

³⁷ Skolas padomes protokols, Mārupe, LNA LVVA, 3154-1-7 16. lpp.

1920. gada sākumā skolas padome nāca pie slēdziena, ka par spīti likumdošanā ieviestajai normai, par to, ka, pamatizglītība ir obligāta, daudzi pagasta bērni skolu neapmeklē. Skolotāja Anna Riekstiņa šajā sakarā uzstājās padomes sēdē, norādot, ka, par iemeslu tam esot vai nu pašu skolēnu slinkums, vai tas, ka, vecāki nepiespiežot bērnus iet skolā. Skolas padome uzdeva skolotājai Riekstiņai sastādīt to bērnu sarakstu, kuri bez aizbildinājuma neapmeklē skolu, lai varētu piemērot vecākiem likumā paredzēto sodu- 1, 50 rubļus³⁹.

1920. gada 25. martā skolas padomes sēdē tika izskatīts jautājums par papildu skolas ierīkošanu. Latvijas Tautas padomes 1919. gada 8. decembrī pieņemtais likums "Par Latvijas izglītības iestādēm"⁴⁰ noteica noturēt papildu skolas priekš cilvēkiem, kuri nav sasnieguši 16 gadu vecumu, un neapmeklē nekādu skolu. Tomēr, skolas padome atrada par neiespējamu šo likuma prasību izpildīt, jo, daļa jo daļa to jauniešu, kuriem būtu jāapmeklē papildu skola, jau bija uzsākuši mācības parastajā kārtībā, bet, pārējie atradās tik trūcīgos apstākļos, ka, viņiem nebija iespējams apmeklēt skolu. Rezultātā tika nolemts papildu skolu nenoturēt⁴¹.

1920. gada novembrī skolas padome vērsās pie pagasta padomes ar to bērnu, kas dzīvoja tik trūcīgos apstākļos, ka nevarēja iet skolā, sarakstu, un, lūgumu piešķirt viņiem no pagasta līdzekļiem pabalstu. Ap to pašu laiku skola lūdza pagasta padomi arī uzsākt 6 līdz 8 gadus veco bērnu reģistrēšanu ābecnieku sarakstā, lai skolotājas varētu uzsākt pārbaudīt viņu zināšanu pārbaudi pirms bērnu sūtīšanas uz skolu⁴².

Mācību lietu iekārtošanā sava loma bija bērnu vecākiem, kuru sapulcēs tika apspriesti un likti uz balsošanu jautājumi par mācību saturu un procesu.

Tā, 1921. gada februārī vecāku sapulcei priekšā tika likti vairāki jautājumi saistībā ar svešvalodu un ticības mācības pasniegšanu un mācību gada robežām. Tika spriests par to, vai pamatskolā būtu jā mācā svešvalodas, un, ja jā mācā, tad vai vienu, vai, divas, kā arī, ja tiek mācītas divas svešvalodas, tad, vai abām jābūt obligātām. Vecāki nolēma, ka svešvalodas pamatskolā ir vajadzīgas, proti, divas- vācu un krievu, bet, cik noprotams no sapulces protokola, obligātai, pēc skolēnu vecāku domām, jābūt tikai vienai- krievu valodai. Tika nolemts, ka pirmā svešvaloda ir jā sāk mācīt no otrās klases, bet, otrā- no trešās. Vēl, turpinot apspriest svešvalodu pasniegšanu, tika izvirzīts jautājums par trešās svešvalodas mācīšanu

³⁸ Ibidem, 1.-2. lp.

³⁹ Skolas padomes protokols, Mārupe, LNA LVVA, 3154-1-6, 3. lp.

⁴⁰ Likums par Latvijas izglītības iestādēm, In: Likumu un valdības rīkojumu krājums Nr. 13, 31. 12. 1919. 170.-174. lpp.

⁴¹ Ibidem, 1. lp.

⁴² Ibidem, 4. lp.

brīvprātīgi- šeit vecāki nolēma, ka trešo svešvalodu ir pieļaujams mācīt no ceturtās klases, vadoties pēc bērnu spējām.

Jautājumā par ticības mācību tika spriests, pirmkārt, par to, vai ticības mācība vispār skolā ir jāpasniedz, otrkārt, vai tā ir jāpasniedz obligāti. Skolēnu vecāki nolēma, ka šim priekšmetam ir jābūt iekļautam skolas programmā, lai skolnieki, kas to vēlētos, būtu iespēja to apgūt, taču, obligātam tam nav jābūt, bērni, kuri to negrib apgūt, ar vecāku piekrišanu var atteikties⁴³.

Sapulcē tika arī uzstādīts jautājums par citiem priekšmetiem, kas pēc vecāku vēlēšanās būtu jāievieš skolā, taču, tādi priekšlikumi neizskanēja. Skolas darbu vecāku sapulces dalībnieki novērtēja kā apmierinošu.

Tālāk tika pārrunāti jautājumi par mācību gada un nedēļas ilgumu un skološanas uzsākšanas vecumu. Vecāki nolēma, ka mācību gadam jā sākas 15. oktobrī, un jābeidzas 5. maijā. Attiecībā uz mācību nedēļu, tās garums tika atstāts tāds, kāds bijis⁴⁴. Spriežot pēc vēlāk pieņemtajiem stundu sarakstiem, tas bija no pirmdienas līdz sestdienai (ieskaitot). Tāpat, tika nolemts, ka mācības skolā sākas no astoņu gadu vecuma⁴⁵.

Tika apspriests jautājums par skolēnu ēdināšanu. Priekšlikumi bija nodrošināt kopgaldu, vai nu, uz pašu skolēnu (viņu vecāku) rēķina, vai arī, par sabiedriskajiem līdzekļiem. Beigu beigās tika nolemts, ka, materiālo apstākļu dēļ, kopēdināšana skolā nav iespējama.

Tika nolemts pieņemt darbā skolas apkalpotāju, kura uzdevums būtu nodrošināt telpu tīrību un apkuri, kamēr pārējos darbus veiktu skolēni paši. Visbeidzot, noslēdzot sapulci, vecāki nolēma, ka, skolai visdrīzākajā laikā ir jāiegādājas mūzikas instrumenti⁴⁶.

1921. gada martā skolas padome tomēr nolēma sākt augstāk minēto papildu skolu, kuru gadu iepriekš nevarēja sākt pagasta jauniešu nabadzības dēļ. Papildu skola sākās 1921. gada 30. martā.

Pavasara semestrim beidzoties, 1921. gada maijā vecāku sanāksme atzina, ka skolotājas "ir bijušas savu uzdevumu augstumos un darījušas viņu labā visu, kas viņu spēkos". Tajā pašā reizē nolēma arī noturēt vasaras skolu no maija beigām līdz jūnija sākumam⁴⁷.

1921. gada septembrī skolas padome nolēma, ka skolā ir jāatver piektā klase, par iemeslu tam norādot, ka skolēnu skaits, kam vajadzētu šajā klasē mācīties esot pāri desmit, un, attiecīgi vērsās pie pagasta padomes ar lūgumu atļaut piektās klases atvēršanu. Šeit rodas

⁴³ Ibidem, 6. lp.

⁴⁴ Ibidem

⁴⁵ Ibidem

⁴⁶ Ibidem

⁴⁷ Ibidem, 8. lp.

jautājums, kur mācījās piektās klases vecumu sasniegušie Mārupes bērni līdz tam⁴⁸. Avotos informācijas par to nav, taču, jādodomā, ka viņi, ja gāja skolā, tad gāja kādā no tuvākajām Rīgas skolām, vai kādā kaimiņu pagasta skolā, ja ne, tad, iespējams, mācījās mājniecībā, jo, tāda iespēja tolaik bija, ja par izglītību atbildīgās iestādes uzskatīja, ka bērni tādā veidā saņem skolas standartiem atbilstošu izglītību⁴⁹.

No 1922. gada rudens ir zināms konkrēti, kādus priekšmetus bērni mācījās un kā bija organizēta diena skolā. Saskaņā ar skolas padomes 1922. gada oktobrī apstiprināto stundu sarakstu, mācības notika no pirmdienas līdz sestdienai. Mācību sākums bija pulksten 9, 45 no rīta, beigas 2, 25 pēcpusdienā. Mācību stundas ilga aptuveni 40 līdz 50 minūtes ar 10 līdz 20 minūšu starpbrīžiem starp tām. Bērni mācījās matemātiku, vēsturi, ģeogrāfiju, dabas mācību, glītrakstīšanu, rokdarbus, dziedāšanu, vingrošanu, latviešu, krievu, un vācu valodas, un, ticības mācību. Kārtības nodrošināšanai starpbrīžos pastāvēja skolotāju dežūras⁵⁰.

1923. gadā skolā atvēra sesto klasi⁵¹.

Pamatskolas-sestās klases-beigās skolēni kārtoja pārbaudījumus. To saturu izstrādāja skolotāji un saskaņoja ar augstākām institūcijām, domājams, Izglītības ministriju. Lai pabeigtu pamatskolu, šie pārbaudījumi bija sekmīgi jānokārto. Ir saglabājušās ziņas par to, kā notika pārbaudījumi 1938. gadā. Pārbaudījumi notika maija beigās. Pirmais bija pārbaudījums latviešu valodā. Sākums 20. maijā pulksten 9 no rīta. Pārbaudījumā piedalījās 9 skolnieki-sešas meitenes un trīs zēni. Pirmais uzdevums skolniekiem bija rakstīt diktātu-izvilkumu no Jāņa Poruka "Brūklenāju vainags". Diktāts ilga 45 minūtes. Pēc tam tika uzdots rakstīt domrakstus. Bija vairāki temati, šķiet, ka skolnieki drīkstēja izvēlēties, par kuru rakstīt. Pirmais temats-"15. maija nozīme Latvijas dzīvē". Šo tematu izvēlējās četri skolnieki. Otrais temats-"Andra tēvs un Andra māte Apsīša "Bagātos rados"". Par šo tematu neizvēlējās rakstīt neviens. Trešais temats-"Pavasaris uz laukiem"-par to rakstīja pieci. Darbu pabeidza pulksten 13.

Nākošā dienā, 21. maijā, atkal jau 9 no rīta, tie paši deviņi skolēni ieradās uz matemātikas pārbaudījumu. Skolniekiem tika uzdoti trīs uzdevumi, to skaitā, divi teksta uzdevumi un viens vienādojums.

23. maijā notika mutvārdu pārbaudījums latviešu valodā. Tie paši deviņi skolnieki izvelk kādu no 17 biļetēm. Līdzīgs mutvārdu pārbaudījums ar biļetēm bija arī matemātikā 25. maijā. Līdzīgā veidā pārbaudījums notika arī vēsturē 27. maijā. Atzīmes rakstiskajos

⁴⁸ Ibidem, 9. lp.

⁴⁹ Noteikumi par obligatoriskās mācības izvešanu dzīvē, In: Valdības vēstnesis, Nr. 209 15. 09. 1921. 2. lpp.

⁵⁰ Skolas padomes protokols, Mārupe, LNA LVVA, 3154-1-6, 20. lp.

⁵¹ Ibidem, 34. lpp

pārbaudījumos nav saglabājušās, bet mutiskajos tās nebija zemākas par 3. Rezultātā, no deviņiem skolniekiem pamatskolas apliecību bija ieguvuši septiņi. Sekmīgākajiem skolniekiem tika piešķirta dāvana-piecas grāmatas, kuras šim nolūkam bija sagādājis senāta virsprokurors Zilbers.⁵²

Sestās klases skolnieki 20. gados izveidoja skolas bibliotēku. Grāmatu vākšanu un bibliotēkas iekārtošanu viņi veica paši, kā arī, paši pārzināja un pārvaldīja šo krājumu. Sestklasnieku ziņā bija grāmatu izdalīšana pārējiem skolēniem⁵³.

Skolas dokumentos atrodamas ziņas kas attiecas uz disciplīnu. Galvenokārt, parastās skolas problēmas: nenākšana uz stundām, rupja izturēšanās, inventāra bojāšana utt. Parastie sodi tādos gadījumos bija izdzīšana no klases, smagākos gadījumos aizliegums vainīgajam skolniekam nākt uz skolu uz kādu noteiktu laiku, parasti uz pāris dienām. Cits disciplīnas uzspiešanas veids bija vecāku saukšana uz skolu. Domājams, ka skolotāji lietoja arī citus soda veidus, taču, par tiem avotos ziņas nav saglabājušās.

Skolnieki, kas neievēroja skolas disciplīnu, riskēja palikt nesekmīgi-par kārtību tika liktas atzīmes. Pie tam, liekot atzīmes par kārtību, tika ņemta vērā ne tikai uzvedība skolā, bet arī, ārpus tās. Lai tiktu slikti novērtēts kārtībā, skolēnam nevajadzēja kauties, kaut ko apķēpāt vai salauzt, vai, izdarīt kādu citu nopietnu pārkāpumu, pietika, piemēram, neglīti rakstīt, vai, neievērot personīgo higiēnu-ir saglabājušās ziņas par skolēniem, kas atstāti nesekmīgi, jo, ārsta pārbaudē atzīti par netīriem⁵⁴.

Vasarās skolniekiem bija jāstrādā praktiskie darbi skolas labā. Darbi ilga trīs dienas, tika organizēti rīta stundās, un to ietvaros skolēniem bija jāizpilda skolai noderīgi saimnieciskie darbi, piemēram, teritorijas sakopšana⁵⁵.

Lielas problēmas skolai sagādāja saimnieciskie jautājumi. Skolas vadība norādīja gan, uz telpu šaurību, gan, uz mācību līdzekļu un skolas inventāra trūkumu⁵⁶. Skolas inventāra iegādei līdzekļi tika ņemti no dažādiem avotiem. Starp tiem bija ziedojumi no dažādām organizācijām. Vēl viens variants bija lūgt līdzekļus no pagasta vadības. Ienākumu gūšanas nolūkā skola regulāri rīkoja arī izrīkojumus ar bufeti, teātra izrādēm, koncertiem, ieeja kuros bija par maksu. Turpinājumā tiks sniegts ieskats skolas materiālajos apstākļos, kas, nenoliedzami, ietekmēja arī izglītības un kulturālās darbības procesu, un skolas darbībā vajadzīgo materiālo apstākļu nodrošināšanas virzienā.

⁵² Skolas padomes protokols, Mārupe, LNA LVVA, 3154-1-7, 6. lpp.

⁵³ Skolas padomes protokols, Mārupe, LNA LVVA, 3154-1-6, 35. lpp.

⁵⁴ *Ibidem*, 5. lpp.

⁵⁵ *Ibidem*, 8. lpp.

⁵⁶ *Ibidem*, 4., 10. lp.

1920. gadā dāmu pulciņš iemaksāja pagasta valdes kasē ziedojumu skolas klavieru pirkšanai 1373 rubļu un 28 kapeiku apmērā. Tomēr, ar šo summu nepietika, tāpēc, skolas vadība vērsās pie pagasta padomes ar lūgumu piešķirt no pašvaldības budžeta papildu līdzekļus šim nolūkam. Kā vēlāk būs redzams, tas vēl ilgi netiks izdarīts, bet, kaut kādā brīdī skola muzikālās izglītības nolūkiem ieguva mandelīnu, visbeidzot, ap 1922. vai, 1923. gadu arī klavieres, kā arī, vijoli⁵⁷. Pie tā paša lūguma tika atzīmēts, ka skolai neesot līdzekļu arī tintes iegādei, un, arī šajā jautājumā skolas padome vērsās pēc atbalsta pie pagasta. Tajā pašā laikā bija problēmas ar petrolejas sagādāšanu skolas apgaismojumam, kas, nenoliedzami, traucēja skolas darbību. Pagasta valdei tika lūgts atbalsts gan tam, gan, sviesta un miltu iegādei- acīmredzot, skolā, tomēr, tika mēģināts organizēt kopgaldu. Interesanti, ka, vienlaikus ar visu šo, skolas padome pieņēma lēmumu aizdot konkrēti nenosauktus līdzekļus skolēnu izīrkojumam. Šī izīrkojuma ieņēmumi, savukārt, tika izmantoti, lai iegādātos skolas pulksteni. Dzeramtraukam, atkal jau, naudas nepietika, tika iegādāts "pagaidu spainis" bet, līdzekļus īstajam dzeramtraukam tika nolemts lūgt no pagasta valdes⁵⁸.

1921. gada martā skolas padome lūdza pagasta vadību, acīmredzot, uz sava rēķina, izsniegt skolai desmit spalvas, divus zīmuļus, un mārciņu krīta, kā arī, divdesmit loksnes papīra un tinti, visu šo inventāru paredzot līdz pavasara semestra beigām 15. maijā, tātad, tikai uz pāris mēnešiem, kā arī, lūdza nodrošināt skolas mācību telpām vajadzīgās mēbeles- solus, utt., kas, nezināmu iemeslu dēļ, atradās privātās mājās un, cita pagasta skolā⁵⁹.

1921. gada pavasara semestra beigās, pateicoties izīrkojumu rīkošanai, kas bija ienesuši skolai zināmus līdzekļus, mācību inventārs tika daļēji sagādāts jau par pašas skolas līdzekļiem⁶⁰, tomēr, vēl ilgu laiku skolas padome savās sēdēs atzīmēja inventāra- gan, mācību līdzekļu, gan, saimniecības piederumu trūkumu un naudas trūkumu, kā arī, vajadzību pēc skolas ārsta, un griezās ar attiecīgiem lūgumiem gan, pie pagasta padomes, gan, pie apriņķa valdes un skolu inspektora. Savos ziņojumos skolas padome vēl 1921. gada rudens semestrī norādīja, ka skolotājiem trūkstot jebkādu laikam atbilstošu mācību un uzskates līdzekļu, tie esot spiesti izmantot novecojušus līdzekļus, sūdzējās par skolas sanitāro stāvokli, kas esot nepieņemams mācību iestādei, un lūdza pagasta padomi visdrīzākajā laikā piešķirt skolai naudu šo problēmu risināšanai⁶¹. Kā liecina skolas dokumenti, pagasta vadība gandrīz nevienu no šiem lūgumiem neizpildīja, turklāt, pat uz tiem neatbildēja. 1921. gada decembrī skolas padome nolēma griezties pie pagasta valdes, pieņemot, ka, pagasta padome klusē,

⁵⁷ Ibidem, 14., 31. lpp.

⁵⁸ Ibidem, 2., 20. lp.

⁵⁹ Ibidem, 7. lp.

⁶⁰ Ibidem

⁶¹ Ibidem, 11., 15. lp.

iespējams, tāpēc, ka skolas lūgumu izpildīšana nav tās kompetencē, un lūgt valdi vistuvākajā laikā rakstiski paziņot skolas padomei, kādi tās lūgumi ir pieņemti, kādi atraidīti. Valdei tika adresēts lūgums piešķirt līdzekļus skolas mācību līdzekļu un saimnieciskā inventāra (slotas, kājslauķi), kā arī, klavieru, iepirkšanai⁶². Inventāra trūkums turpinājās vēl ilgi, skolas tehniskais stāvoklis palika neapmierinošs visu apskatāmo laika posmu, daļēji tas tika risināts ar skolēnu vecāku ziedojumiem, kā, piemēram, rokdarbu piederumu iegādes gadījumā. Vēl viens no veidiem, kā skola ieguva sev vajadzīgās lietas, bija Draudzīgais aicinājums-pasākums, ko 1935. gadā ieviesa pēc Kārļa Ulmaņa iniciatīvas, kura ietvaros cilvēki ziedoja skolām tām vajadzīgas lietas. Mārupes pamatskolai Draudzīgā aicinājuma ietvaros tika saziēdotas grāmatas, un citas vajadzīgas lietas, kā arī, naudu, kas tika izmantota ne tikai, mācību materiālu, bet, arī mākslas darbu, tajā skaitā, gleznas, iegādei.⁶³

Jau tika pieminēts, ka skola rīkoja izrīkojumus, nolūkā iegūt līdzekļus skolas apgādāšanai ar vajadzīgo inventāru, taču, uz šiem pasākumiem vajag paskatīties arī no citas, saviesīgās puses.

1921. gada 20. decembrī skola sarīkoja izrīkojumu ar eglīti, tējas galdu, skolēnu priekšnesumiem, rotaļām, un stīgu mūziku. Pieaugušie apmeklētāji izrīkojumā tika ielaisti tikai pret skolēnu ielūgumiem, kurus skolēni saņēma no skolas katrs pa diviem, turklāt, lūgtajiem pieaugušajiem viesiem ieeja bija par ziedojumiem⁶⁴.

Līdzīgi izrīkojumi tika rīkoti laiku pa laikam, parasti to programmā ietilpa skolēnu mūzikas priekšnesumi, teātra lugas, kuras arī iestudēja skolnieki. Sarīkojumos tika rīkoti arī priekšlasījumi, uz kuriem tika aicināti vieslektori, piemēram, 1940. gada 15. maija svētkos Mārupes skolā uzstājās Sabiedrisko lietu ministrijas pārstāvis. Notika sporta priekšnesumi, dažādas sacensības, dejas, rotaļas, utt.

1938. gada janvārī skolā atzīmēja Draudzīgā aicinājuma dienu. Tika noturēts garīgais akts, kura laikā skolas pārziņa vietniece M. Tirziņa uzrunāja skolniekus par Draudzīgā aicinājuma nozīmi Latvijas skolu apgādāšanā un izdaiļošanā. Pēc tam sekoja skolēnu uzstāšanās ar izglītības un Draudzīgā aicinājuma tēmai veltītiem dzejoļiem un referātu⁶⁵.

12. jūnijā skola noturēja bērnu svētkus. Svētki tika atklāti ar garīgu aktu, pēc tam sekoja pieslēgšanās pie radio un skolēnu kora priekšnesumi ar patriotiskām dziesmām un tautas dziesmām, kam sekoja skolēnu izpildīti vingrošanas paraugdemonstrējumi-kombinācija 3.- 4. klases zēniem un meitenēm, zviedru deja 1.- 2. klases izpildījumā, kā arī,

⁶² Ibidem, 10.-12. lp.

⁶³ Skolas padomes protokols, Mārupe, LNA LVVA, 3154-1-7, 2. lp.

⁶⁴ Skolas padomes protokols, Mārupe, LNA LVVA, 3154-1-6, 11. lp.

⁶⁵ Skolas padomes protokols, Mārupe, LNA LVVA, 3154-1-7, 2. lpp.

latviešu tautas dejas un citi paraugdemonstrējumi. Svētku noslēgumā notika bērnu zīmējumu un rokdarbu izstādes, sacensības un rotaļas⁶⁶.

Šādi bērnu svētki nebija nekas jauns, bērnu diena Latvijā tika noturēta jau kopš 1922. gada⁶⁷, lai gan, ziņas par tās rīkošanu Mārupē tikai no 30. gadiem. Pasākums notika pēc Latvijas bērnu palīdzības savienības ierosinājuma katru gadu un tā ievaros notika, galvenokārt, kultūras pasākumi priekš bērniem-teātra izrādes un sarīkojumi, gan arī dažādi priekšlasījumi utt⁶⁸.

1937. gadā skolas par godu skolas izlaidumam tika sarīkots izrīkojums ar aizsargu piedalīšanos. Tā ietvaros tika organizēta loterija, kuras ieņēmumi tika ziedoti aizsargu nama celtniecības projektam⁶⁹.

1938. gada aprīlī, Otrajās Lieldienās skola sarīkoja teātra izrādi ar sekojošu sarīkojumu. Skolas vadība uzaicināja aizsargus no Mārupes aizsargu nodaļas spēlēt teātri. Nevar zināt, kādu izrādi aizsargi spēlēja, taču, zinot aizsargu organizācijas raksturu un tobrīd valdošo ideoloģisko atmosfēru, visticamāk, tā bija kāda patriotiskā, vai nacionālā, vai kā citādi 15. maija Latvijai ideoloģiski atbilstošā garā audzinoša luga. Vakarā sarīkojumā organizēja tējas galdu un loteriju, kurā izložēja augļu kurvi, deserta šķīvju komplektu utt.

Mazpulks

Mazpulki Latvijā tika veidoti sākot no 1929. gada pie skolām. To mērķis, galvenokārt, bija audzināt jaunatni lauksaimnieciskā garā, proti, galvenā viņu nodarbošanās bija saistīta ar lauku darbiem. Ideja bija pieradināt jaunatni pie lauksaimniecības, arī veicināt lauksaimniecības modernizāciju, uzskatot, ka vecie lauksaimnieki esot pārāk konservatīvi un neklausot speciālistu padomus, un jaunatne palīdzēšot celt lauksaimniecību⁷⁰. Pēc 15. maija apvērsuma mazpulku organizācija, tāpat, kā daudz kas cits Latvijā, piedzīvoja ideoloģizāciju. Tagad mazpulku mērķis bija apvienot valstiski un nacionāli domājošo jaunatni. Mazpulkiem bija jāieaudzina savos locekļos patriotisms, pareiza darba izpratne un darba prieks, kā arī, jāaudzina viņu raksturs. 1937. gadā par mazpulkiem rakstīja, kā par organizāciju, kas jau iepriekšējā vēstures posmā, tas ir, pirms 15. maija apvērsuma, materiālisma dominētajā laikā esot sajutusī tuvojamies tās pārmaiņas, kuras esot nesis apvērsums-atgriešanos pie lauku

⁶⁶ Ibidem

⁶⁷ Bērnu dienas rīcības komitejas sēde, In: Valdības vēstnesis Nr. 103, 1922, 10. maijs, 8. lpp.

⁶⁸ Bērnu dienas, In: Latvijas kareivis Nr. 10, 930. 7. maijs, 3. lpp.

⁶⁹ Mārupes aizsardžu sēdes protokols, LNA LVVA 3691-1-54, 18. lp.

⁷⁰ P. Retelis. Jaunatnes lauksaimniecības mazpulki, In: Lauksaimniecības mēnešraksts Nr. 2, 01, 02, 1930. 121. lpp.

vērtībām un patriotisma, organizāciju, kas esot visčaklākā Vadoņa sekotāja un viņa ideju īstenotāja dzīvē. Tie, kas grib izprast laika garu, nedrīkstot ignorēt mazpulkus. Mazpulku lielo nozīmi demonstrējot jau tas, ka viņus savā aizbildniecībā ņēmusi Latvijas Lauksaimniecības kamera-tā iestāde, kas vadot visu Latvijas lauku dzīvi. Atbalstīt mazpulkus nozīmējot nodrošināt Latvijas lauku nākotni, jo mazpulkos augot nākamie lauksaimnieki, lauku darbinieki un Lauksaimniecības kameras darbinieki. Mazpulku uzdevums esot viņus sagatavot šim uzdevumam-audzināt jauniešus disciplīnas, lauku vērtību un patriotisma garā. Mazpulki esot pretnostatāmi citām jaunatnes organizācijām ar to, ka vedot jauniešus pretī skaidram un vienkāršam patriotiskam ideālam, nevis, kādai abstraktai idejai, kas pievelkot jauniešus tieši ar savu neskaidrību un aizvedot viņus viltus ceļos, veltīgi tērējot viņu enerģiju. Vienīgais mazpulku mērķis esot iemācīt jauniešiem, kā labāk kalpot savai tēvzemei-vienkārša un efektīva mācība, kas palikšot uz visu mūžu un veidošot krietnus pilsoņus. Mazpulki mācot darba vērtību-darbs esot vērtējams pēc tā, ko tas dod tautai, tātad, jebkurš derīgs darbs esot vērtīgs, bet, it īpaši vērtīgs no šī viedokļa esot zemkopja darbs-šīs atziņas iemācīšana esot mazpulku organizācijas uzdevums. Mazpulku nozīme esot tajā, ka, tie izlabojot kļūdu, kas pieļauta laikā pirms 15. maija-vērtēt darbu pēc tā ienesīguma naudas ziņā. Par darba audzināšanu-darba vērtība esot saskatāma, nevis, pašā darba procesā, bet tā rezultātos-šī ideja esot jāieaudzina mazpulkos, tāpēc, mazpulku audzināšanas darbam esot jābūt orientētam uz moderno zinātnisko sasniegumu apgūšanu, kas veicina labus darba rezultātus un samazina nevajadzīgu piepūli. Zemes darbs esot arī viens no veidiem, kā audzināt patriotismu, jo, atdodot zemei daļu sava spēka, notiekot cilvēka garīga piesaiste zemei.⁷¹ Mazpulku dalībniekiem bija uzdevums iekopt katram savu lauciņu laukkopības apgūšanai, kā arī, izaudzēt vismaz vienu dzīvnieku, apgūt mājturības uzdevumus-ēdienu gatavošanu, rokdarbus, dārzkopību utt. Viņiem bija uzdots vākt labības šķirņu paraugus, augu slimību un kaitēkļu paraugus, kā arī, nezāļu un ārstniecības augu paraugus. Bija jāapraksta labības augu un dārzaugu audzēšanas gaita, kā arī, jāapraksta viena vasaras mēneša darba gaita. Tas viss bija paredzēts mazpulku instrukcijā⁷².

Mazpulku vadītāju izvēlējās tā skola, pie kuras mazpulks pastāvēja un apstiprināja Latvijas Lauksaimniecības centrālbiedrība. Viņa uzdevums bija uzraudzīt mazpulka darbības plāna sastādīšanu, uzraudzīt mazpulku dalībniekus viņu darbībā, palīdzēt viņiem ar padomu viņiem paredzēto uzdevumu izpildīšanā, palīdzēt viņiem sagādāt materiālos līdzekļus šo uzdevumu izpildīšanai, rūpēties par to, lai mazpulku produkcija tiktu pēc iespējas augstāk novērtēta tirgū, kā arī, uzraudzīt mazpulka valdes un sapulces darbu. Mazpulka vadītājs varēja

⁷¹ Mazpulku mērķi un uzdevumi, In: Smiltenes ziņas, 16. 04. 1937. 4. lpp.

⁷² Mazpulku instrukcija, LNA LVVA 4820-1-2692, 2.-15. lpp.

pieaicināt speciālistus mazpulku uzdevumu veikšanai, piemēram, agronomus, teātra režisorus utt. Mazpulka vadītājs varēja arī uzdot daļu savu pienākumu-jaunāko mazpulku uzraudzīšanu vecākajiem. Mazpulku ikdienā vadīja valde, laiku pa laikam tika sasauktas sapulces. Mazpulku ietvaros tika veidotas sekcijas atkarībā no dalībnieku interesēm-literārā, mūzikas utt⁷³.

Mazpulkā varēja iestāties no 12 gadu vecuma un darboties tur līdz 19 gadiem.

Mārupes mazpulka dibināšanas datums avotos nav saglabājies, taču, ir zināms, ka līdz 1931. gada 15. maijam tas ticis reģistrēts Latvijas Lauksaimnieku centrālbiedrībā⁷⁴, tātad, nodibināts kaut kad neilgi pirms tam. Pirmā informācija par Mārupes mazpulku nāk no 1931. gada, kad presē parādījās publikācija par mazpulka ražas izstādi Mārupes sešklasīgās pamatskolas telpās- šī esot pirmā tāda izstāde Mārupes mazpulkam, kas ļauj secināt, ka, iespējams, Mārupes mazpulks nav bijis viens no pirmajiem Latvijā. Minētajā publikācijā teikts, ka ražas izstādes atklāšanā piedalījās Latvijas Lauksaimnieku centrālbiedrības Mazpulku nodaļas vadītājs, agronomis K. Ķirsis, un Rīgas apriņķa II iecirkņā pamatskolu inspektors P. Mažulis. Mazpulka apskati apsveica Mārupes pagasta padomes priekšsēdētājs Bērziņš, Bierīņu (Mārupes) lauksaimniecības biedrības⁷⁵ priekšnieks K. Grūdups, un vietējais lauksaimnieks- dārzkopis Upenieks, kam esot lieli nopelni mazpulka nodibināšanā. Pirmo godalgu izstādē saņēma J. Skālbergs, kurš bija ieguvis arī lielāko tomātu ražu, otrās godalgas ieguva R. Zaļaiskalns, L. Ābelīte, L. Zīrāks, un V. Kalējs, trešo godalgu- A. Zaļaiskalns. Vienu balvu priekš godalgām bija ziedojuši Bierīņu Lauksaimniecības biedrība. Vakarā paši mazpulki nospēlēja Puzules pasaku " Slinkais dēls" mazpulka vadītāja, Mārupes pamatskolas priekšnieka Māra Zaļaiskalna režijā⁷⁶. Līdzīga apskate notika 1932. gada 4. septembrī, atkal jau, Mārupes skolas telpās. Apskati atklāja mazpulka vadītājs M. Zaļaiskalns, Latvijas Lauksaimnieku centrālbiedrības vārdā mazpulku apsveica tās Mazpulku nodaļas jaunais vadītājs agronomis R. Vītols. Klāt bija un Mārupes mazpulkus apsveica arī Mārupes Lauksaimniecības biedrības pārstāvis Grūdups, un Ķekavas mazpulka vadītājs P. Leitis. Arī šoreiz pirmās godalgas ieguva Lilija Ābelīte un Raimonds Zaļaiskalns. Otrās godalgas tika Ausmai Zaļaiskalnei, Valijai Lancerei un Jānim Zīrakam. Balvas mazpulku godināšanai bija ziedojuši Mārupes Lauksaimniecības biedrība un Mārupes dārzkopis Upenieks⁷⁷.

⁷³ Ibidem

⁷⁴ Paziņojumi, In: Mazpulks Nr. 4, 05. 1931, 38. lpp.

⁷⁵ No 1931. gada 18. augusta tā saucās Mārupes lauksaimniecības biedrība- Tiesu sludinājumi, In: Valdības vēstnesis Nr. 193, 1931. 31. augusts, 7. lpp. Ražas izstāde, diez vai, varēja notikts līdz šim datumam, jo tai vajadzētu būt notikušai rudenī. Droši vien, publikācijas par mazpulka apskati autori nebija sekojuši līdz pēdējām nosaukumu izmaiņām.

⁷⁶ Ražojumu apskates mazpulkos, In: Mazpulks, Nr. 9, 01. 10. 1931, 9. lpp.,

⁷⁷ Mazpulku dzīve, Mazpulks Nr. 9, 01. 09. 1932., 105. lpp.

1932. 5.-6. augustā Mārupes mazpulks sarīkoja augļu pārstādīšanas dienas. Šajosursos piedalījās 10 mazpulka dalībnieki, zēni un meitenes. Kā minēts presē, jau iepriekšējā gadā Mārupes mazpulks bija vērsis uzmanību uz savu plašo konservu kolekciju. Šajā reizē konservu būšot vēl vairāk. Kā uzsvērts pasākumam veltītajā mazpulku mēnešraksta publikācijā, Mārupes mazpulka dalībnieki izrādot sevišķu interesi par šo jomu. Mazpulks sagatavoja 30 puslitra traukus ar ķiršu, aveņu, un jāņogu kompotiem, 10 burciņas dažādu ievārījumu, 4 pudeles aveņu sulas, un, divas pudeles konservētu zirņu⁷⁸. Regulāri tika noturētas tā sauktās mazpulku piecēņas. Tām nebija saistības ar sportu, drīzāk tās bija sacensības dažādos lauku darbos. Tās varēja ietvert gan, dārzkopības darbus, gan, galdniecības uzdevumus zēniem un rokdarbus meitenēm. Šajos virzienos tika noturētas sacensības starp dažādiem vietējiem mazpulkiem⁷⁹.

Tā paša gada 7. augustā mārūpieši viesojās pie Ķekavas mazpulka. Viesošanās ietvaros bija paredzēta kritušo Brīvības cīņu dalībnieku godināšana. Pavisam 40 mazpulku-Ķekavas mazpulka dalībnieki un viņu Mārupes viesi, savu vadītāju un Mazpulku nodaļas pārstāves E. Lindes pavadībā uz karavīru kapiem netālu no Ķekavas, kur nolika vainagu. Ķekavas mazpulka vadītājs P. Leitis šeit teica svinīgu runu, kurā runāja par sekošanu tām dzīves vērtībām, par cīnījās Latvijas karavīri Brīvības cīņu laikā, un atgādināja jauniešiem "būt par tām nomodā". Pēc kapu apmeklējuma sekoja kopīga maltīte, vēlāk viesi tika izvadāti ekskursijā pa pagastu, izrādot viņiem Ķekavas mazpulku izmēģinājuma lauciņus un apkārtni vispār. Atvadoties, mārūpieši, savukārt, aicināja ciemos Ķekavas mazpulku⁸⁰.

1934. gada 15. jūlijā Mārupē ieradās Allažu mazpulks ar 27 cilvēkiem, sava priekšnieka K. Odiņa vadībā. Ierašanās notika pulksten 10. Viesošanās laikā allažnieki tika iepazīstināti ar Mārupes mazpulka darbību, kā arī, kopīgi nofotografējās, noturēja kopīgu aktu, un nodziedāja Mazpulku himnu⁸¹.

1934. gada 22. jūnijā Mārupes mazpulka literārās sekcijas sēdē sekcijas vadītāja Lidija Ābelīte iepazīstināja sekcijas dalībniekus ar literatūras jēdzienu, un, literatūras nozīmi, veica pārskatu par žurnālā "Mazpulks" publicētajiem literatūras apskatiem. Tika lasīti raksti par literatūru un mākslu, apspriestas tautiskās dejas un domraksti. Mazpulka dalībnieki apņēmas apgūt tautiskās dejas un uzstāties ar tām mazpulku vakarā, kā arī, sagatavot domrakstus-

⁷⁸ Paziņojumi, In: Mazpulks Nr. 8, 01. 08. 1932, 96. lpp.

⁷⁹ Mārupes mazpulka sēdes protokols 17. 08. 1932. Mārupe, LNA LVVA 4820-1-1179, 42 lpp.

⁸⁰ Mazpulku dzīve. Cik ātri pienāk vakars, Mazpulks Nr. 8, 01. 08. 1932, 94. lpp.

⁸¹ Mārupes mazpulka sēdes protokols 20. 07. 1934. Mārupe, LNA LVVA 4820-1-1179, 1. lp.

tēmas nav minētas, tātad, var pieņemt, ka, pēc izvēles- kurus pēc tam jāiesniedz literārajai sekcijai vērtēšanai⁸².

1934. gada 19. augustā literārās sekcijas sēdē pārrunāja Aleksandra Grīna romāna "Dvēseļu putenis" nozīmi, tā galvenās domas, kā arī, lasīja un apsprieda rakstu "Mūsu darbs tālāk" par mazpulkiem, nolēma sagatavot tautiskās dejas ražas izstādei, kā arī, iespējams, kādu mazpulkam piemērotu lugu. Tika pārrunāti arī mazpulka dalībnieku sarakstītie domraksti, to trūkumi un labie aspekti.⁸³

21. novembrī ministru prezidents Kārlis Ulmanis izbrauca uz Jelgavas atbrīvošanas gadadienas svētkiem, un pie Rīgas un Jelgavas apriņķu robežas viņu sagaidīja vairāku tuvējo pagastu iedzīvotāji, tajā skaitā, arī Mārupes, mazpulks. Māris Zaļaiskalns, kurš bija mazpulka vadītājs, mazpulka vārdā sveica Ulmani un mazpulka dalībniece Lilija Ābelīte pasniedza valdības vadītājam pašsacerētu dzejoli.⁸⁴

26. decembrī mazpulks sarīkoja Ziemassvētku sarīkojumu, kura programmā ietilpa mūzikas priekšnesumi, ko veidoja klavieru spēle un dziesmas, pašsacerēto dzejoļu deklamācijas, Ausmas Rogas luga "Pirms lielās dzīves" (iepriekš bija plānota Mildas Priedulājas luga "Solījums"), tautas dziesmu attēlojumi, mazpulku rakstu darbu nolasīšana. Pēc tam sekoja dejas un rotaļas, kaut gan, iepriekš bija paredzēts izsniegt mazpulka dalībniekiem kārtējā ražas apskatē saņemtos diplomus un balvas.⁸⁵

1935. gada marta sākumā mazpulks sarīkoja Mārupē Annas Brigaderes atceres dienu. Kā viesus nolēma ielūgt rakstnieces brāli J. Brigaderi un viņas izdevēju J. Rapu. Avotos ir atrodamas ziņas, ka mazpulks cerot iegūt no Nacionālā teātra kostīmu lugas "Maija un Paija" uzvešanai. Tāpat, nolēma lūgt J. Rapu nodrošināt Brigaderes atceres dienā viņas darbu izstādi Mārupē, kā arī, izlietot atceres dienas pasākumos gūtos ieņēmumus, lai papildinātu Mārupes mazpulka bibliotēku ar Annas Brigaderes darbiem⁸⁶. Diemžēl, avotos ir atrodama informācija tikai par Annas Brigaderes atceres dienas plānošanu, ne Mārupes mazpulka dokumentos, ne preses publikācijās nav aprakstīts tas, kā šis pasākums Mārupē noritēja.

Mazpulki kopā ar aizsargiem un citiem dalībniekiem 1935. gada 1. maijā iesaistījās meža dienās.

Pirms ķerties konkrēti pie Mārupes mazpulka darbības meža dienās, ir vērts apskatīt šo pasākumu vispārīgi. Meža dienu organizācijai uz vietām tika izveidotas pagastu meža

⁸² Ibidem, 2. lp.

⁸³ Mārupes mazpulka sēdes protokols 31. 08. 1934. Mārupe, LNA LVVA 4820-1-1179, 3. lp.

⁸⁴ Mārupes mazpulks sveic mazpulku virsvadoni ministru prezidentu Dr. K. Ulmani. In: Mazpulks Nr. 12 15. 12. 1934, 328. lpp.

⁸⁵ Mārupes mazpulka sēdes protokols 05. 01. 1935. Mārupe, LNA LVVA 4820-1-1179, 5-6. lp.

⁸⁶ Ibidem, 7. lp.

dienu komitejas. Vēstures avotos gan nav atrodama konkrēta informācija tieši par Mārupes meža dienu komiteju, taču, mazpulku dokumentiem jau ir droši zināms, ka Mārupē meža dienas notika. Komitejas organizēja vietējie mežziņi vai virsmežziņi, kuri tad arī uzaicināja vietējās sabiedriskās organizācijas, skolas, mazpulkus, aizsargus, un karaspēka daļas, kur tādās bija (Mārupē nebija) tajās piedalīties.

Meža dienu ietvaros bija paredzēts veikt gan, mežu kultivēšanas darbus, kas ietvēra sēšanu, stādīšanu, pļaušanu, dabiskās atjaunošanas veicināšanas darbus, mežu kopšanu utt. sevišķi privātos mežos un citās lauksaimniecībai nederīgās zemēs, gan saimnieciskas nozīmes bērzu audžu stādīšanu, gan, aleju, ēku, un ceļu apstādīšanu, ar ko, galvenokārt, tika domāta dažādu sabiedrisko ēku apkārtnes apstādīšana. Bija ieteikts šo objektu tuvumā izveidot piemiņas birzis 15. maija notikumiem- jau pieminētais Mārupes gadījums, vai arī, kādiem vietējas nozīmes vēsturiskiem notikumiem vai personībām. Vēl tika ieteikts izdaiļot kapsētu, brīvības cīņu pieminekļu, skolu apkārtni ar apstādījumiem, kā arī, apstādīt ceļmalas ar augļu kokiem. Darbu sekmīgai izpildīšanai tika ieteikts pieaicināt vietējos mežkopjus, dārzkopjus, un citus zinošus cilvēkus. Tāpat, tika ieteikts rīkot ekskursijas uz tuvējām mežu audzēm, vēsturiskām vietām meža kultūru un mežaudžu apskatīšanai un meža dienu darbu izpildīšanai, kā arī, iepriekšējo gadu meža dienās izdarīto darbu apskatei.

Tika ieteikts rīkot priekšlasījumus par tādām tēmām, kā, mežu tautsaimnieciskā, estētiskā, klimatiskā, un vispārējā nozīme, privāto mežu apsaimniekošana, meža saudzēšanas nepieciešamība, meža kultivēšana, kopšana un aizsardzība, smiltāju apmežošana un cīņa ar plūstošajām smiltīm, kūdras ražošana mežu audzēšanas nolūkos, mežsaimniecības un lauksaimniecības ienesība, ēku apstādīšana un izdaiļošana u. c. Kā lektori bija uzaicināmi vietējie mežkopji, dārzkopji, agronomi, skolotāji un citi speciālisti. Mežu departaments 1935. gada aprīļa sākumā izdeva arī īpašu rokasgrāmatu meža dienu darbu īstenošanai. Tika ieteikts priekšlasījumos demonstrēt arī dabas un mežu nozīmei veltītas filmas. Tās meža dienu komitejas varēja par brīvu dabūt Mežu departamentā, pieprasījumi šim nolūkam bija iesniedzami līdz 15. maijam. Vietējās meža dienu komitejas drīkstēja arī organizēt citus pasākumus, ja tie atbilda meža dienu idejai un mežu propagandas uzdevumiem. Tika norādīts izvērst pēc iespējas plašu meža dienu propagandu un iesaistīt šajā pasākumā pēc iespējas lielāku cilvēku skaitu.

Vietējām mežu dienu komitejām bija jādarbojas pastāvīgi līdz nākošā gada meža dienu komitejas izveidošanai. Tām bija jau laicīgi jāsāk sastādīt plānus un projektus nākošā gada mežu dienām un aplēses par nākošajās meža dienās vajadzīgajiem sēklu un stādu daudzumiem. To uzdevumos ietilpa arī pastāvīga iestādīto stādu uzmanīšana un to pasargāšana no postījumiem. Iespēja bija vai nu, izraudzīt šim nolūkam speciālus godasargus,

vai, uzdot šo uzdevumu kādai no meža dienu komitejā ietilpstošajām organizācijām. Īpaši tika norādīts meža dienu ietvaros iestādīto stādu bojāšanas gadījumā atklāt un nodot sodīšanai vainīgās personas. Tāpat, vietējās komitejas tika aicinātas nākt klajā ar ierosinājumiem un norādījumiem turpmāko gadu mežu dienu sarīkošanai.

No vietējām meža dienu komitejām tika sagaidīts, lai pēc savas darbības izbeigšanas, tās atskaitītos par padarīto meža dienu centrālajai komitejai tieši, vai caur virsmežziņiem, šīs ziņas bija paredzēts publicēt, kā arī, vietējās komitejas tika aicinātas uzreiz ziņot laikrakstiem par konkrētiem meža dienu ietvaros padarītiem darbiem⁸⁷.

Meža dienas vietējā līmenī tika rīkotas kopš 20-to gadu beigām, taču, organizēti, nacionālā līmenī tās, šķiet, sāka organizēt no 1935. gada, kad arī ir pirmās ziņas par meža dienām Mārupē. 1935. gada 1. maijā mazpulki kopā ar aizsargiem un citiem dalībniekiem piedalījās Mārupes pamatskolas, aizsargu sporta laukuma un Aizsargu nama vietas izdaiļošanā, kā arī, kā arī, koku un puķu dēstīšanas sacensībās un informācijas gājienā. Pēc tam mazpulkiem-meža dienu dalībniekiem bija jāraksta domraksti par meža dienu tēmu. Meža dienu sakarā mazpulkos ienāca arī priekšlikums zēniem sacensties darba rīku labošanā, kā arī, dēstīt 15. maija birzi. To atbalstīja arī pagasta valde⁸⁸.

Spodrības nedēļu visā Latvijā organizēti rīkoja kopš 1936. gada⁸⁹, un to organizēja Latvijas Lauksaimniecības kamera vienā laikā ar meža dienām, tas ir, aprīlī-maijā. Tās ideja, galvenokārt, bija vairogt cilvēku, galvenokārt, laucinieku, interesi par tīrības un spodrības jautājumiem, un palīdzēt viņiem sakārtot savu sētu un apkārtni. Lauksaimniecības kamera šajā nolūkā izdeva īpašas padomu brošūras un veica radiopārraides par spodrības tēmu. Aģitācijā par spodrības dienu tika izmantots nacionālais motīvs: latviešiem jau kopš seniem laikiem bijusi raksturīga tieksme pēc tīrības un kārtības, tā esot daļa no mūsu kultūras. Spodrības nedēļas īstenošanā tika iesaistītas arī visas lauku organizācijas: mazpulki, aizsargi, pašvaldības, lauksaimniecības un citas biedrības utt. Pie tam, organizatori uzsvēra, ka spodrības ideja esot jāsaprot ne tikai apkārtnes sakopšanas ziņā, bet arī, kā katra cilvēka iekšēja, garīga sakopšana un sakārtošana, apkārtnes spodrināšana veicinot šo procesu, jo pieradinot cilvēkus cienīt kārtību un skaistumu⁹⁰.

1936. gadā Mārupes mazpulks sarīkoja Ziemassvētku eglītes pasākumu priekš trūcīgo vecāku bērniem un apdāvināja viņus ar saldumiem. Savukārt, Vecgada vakarā mazpulks

⁸⁷ Instrukcija meža dienām, Rīga, LNA LVVA 3691-1-215, 45. lpp.

⁸⁸ Mārupes mazpulka sēdes protokols 05. 01. 1935. Mārupe, LNA LVVA 4820-1-1179, 10. lpp.

⁸⁹ Atsevišķi privāti pasākumi bija jau kopš 1924. gada: Spodrības nedēļa, In: Latvijas jaunatne 01. 04. 1936, 258. lpp.

⁹⁰ R. Dzērve. Spodrības nedēļa, In: Latvijas kareivis Nr. 94, 24. 04. 1936, 1. lpp.

organizēja sarīkojumu priekš saviem atbalstītājiem-pašvaldības darbiniekiem, aizsargiem un aizsardzēm, Mārupes Lauksaimniecības biedrības pārstāvjiem un citiem. Mazpulks sniedz viesiem priekšnesumus-teātra izrādi "Pasaka par laimi", mūzikas priekšnesumus, deklamācijas. Vakara gaitā svinību dalībnieki pieslēdzās prezidenta Kārļa Ulmaņa Jaungada svētku uzrunai, sumināja "Vadoni" un nosūtīja viņam apsveikuma telegrammu⁹¹.

Mazpulku ietvaros tika organizēti arī kori un teātri. Mārupes mazpulku dokumentos ir ziņas par piedalīšanos mazpulku nometnēs, kuru ietvaros notika kora uzstāšanās un citi kultūras pasākumi⁹². Mazpulki tika aicināti piedalīties valsts svētku pasākumos Rīgā. Piemēram, 1939. gadā uz 15. maija svinībām. Mārupes mazpulka dokumentos ir lasāms šī pasākuma apraksts. Pulksten 11 15. maijā mazpulka dalībniekiem un dalībniecēm bija jāierodas Vienības laukumā kopā ar saviem karogu un šauteņu nesējiem. Meitenēm jāņem līdzī balti mutautiņi. Vienības laukumā mazpulki tika nostādīti pa novadiem (Mārupes mazpulks ietilpa Daugavas novadā), zēni un meitenes atsevišķi. Tika noturēta parāde, kuru pieņēma Kārlis Ulmanis⁹³.

1938. gada aprīlī spodrības nedēļas ietvaros mazpulki apbraukāja pagastu, apskatot sētas un vērtējot, cik kārtīgas vai nekārtīgas tās ir, kā arī, skolā rīkoja priekšnesumus par spodrības tēmu, demonstrējot kārtīgas un nekārtīgas saimniekošanas veidus⁹⁴.

Kā redzams, Mārupes jaunatnes sabiedriski-kulturālajā dzīvē dominēja divas organizācijas-skola un mazpulks. Skola nodrošināja Mārupes pagasta bērnus ar pamatizglītību atbilstoši tā laika standartiem. Vienlaikus, gan, jāatzīmē, ka visu apskatāmo laika posmu saglabājās problēmas, tādas, kā nepiemērotas mācību telpas, mācību līdzekļu sagādes problēmas. To var skaidrot ar faktu, ka Mārupes pagasts toreiz nebija no saimnieciski spēcīgākajiem. Skola veica arī savu kulturālās darbības funkciju, ne tikai, izglītošanu, tādējādi dodot skolēniem iespēju pavadīt reizi pa reizei izbaudīt saviesīgo dzīvi un kultūru.

Šajā nodaļā skaidri redzams mazpulku saimnieciskais un, vienlaikus, garīgi-idejiskais uzstādījums saglabāt Latviju kā lauksaimniecības zemi, kuras galvenais pamats, gan saimnieciskais, gan, politiskais, ir zemniecība, tajā pašā laikā, gluži ekonomiskais uzstādījums īstenot lauksaimniecības tehnisku modernizāciju-no šejienes vēlme, nodarbinot mazpulku dalībniekus lauku darbos un izglītojot viņus lauksaimniecības jomā, likt viņiem apgūt

⁹¹ Mārupes mazpulka sēdes protokols 05. 01. 1935. Mārupe, LNA LVVA 4820-1-1180, 51. lpp.

⁹² Mārupes mazpulka sēdes protokols 05. 01. 1935. Mārupe, LNA LVVA 4820-1-1181, 52.-70. lpp.

⁹³ Ibidem, 51. lpp.

⁹⁴ Mārupes mazpulka sēdes protokols 05. 01. 1935. Mārupe, LNA LVVA 4820-1-1179, 36. lpp.

zinātnes sasniegumus šajā jomā. Vēl viens uzdevums-īstenot patriotisko audzināšanu. Mazpulkam pieder arī sava loma jauniešu radošā gara attīstības veicināšanā-tā ietvaros bija iespēja spēlēt teātri, dziedāt korī, veikt literāro darbību utt.

Abas organizācijas-skola un mazpulks- cik zināms, vienīgās, kas nodarbojās ar jaunatni, ja, protams, neskaita jauniešu iesaistīšanos sporta pulciņā, par kuru tiks rakstīts nākošajā nodaļā. Augstāk aprakstītais, protams, tikai ierobežoti ļauj spriest par to, cik tas viss bija efektīvi, gan, objektīvā ziņā-daļa dokumentu, kā tas bieži notiek, nav saglabājušies, turklāt, runājot par mazpulku, tā pētniecības iespējas ar šo darbu nav izsmeltas, gan, salīdzinot ar pārējo Latviju.

AIZSARGI UN AIZSAEDZES MĀRUPES PAGASTA DZĪVĒ

Aizsargu organizācija tika nodibināta 1919. gadā, nolūkā nodrošināt mieru, drošību, un kārtību frontes aizmugurē. Tās uzdevumos ietilpa gan, cīņa ar varbūtējiem lielinieku atstātiem kaujiniekiem un aģitatoriem, gan, noziedzības apkarošana un sabiedriskās kārtības nodrošināšana. Sākotnēji dienests aizsargu organizācijā notika kļaušu kārtībā, un, attiecās tikai uz saimniekiem, bet, 1920. gadā tas kļuva brīvprātīgs, un kārtas princips tika atcelts. Aizsargu organizēšana bija uzdots vietējām pašvaldībām, un sava aizsargu nodaļa bija katrā pagastā.

Kā jau minēts, galvenās aizsargu funkcijas bija policejiskas taču, karam beidzoties, kad radās iespēja domāt ne tikai par drošību un kārtību, uzdevumu klāsts paplašinājās, un aizsargi sāka nodarboties ar sabiedrības kulturālo un politisko audzināšanu un īstenot aktīvu sabiedrisko dzīvi.

Vispārīgi par Mārupes aizsargiem

Aizsargu dienests vēlākā Mārupes pagasta teritorijā, kas tobrīd vēl piederēja Olaines pagastam, parādījās 1919. gada jūnijā kā kļaušu dienests, kurā obligātā kārtā bija jāpiedalās visiem saimniekiem. Tobrīd aizsargos Mārupē bija ap 400-450 vīru. Galvenais viņu uzdevums bija cīņa ar noziedzību. Par pirmo Mārupes aizsargu priekšnieku tika iecelts Frīdrihs Siliņš, viņa vietnieks- Jānis Štauers, kurš vēlāk pats stāsies Mārupes aizsargu vadībā. Siliņš amatā paguva būt tikai īsu laiku- līdz 1920. gada sākumam, kad viņa vietā stājās Oto Jurgins. 1920. gadā saimnieku kļaušu dienests tika atcelts, Aizsargu organizācija kļuva brīvprātīga, taču, Mārupē brīvprātīgo aizsargu nodaļu sāka veidot 1922. gadā, nodaļas priekšnieka amatā tika iecelot Jāni (citā dokumentā Juri) Krūmiņu ar vietnieku Jāni Znatnaju⁹⁵. 1923. gada septembrī viņu nomainīja Jānis Doniņš, bet, 1929. gadā nodaļas priekšnieka amatā stājās jau pieminētais Jānis Štauers ar palīgu Jāni Rozenbergu⁹⁶, kurš, savukārt, viņu nomainīja kā priekšnieka vietas izpildītājs 1940. gadā dažus mēnešus pirms Aizsargu organizācijas likvidācijas⁹⁷.

Sākot veidot nodaļu, 1922. gadā tajā iesaistījās tikai 10 vīru, bet, jau pēc gada aizsargu skaits bija pieaudzis līdz 30-40. Turpmākajos gados aizsargu skaits praktiski nemainījās,

⁹⁵ Mārupes aizsargu nodaļas vēstures apraksts, Mārupe, LNA LVVA 3691-1-303, 94.-95. lp.

⁹⁶ Ibidem, 94. lp.

⁹⁷ Mārupes aizsargu nodaļas sēdes protokols, Mārupe, 28. 04. 1940. LNA LVVA 3691-1-17, 65. lp.

1936. gada dokumentos atrodams ziņas, ka Mārupē joprojām ir 38 aizsargi, to skaitā 2 aizsargu komandieri, 4 grupas komandieri, 1 ieroču instruktors, un 31 aizsargs⁹⁸.

Diemžēl, par pašiem pirmajiem Mārupes aizsargu darbības gadiem ziņu nav, ja neskaita atsevišķus, ļoti vispārīgus faktus, kas tika uzskaitīti jau iepriekš. Pirmā detalizētā informācija nāk no 1924. gada, kad toreiz vēl Bierīņu aizsargu nodaļa atzīmēja savus karoga svētkus- ja ticam 1936. gadā sastādītam pārskatam par Mārupes aizsargu nodaļas vēsturi, tad, mārupiešiem savs karogs esot ticis pasniegts pirmajiem Rīgas apriņķī⁹⁹. Šim notikumam uzmanību pievērta prese, kas norādīja, ka, šādi vietējie svētki esot kļuvuši par pārāk plaši izplatītu praksi, kas, ņemot vērā aizsargu organizācijas ne pārāk labos materiālos apstākļus, esot uzskatāma par kaitīgu. Tomēr, Bierīņu nodaļa, žurnālistu skatījumā esot īpašs gadījums. Laikraksts "Aizsargs" raksta, ka Bierīņu aizsargu nodaļa esot izņēmums uz vispārējā aizsargu trūcīguma fona- Bierīņu aizsargi esot labi apģērbti un apbruņoti, apgādāti ar labu zirgu un velosipēdu transportu. Bierīņu aizsargi esot apguvuši gan militāro mācību, gan, guvuši panākumus vingrošanā. Šajos pašos pretrunīgi vērtētajos svētkos esot parādījusies aizsargu prasme brīvajās kustībās, piramīdās, un vingrošanā ar šautenēm. Svētki esot bijuši ļoti aktīvi apmeklēti, kas liecinot par pagasta iedzīvotāju lielo interesi par savu aizsargu nodaļu¹⁰⁰. Citādi par minētajiem karoga svētkiem ir zināms, ka tos apmeklēja Rīgas aizsargu pulka komandieris Simanovičs, kurš pieņēma parādi, un Latvijas aizsardzības biedrības pārstāvis kapteinis Jurevics, kā arī, Rīgas pulka I bataljona komandieris Vinters, pagasta un Rīgas apriņķa amatpersonas¹⁰¹.

1934. gada aprīlī Mārupes aizsargu nodaļai tika pievienota Zolitūdes nodaļa Rīgā¹⁰².

1925. gadā Bierīņu pagastā tika izveidots Aizsardžu pulciņš. Cik var spriest pēc aizsargu dokumentiem un tā laika preses publikācijām, tas bija pirmais šāds pulciņš visā Latvijā. Šajā sakarā 16. augustā pagastā notika vērienīgi svētki, kuros piedalījās ne tikai aizsargi, bet, arī, plaša pagasta sabiedrība. Uz svinībām bija ieradušies arī vairāki augstu stāvoši viesi: Latvijas aizsargu organizācijas priekšnieks pulkvedis Bolšteins, Iekšlietu ministrijas aizsargu instruktors Briedis, Rīgas aizsargu pulka komandieris Simanovičs, kā arī, I bataljona komandieris Vinters. Ieradusies arī Ādažu aizsargu priekšiece. Parādē bija nostādītas visas aizsardzes un aizsargi, aizsardzes tērpušās nacionālos tērpos, savukārt, aizsargi- vienādās uniformās. Pulkvedis Bolšteins teica apsveikumu iekšlietu ministra vārdā, kopīgi tika nodziedāta valsts himna. Oficiālā pulciņa atklāšana notika Bierīņu pagasta mājā ar

⁹⁸ Mārupes aizsargu nodaļas vēstures apraksts, Mārupe, LNA LVVA 3691-1-303, 94. lp.

⁹⁹ Ibidem, 95. lp.

¹⁰⁰ Bierīņu aizsargu nodaļa, In: Aizsargs 01. 09. 1924, , 31. lpp.

¹⁰¹ Tur pat

¹⁰² Apskats par aizsargu organizācijas darbību, Rīga, LNA LVVA 3691-1-215A, 190. lp.

apsveikumiem un aizsargu-aizsardžu kora dziesmām. Latvijas Aizsardzības biedrības vadītājs Mīlbergs nolasīja priekšlasījumu par sievietes lomu valsts aizsardzībā. Oficiālā sarīkojuma starpbrīžos tika īstenota plaša svētku pasākumu programma, kas ietvēra loteriju, kurā tika izlozēts liels skaits balvu, to starpā gan aizsardžu rokdarbi, gan dāvinātas mantas, kā arī, mērķī šaušana, kurā iesaistījās ne tikai aizsargi, bet arī, privātie apmeklētāji. Vakarā svētku pasākumi turpinājās ar Ādolfa Alunāna komēdijas "Mūsu pokals" uzvedumu, kurā kā aktieri spēlēja tikai paši aizsargi un aizsardzes. Pašā svētku dienas izskaņā tika sarīkotas kopīgas vakariņas visām aizsardzēm un aizsargiem bez reibinošiem dzērieniem¹⁰³.

Aizsardžu pulciņu uzdevums bija veicināt aizsargos un sabiedrībā nacionālo apziņu, palīdzēt aizsargiem sanitārā ziņā, kā arī, vākt ziedojumus, lai nodrošinātu aizsargu darbībai vajadzīgos naudas līdzekļus, šajā nolūkā rīkojot sarīkojumus un citus pasākumus, kā arī, palīdzēt sakropļotajiem un ievainotajiem, un ierīkot slimnīcas un ambulances. Eventuāli bija paredzēts sagatavot aizsardzes arī militārai darbībai, kā arī, dažādu saimniecisku un citu amatu ieņemšanai.¹⁰⁴

Pirmā Mārupes aizsardžu priekšniece bija Vera Saulīte. Sākotnēji tajā iesaistījās liels skaits Mārupes sieviešu, tomēr, drīz sākās iekšējās nesaskaņas, un, jau 1926. gadā notika vadības maiņa- par pulciņa vadītāju kļuva Anna Vētra. Tas situāciju neuzlaboja, un, 1931. gadā notika vēl viena vadības maiņa- par priekšnieci kļuva Marija Grīnberga, par viņas palīdzi- Minna Rozenberga, kura piecus gadus vēlāk pati stājās pulciņa vadībā. 1936. gadā pulciņā bija 31 aizsardze.

Arvien plašākai kļūstot pagasta sabiedriski kulturālajai dzīvei, divdesmito gadu sākumā pacēlās jautājums par telpām priekš sarīkojumiem. Parastā prakse bija rīkot sarīkojumus Mārupes pamatskolas un pagasta valdes telpās, kā arī dažādās mājās (tas ir- lauku dzīvojamās mājās), kā arī, brīvā dabā, tomēr, nostiprinājās uzskats, ka pagastam ir vajadzīgas noteiktas telpas lielu publisku sarīkojumu noturēšanai- radās ideja par sarīkojumu nama celtniecību. 1928. gada 28. decembrī vairākas Mārupes sabiedriskās organizācijas, to vidū pagasta aizsargu nodaļa, un Bierīņu lauksaimniecības biedrība, nodibināja Mārupes biedrību nama apvienību, kuras mērķis- vākt līdzekļus biedrību nama celtniecībai¹⁰⁵. Nav zināms, vai šajā konkrētajā līgumā piedalījās arī aizsardžu pulciņš, taču, ir zināms, ka, turpmākajā biedrību nama projekta virzīšanā aizsardzes aktīvi piedalījās. Naudu šai iecerei bija nolemts iegūt, vācot ziedojumus gan, pašu aizsargu vidū, gan, vispārīgi, gan, rīkojot

¹⁰³ S. K. Aizsargu dzīve, In: Latvijas kareivis Nr. 183, 18. 08. 1925, 2. lpp.

¹⁰⁴ K. Krastiņš. Sieviete un valsts aizsardzība, In: Nākotnes sieviete 01. 04. 1925, 3. lpp.

¹⁰⁵ Paziņojums, Mārupe, 30. 12. 1928. LNA LVVA 3691-1-215, 17. lp.

sarīkojumus¹⁰⁶. Tādus sarīkojumus aizsargi ar aizsardzēm sarīkoja 1931. gadā- bazāru, 1933. gadā naudas lotereju, un, 1934. un 1935. gadā- bazārus. Lauksaimniecības biedrība atsevišķi rīkoja savus pasākumus¹⁰⁷.

Jauns posms biedrību nama jautājumā sākās pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma. Politiskā situācija valstī bija krasi mainījusies tādā veidā, ka, aizsargu sabiedriskā loma ievērojami cēlās, savukārt, malā tika aizbīdītas dažādas citas iepriekšējā režīma laikā izveidojušās biedrības, kas savā būtībā būdamas demokrātiskas, īsti vairs neatbilda jaunā laika garam. Šajos apstākļos aizsargu fokuss pārgāja no biedrību nama idejas uz aizsargu namu. Aizsargu nodaļa izstājās no vienošanās ar Lauksaimniecības biedrību, un, turpmāk, sāka īstenot pati savu- Aizsargu nama projektu, turklāt, aizsargu rīcībā pārgāja visi tie līdzekļi, kas jau bija savākti kopīgā projekta ietvaros. Lauksaimniecības biedrība sākumā negribēja atdot aizsargiem tos līdzekļus, ko bija savākusi pati Biedrību nama celtniecībai, bet, iejaucās Iekšlietu ministrija un, šie aktīvi nonāca aizsargu rokās¹⁰⁸.

Aizsargu nama pamatakmens tika ielikts 1936. gadā, darbi iesākti 1937. gadā, bet, pabeidza to 1941. gadā, un, aizsargi to vairs nepaspēja izmantot.

1926. gada 1. augustā Mārupes aizsargu nodaļa nolēma dibināt savu pūtēju orķestri¹⁰⁹. 1927. gada sākumā Vecajā Bierīņu muižā tika sarīkoti orķestra atklāšanas svētki. Tobrīd orķestrī bija 14 aizsargu, bet, orķestra vadītājs- aizsargs Osis¹¹⁰. Tiesa, jau drīz orķestra sastāvs mainījās, orķestrantu kļuva mazāk- vienpadsmit, bet, tā vadībā stājās Žanis Glāznieks¹¹¹. Turpmāk orķestris gāja cauri problēmām sava personālsastāva dēļ. Vēl trīsdesmito gadu sākumā tā darbība uz brīdi pat apstājās. Konkrēti iemesli tam nav zināmi, saglabājusies vien liecība, ka problēmas radušās orķestrantu sastāva dēļ¹¹². Tomēr, turpmākajos gados Mārupes aizsargu orķestris aktīvi piedalījās dažādos pagasta sabiedriskajos pasākumos.

1932. gada 24. aprīlī pie Mārupes aizsargu nodaļas tika izveidots sporta pulciņš, par kura vadītāju vispirms tika iecelts J. Plētnieks¹¹³. Pirmajā brīdī pulciņā iestājās 11 cilvēku¹¹⁴,

¹⁰⁶ Ibdem, 18. lp.

¹⁰⁷ Mārupes aizsargu nodaļas vēstures apraksts, Mārupe, LNA LVVA 3691-1-303, 94.-95. lp.

¹⁰⁸ Ibdem, 94.-95. lp.

¹⁰⁹ Mārupes aizsargu nodaļas sēdes protokols, Mārupe, 01. 08. 1928. LNA LVVA 3691-1-17, 9. lp.

¹¹⁰ Mārupes aizsargu nodaļas orķestra iesvētīšana, In: Aizsargs Nr. 2, 02. 1927, 56., 58. lpp.

¹¹¹ Aizsargu dzīve, In: Aizsargs Nr. 1, 01. 1928, 21. lpp.

¹¹² Mārupes aizsargu nodaļas sēdes protokols, Mārupe, 01. 08. 1928. LNA LVVA 3691-1-17, 29. lp.

¹¹³ Ibdem, 35. lp.

¹¹⁴ Ibdem, 33. lp.

bet, pēc gada biedru jau bija 48¹¹⁵. Kā vēlāk redzēsīm, sporta pulciņš, kaut arī, bija piesaistīts aizsargu nodaļai, tomēr, nebija tikai aizsargu pasākums vien- tajā varēja iesaistīties, un iesaistījās, arī pilsoņi, kas nebija aizsargu organizācijas biedri.

Mārupes aizsargu un ar tiem saistīto organizāciju darbība

Turpinājumā tiks detalizēti apskatīta Mārupes aizsargu, aizsardžu, kā arī, sporta pulciņa, sabiedriskā un kulturālā darbība, ievērojot gan, tos pasākumus, kurus mārupieši organizēja paši, gan tos, kas tika rīkoti "no augšas" visas valsts mērogā, un, kurus sava pagasta teritorijā īstenoja Mārupes aizsargi, gan, tos, kuri ar Mārupes aizsargu piedalīšanos notika ārpus Mārupes. Ievērojot, ka, aizsargu un ar tiem saistīto organizāciju darbība Mārupē nenotika savā nodabā, bet, bija cieši saistīta ar augstākstāvošajām organizācijām, un, notika to sniegto norādījumu ietvaros, šajā nodaļā tiks arī analizēti tie ietvari, tās vadlīnijas, kuras noteica sabiedrisko un kulturālo darbību uz vietām.

Pirmie normatīvie akti, kas noteica aizsargu darbību kulturālajā jomā, iznāca 20. gadu sākumā. 1921. gadā iekšlietu ministrs Arveds Bergs izdeva rīkojumu, saskaņā ar kuru vietējām aizsargu nodaļām atļauts rīkot priekšlasījumus, kursus, un lekcijas. 1926. gadā Aizsargu organizācija noformulēja konkrētus kulturālās darbības uzdevumus un pulkvedis Bolšteins ieteica aizsargiem dibināt pašdarbības kolektīvus¹¹⁶.

20. gados aizsargu ideologs G. Mīlbergs formulēja aizsargu kā galveno aizsargu mērķi nacionālās pašapziņas un vienības audzināšanu¹¹⁷, tātad, principā, kā galvenos izvirzīja kulturālos, nevis, militāros vai policejiskos uzdevumus. Katrai aizsargu nodaļai, pēc Mīlberga domām, jābūt nacionālās audzināšanas centram. Reizē viņš konstatēja inteliģences izvairīšanos no darbības aizsargu organizācijā. Aizsargu instruktors Alfrēds Bērziņš, kurš vēlāk kļuva par štāba daļas vadītāju, izvirzīja tādus pašus uzdevumus. Vēlāk, 30. gados viņš kļuva par galveno aizsargu kulturālās dzīves vadītāju. Viņš nodarbojās ar to, ka, iesaistīja Aizsargu organizācijas darbībā inteliģenci, veicināja aizsargu kulturālajā darbībā plānveidību, kā arī, organizēja speciālu aizsargu kulturālās darbības speciālistu sagatavošanu. Par visu šo darbību Bērziņš 1932. gadā saņēma pateicību no Aizsargu štāba. Ap šo laiku tad arī aizsargu nodaļas sāka ieņemt nozīmīgu vietu vietējā kultūras dzīvē¹¹⁸. Kā redzēsīm vēlāk, apskatot

¹¹⁵ Mārupes aizsargu nodaļas vēstures apraksts, Mārupe, LNA LVVA 3691-1-303, 95. lp.

¹¹⁶ Ilgvars Butulis. Sveiki, aizsargi, Rīga, Jumava, 2011, 102. lpp.

¹¹⁷ *Ibidem*, 102. lpp.

¹¹⁸ *Ibidem*

dokumentus, paši aizsargi savu stāvokli lauku kultūras dzīvē vērtēja ļoti drosmīgi, piedēvējot sev stabili un neapšaubāmi noteicošo lomu šajā jomā, vismaz, kvantitātes ziņā.

Uz aktīvu kulturālo darbību aizsargus mudināja ne tikai, organizācijas ideologi un vadītāji, bet, arī Latvijas valdības amatpersonas. Tā, piemēram, Valsts prezidents Alberts Kviesis 1930. gadā uzrunāja aizsargus norādot, ka, no kulturālās attīstības līmeņa ir atkarīgs visas valsts stiprums, un, aizsargiem ir jānodarbojas ar sabiedrības kulturālās attīstības līmeņa celšanu, atbalstot katru kulturālo ideju. Tomēr, par spīti visiem šiem aicinājumiem, kulturālā darbība ilgi bija un palika pilnīgi brīvprātīga un nereglamentēta, par aizsargu tiešo pienākumu tā kļuva tikai 1934. gada¹¹⁹.

1931. gadā aizsargu komandējošā sastāva sanāksmē tika dots novērtējums aizsargu kulturālajai darbībai. Tika norādīts, ka līdz šim aizsargu kulturālā darbība aprobežojusies tikai ar izrīkojumu un teātra izrāžu rīkošanu. Šie sarīkojumi esot vāji apmeklēti, tomēr, tie esot jāturpina rīkot, jo, tie nesot aizsargiem ienākumus, kas vajadzīgi organizācijas darbības nodrošināšanai. Kritizēts tas, ka, aizsargi reti sanākot kopā, kas traucējot savstarpēju mācīšanos un pamudināšanu, un, tādā veidā bremzējot organizācijas darbību, kā aizbildinājums parasti minot laika un līdzekļu trūkumu¹²⁰. Gadu vēlāk jau tiek minēts, ka, esot izstrādāts zināms plāns kulturālajai darbībai, tiesa, neminot neko konkrētāk. Tiek uzsvērts, ka, jā rūpējas par kulturālo pasākumu augstu kvalitāti. Nav gan zināms, vai šis norādījums tika izteikts tikai tā starp citu, vai, tā iemesls bijā kādi nekvalitatīvi pasākumi, kas tikuši noturēti vietējās aizsargu vienībās.

Tika norādīts uz aizsardžu pulciņu lielo lomu, ņemot vērā, ka, tie nodrošinot aizsargu materiālo stāvokli un varot ļoti daudz dot kulturālās darbības jomā. Aizsargiem un aizsardzēm tika uzdots izstrādāt konkrētu programmu kulturālās darbības veicināšanai.

Kā būtisks aspekts tika uzsvērts tas, lai, aizsargu kulturālie pasākumi nestu atlikumu naudas ziņā, acīmredzot, jau atkal domājot par šiem līdzekļiem kā aizsargu darbības veicinātāju, tomēr, galvenais esot, lai, aizsargu pasākumi būtu pēc iespējas plaši apmeklēti, organizācijas vadība uzsvēra, ka, aizsargiem ir jābūt dominējošajam spēkam kulturālās darbības laukā uz vietām (pie tam, norādot, ka, jau tā 75% kulturālās dzīves laukos vadot aizsargi). Aizsargu vietējām organizācijām tika uzdots šajā sakarā vest plašāku aģitāciju par saviem pasākumiem¹²¹.

¹¹⁹ Ibdem

¹²⁰ Rīgas aizsargu pulka komandieru sapulce, noraksts, Rīga, 21. 12. 1931. LNA LVVA 3691-1-227, 29. lp.

¹²¹ Rīgas aizsargu pulka komandieru sapulce, noraksts, Rīga, 20. 04. 1931 LNA LVVA 3691-1-215, 55. lp.

1934. gada martā Rīgas aizsargu pulka komandiera palīgs Lepše norādīja, lai vietējās aizsargu nodaļas iesaista kulturālajā darbībā tādus vietējās inteliģences pārstāvjus, kā ārstus, veterinārārstus, agronomus utt., kā arī, vēlreiz atgādināja to, cik būtiski ir cieši sadarboties ar aizsardzēm- vienības, kas to dara, gūstot lielus panākumus. Tā pat, organizācijas daļas priekšnieks Rapss uzsvēra, ka, kulturālā darbība ir ārkārtīgi nozīmīga aizsargu vērtību propagandēšanā sabiedrībā un, tā ir jāturpina, pat tad, ja tas nenes materiālu labumu pašiem aizsargiem¹²².

Pavērsiens aizsargu kulturālajā darbībā notika pēc 1934. gada 15. maija apvērsuma. 1935. gadā Aizsargu štābs izdeva norādījumus aizsargu sabiedriskajai darbībai pagastos. Šie norādījumi bija jaunums paši par sevi, jo, līdz tam aizsargu kulturālā darbība notika balstoties tikai uz individuālu komandieru un ideologu idejām¹²³, bet, tagad tā tika iekļauta zināmu noteikumu rāmjos. Tiesa, satura ziņā šie noteikumi piedāvāja to pašu, kas jau bija pasludināts jau iepriekš: kulturāli sabiedriskajai darbībai ir īpaši nozīmīga vieta aizsargu uzdevumu sarakstā, un, aizsargiem ir jābūt kulturāli sabiedriskās dzīves cēlājiem un veidotājiem.

Aizsargu statuss kultūras dzīves laukā pēc apvērsuma bija paaugstinājies. To noteica, gan, tas, ka, jaunā valdība izvirzīja mērķi pārcelt kulturālās dzīves centru no pilsētām uz laukiem. Te bez aizsargiem iztikt nevarēja, jo aizsargi bija galvenā sabiedriskā organizācija laukos, nacionāla mēroga organizācija, kas sastāvēja, galvenokārt, no lauciniekiem, un bija pavisam droši uzticama jaunajai kārtībai un ideoloģijai. Aizsargu organizācijas militarizētais raksturs, tās organizācija un disciplīna ļāva valdībai viņus viegli virzīt sev tīkamajā virzienā. Pie tā visa klāt, aizsargiem jau bija vērā ņemama pieredze kulturālās darbības jomā. Vēl jāievēro, ka, pēc apvērsuma daudzas sabiedriskās organizācijas tika likvidētas, un, tādējādi aizsargi viegli varēja aizpildīt radušos vakuumu kultūras dzīvē¹²⁴.

Aizsargu organizācijas rīcībā nonāca citu organizāciju aktīvi, pie tam, ne tikai likvidēto organizāciju, bet, arī tādu, kas turpināja pastāvēt, kā to jau redzējām, apskatot Mārupes Biedrību nama, vēlākā Aizsargu nama, piemēru, kas veicināja aizsargu noteicošo lomu kultūras dzīvē, it īpaši, laukos. Tiesa, pilnīgu monopolstāvokli tas vēl aizsargiem nedeļa. Paralēli tiem kulturāli sabiedriskās dzīves laukā joprojām darbojās arī citas organizācijas, piemēram, lauksaimniecības biedrība, skola, un mazpulks. Ir ziņas par to, ka, 1937. gadā aizsargi sūdzējušies par lauksaimniecības biedrībām, kas neklausot aizsargu norādījumiem un negribot sadarboties vietējās kultūras dzīves veidošanā. Aizsargu un 15.

¹²² Ibidem, 83. lpp.

¹²³ Tiesa gan, kā jau tas tika minēts iepriekš, jau 30. gadu sākumā aizsargu komandieri savās sanāksmēs runāja par kaut kādu kulturālās darbības plānu esamību, taču, nekas konkrēts tur netika minēts, tāpēc, plānveidība tajā laikā ir apšaubāma

¹²⁴ Butulis. Sveiki, aizsargi, 103. lpp.

maiņa Latvijas ideologiem arī nebija vienprātības par to, kādai tieši ir jābūt aizsargu lomai. Alfrēds Bērziņš (1899-1977), kurš, tobrīd jau ieņēma vadošus amatus Iekšlietu ministrijā, uzsvēra, ka, aizsargi ir vadošais un daudzviet pat vienīgais spēks vietējā kultūras dzīvē, kamēr, J. Druva aizrādīja, ka aizsargi nav kulturālās dzīves monopolisti, tiem vienkārši esot jāmodina pārējie un jārāda viņiem priekšzīme, jāveicina katra kultūras ideja- doma, kas pastāvēja arī pirms 15. maija apvērsuma¹²⁵.

Par jaunu uzdevumu aizsargiem varētu uzskatīt 15. maija ideoloģijas izplatīšanu un pastāvošās iekārtas slavināšanu. Tiesa, patriotisko ideju izplatīšana bija aizsargu kulturālās darbības viens no uzdevumiem jau iepriekš, taču, 15. maija ideoloģija izcēlās ar īpašu latviskuma, vienības, un, agrāk vispār nebijušās vadonības idejas uzsvēršanu. Alfrēds Bērziņš šajā sakarā sludināja, ka autoritātes darbība un slēdzieni neesot kritizējami, tie esot jāpieņem kā nemaldīgi. Viņš uzdeva aizsargiem pārņemt un izmantot visus autoritārās iekārtas principus. Štāba organizācijas daļas vadītājs E. Rapss gan norādīja, ka esot jādarbojas 15. maija garā, taču, kulturālā darbība neesot standartizējama.

Jauna iezīme aizsargu kulturālajā darbībā, salīdzinot ar laiku pirms 15. maija apvērsuma bija latviešu "garīgo robežu" sargāšana, ko izvirzīja Eduards Virza un Ernests Brastiņš.

Kā jau tika norādīts iepriekš, no 1935. gada aizsargu kulturālajā darbībā sākās standartizācijas un centralizācijas process. Pirmkārt, jau pieminētie noteikumi par kulturālo darbību pagastos. Otrkārt, kā var redzēt gan no aizsargu dokumentiem¹²⁶, gan, no aizsargiem veltītās literatūras¹²⁷, kulturālā darbība kļuva centralizēta un amatpersonu pārraudzīta, iekļauta disciplīnā, pastāvēja noteikti kulturālās darbības plāni un atskaites. Praktisko darbību šajā ziņā organizēja Aizsargu štāba organizācijas daļa, būtiskākos jautājumus saskaņojot ar Sabiedrisko lietu ministriju, nav šaubu, ka zemākās aizsargu struktūras, tajā skaitā, vietējās aizsargu nodaļas saskaņoja savu darbību ar augstākajām iestādēm. To pierāda Mārupes aizsargu nodaļas sarakste ar Rīgas pulka vadību, kurā atrodami regulāri pieprasījumi ziņot "uz augšu" par ieplānotajiem pasākumiem noteiktā laika posmā, lai varētu saskaņot sarīkojumu un sacensību grafikus vietējā un pulka līmenī, kas liecina par centralizētas plānošanas ieviešanu, piemēram, gan, tāda agrāk nebijusi parādība, kā atļauju prasīšana vietējo sarīkojumu rīkošanai, piemēram, 1935. gada 20. aprīlī pulka vadība atļāva Mārupes aizsardzēm rīkot

¹²⁵ Ibidem, 103. lpp.

¹²⁶ Atļauja rīkot sarīkojumu, Rīga, 28. 04. 1935, LNA LVVA 3691-1-302, 24. lpp.

¹²⁷ Butulis. Sveiki, aizsargi, Rīga, Jumava, 2011, 111. lpp.

izrikojumu 5. maijā Vecās Bierīņu muižas telpās¹²⁸, kas liecina par centralizētas kontroles un "disciplīnas" ieviešanu aizsargu kulturālajā darbībā.

Protams, šī jaunā kārtība attiecās ne tikai, uz pašiem aizsargiem bet, arī uz tām organizācijām, kas bija saistītas, būtībā, atvasinātas no aizsargu nodaļām- aizsardzēm un sporta pulciņiem.

Šajā laikā arī sākās aktīvāka aizsargu kulturāli sabiedriskās dzīves iztirzāšana aizsargu komandējošā sastāva sanāksmēs. Rīgas aizsargu pulka kulturālās nozares vadītājs Celms 1935. gada 7. aprīlī atzīmēja, ka, par aizsargu kulturālās dzīves uzdevumu ir jāuzstāda katra atsevišķa aizsarga un aizsardzes individualitātes izkopšana, lai caur to celtos gan visas organizācijas, gan, arī, visas sabiedrības kulturālais līmenis. Pie tam, viņš saistīja kulturālo darbību ar mīlestības izkopšanu aizsargos pret savu dzimteni un savu darbu, kā arī, takta izjūtas, godaprāta, pienākuma sajūtas veidošanu. Runājot par kulturālo darbību, Jānis Celms vēl pieskārs arī kadru atlases jautājumam, norādot, ka Aizsargu organizācijai jāraugās, lai jaunajiem kadriem pēc iespējas piemistu šīs augstāk minētās kvalitātes. Celms norādīja vairākus virzienus, kuros jānotiek aizsargu kulturālajai darbībai, tā, lai, izpildītu izvirzītos uzdevumus: pirmkārt, katrs aizsargu sarīkojums turpmāk ir jāsaista ar priekšlasījumiem par tādiem tematiem, kas skar pienākuma jēdzienu, patriotismu, un godaprātu, un skaidro to nozīmi un uzdevumus, otrkārt, aizsargu komandieriem ir jāveicina aizsargu un aizsardžu vidū tādas literatūras lasīšana, kas atbilst organizācijas uzdevumiem. Komandieriem un priekšniekiem jāizskaidro saviem padotajiem literatūras nozīmi un jāiemāca viņiem pareizi izmantot literatūras sniegtās zināšanas sabiedrības labā. Aizsargu vienībām ieteica pievērst īpašu uzmanību savā pārziņā esošo bibliotēku personālam, nodrošināt tādu bibliotēkāju sastāvu, kas labi pārzinātu gan bibliotēkas krājumu, gan, savu lasītāju intereses un mācētu virzīt viņu intereses pareizā virzienā, kā arī, spētu ieinteresēt cilvēkus lasīšanā tik tālu, lai cilvēki ar laiku sāktu tiekties arī pēc sava personīgā grāmatu krājuma izveidošanas.

Treškārt, kā vēl vienam būtiskam instrumentam aizsargu kulturālajā darbībā, Jānis Celms aicināja pievērst lielāku uzmanību teātrim. Teātris, kā atzīmēja Celms, esot ļoti spēcīgs ietekmējošs instruments, kas pareizi izmantots, spēj radīt paliekošus iespaidus, dodot lielus panākumus cilvēku garīgajai izaugsmei, viņu idejiskai veidošanai un pārliecināšanai gan izjūtu gan prāta līmenī.

Ceturtkārt, runātājs pievērsās mūzikai un tēlotājai mākslai, kam, viņaprāt, piemīt liels spēks, galvenokārt, cilvēka jūtu pasaules izkopšanā, dziļu pārdzīvojumu radīšanā. Šajā sakarā aizsargu nodaļu priekšniekiem tika norādīts rūpēties par to, lai viņu nodaļu rajonā būtu labi kori ar spējīgiem diriģentiem, kuri spētu nodrošināt pienācīgu kora aktivitāti un disciplīnu.

¹²⁸ Atļauja rīkot sarīkojumu, Rīga, 28. 04. 1935, LNA LVVA 3691-1-302, 24. lp.

Aizsargiem tika norādīts veicināt kopīgu dziedāšanu, it īpaši, kopīgu sanāksšanu reizēs, izslēgt no lietošanas vāciskās ziņģes un krievu romances. Tāpat, jā rūpējas arī par labiem orķestriem, kuru vadībai ir jāpiesaista labi speciālisti. Vienību telpas esot jāizgrezno ar latviešu mākslinieku gleznām, kurās būtu attēlotas vai nu, dabas ainavas, vai nu, patriotiski vēstures notikumi. Jānis Celms uzsvēra, ka visi šie pasākumi aizsargiem ir jāveic ne tikai savas vienības ietvaros, bet, jācenšas iedvesmot apkārtējo sabiedrību, lai tā pārņemtu piemēru, it īpaši, jāveicina apkārtņē darbojošos biedrību, skolu, pašvaldību, un citu organizāciju kulturālā darbība. Pēc padomjiem viņš iesaka aizsargu vienību vadītājiem vērsties Izglītības ministrijas Kultūras fondā¹²⁹.

Sanāksmē tika atzīmēts, ka aizsargu vietējās nodaļas vedot aktīvu kultūras dzīvi, kas, it īpaši, pēc 15. maija esot uzņēmusi apgriezienus. Sabiedrības iesaistīšanās aizsargu organizētajos kultūras pasākumos pēc 15. maija esot kļuvusi aktīvāka, kā rezultātā vietējās aizsargu nodaļas esot palielinājušas ienākumus. Konstatēts, ka, tagad aizsargu vienības uz vietām esot ieguvušas vadošo lomu, kas, gan, nav nekas jauns, ņemot vērā to, mēs jau atzīmējām, runājot par aizsargu komandieru apspriedēm 30. gadu sākumā. Uz vietām tiekot rīkoti rokdarbu kursi (acīmredzot, aizsardžu vadībā), kuros piedaloties arī pārējā sabiedrība¹³⁰.

Aizsargu štāba organizācijas daļas vadītājs Rapss 1935. gada 1. decembra Rīgas pulka komandējošā sastāva sanāksmē, pārrunājot aizsargu kulturālo darbību, norādīja, ka kulturālā darbība tuvinot aizsargus ar pārējo sabiedrību. Viņš ieteica pagastos rīkot sanāksmes un tējas vakarus, kuru ietvaros esot jā rīko priekšlasījumi un jāapspriež literatūra. Uz šiem pasākumiem aizsargiem tika ieteikts ne tikai, iet pašiem, bet arī, aicināt savus radus un draugus, tādējādi pievēršot kultūras dzīvei apkārtējo sabiedrību. Rapss uzsvēra, ka aizsargu pasākumos jāizvairās no tukšas izklaides. Runājot par teātri, organizācijas daļas vadītājs norādīja aizsargu nodaļām kontrolēt, kādas lugas tiek uzvestas- pirms izrādes izlasīt scenāriju un nepieļaut nepiemērotu lugu uzvešanu. Vajadzības gadījumā, griezties pēc padoma pie pulka vadības.

Papildus tiešajiem kultūras jautājumiem, Rapss pieskārs arī sarīkojumu organizēšanas tehniskajai pusei. Aizsargiem tika ieteikts vairāk rūpēties par sarīkojumu telpu apkuri, tīrīšanu un greznošanu, un, aizsargu priekšniekiem slēgtos pasākumos, personīgu sarunu ar viesiem, pateicība viesmāksliniekiem, nemaz nerunājot par tādām lietām, kā piekļuves nodrošināšana pasākuma vietai- apgaismojums, ziemā notīrīti celiņi. Šie pasākumi kalpotu aizsargu organizācijas prestiža vairošanai.

¹²⁹ Rīgas pulka komandieru sanāksme, noraksts, Rīga, 20. 04. 1935, LNA LVVA 3691-1-302, 32. lp.

¹³⁰ Ibdem, 30. lp.

Tajā pašā apspriedē tika norādīts iesaistīt kulturālajā darbībā visus pagasta ļaudis-ārstus, skolotājus, mācītājus. E. Rapss uzsvēra, ka, visai vietējai inteliģencei ir jābūt apvienotai aizsargu organizācijā, lai, nebūtu vajadzības pēc citām organizācijām. Aizsargiem esot jāvairo sava ietekme tajos koros, kas nepieder pie vietējās aizsargu organizācijas, apgalvojot, ka, tad tas kalpošot "vispārējām vajadzībām", ja vietējā kora pagastā nav, aizsargiem jāveicina tāda izveidošana, par vadītāju, ja atbilstoša aizsarga nav, ieceļot vietējo skolotāju, vai, kādu citu izglītotu cilvēku.¹³¹

Galvenais aizsargu kulturālās darbības veids bija izrīkojumu rīkošana. Šajos izrīkojumos notika parādes, teātra izrādes, koncerti, priekšlasījumi, sportistu paraugdemonstrējumi, sacensības, spēles, izlozes utt. Šo pasākumu mērķis bija gan propagandas un audzināšanas nozīme, gan, plašākas sabiedrības piesaistīšana Aizsargu organizācijai, gan, naudas pelnīšana aizsargu vietējo nodaļu vajadzībām, kam lieti noderēja bazāri (mantu izpārdošanas) un loterijas, ko parasti apvienoja ar ballēm un koncertiem, kas piesaistīja plašu publiku¹³².

Bija populāri vienību gada un karoga svētki. Tie bija grezni sarīkojumi, kurus parasti atklāja ar garīgu mācītāja izpildījumā (uz Mārupi mācītāju aicināja no kaimiņu pagastiem, visticamāk, no Piņķiem, jo, vairums mārupiešu bija luterāņi, kas piederēja pie Piņķu evaņģēliski luteriskās draudzes. Pēc garīgā akta mēdza sekot aizsargu, aizsardžu un sporta pulciņa dalībnieku parādes, sporta paraugdemonstrējumi utt.

Apskatīsim Mārupes aizsargu sabiedriski kulturālās dzīves notikumus.

1925. gada jūlijā Bierīņu aizsargi piedalījās Rīgas pulka I aizsargu bataljona svētkos Ulbrokā, demonstrējot vingrošanas priekšnesumus¹³³. 1928. gadā Mārupes aizsargi piedalījās Rīgas aizsargu pulka šaušanas sacīkstēs. Komandējošā sastāva pārstāvju konkurencē Mārupes aizsargu nodaļas priekšnieks Doniņš ieguva pirmo vietu ar 215 punktiem. Ierindas aizsargu konkurencē gan negāja tik spoži- Mārupes pārstāvis Alfrēds Osis ar 218 punktiem ieguva tikai 10. vietu¹³⁴.

1930. gada augustā notika kārtējie 5. Rīgas aizsargu pulka gada svētki. Šajos svētkos piedalījās, domājams, visu pulka nodaļu pārstāvji. 17. augustā no rīta aizsargi pulcējās Citadelē, Muitas ielā, Rīgā, saskaņā ar pulka vadības instrukcijām, būdami pilnā formas tērpā, ar šautenēm un durkļiem. Jātnieki bija instruēti ierasties bez zirgiem, bet, motociklisti- ar saviem braucamrīkiem, komandējošais sastāvs- ar parādes zobeniem¹³⁵.

¹³¹ Ibdem 3691-1-215, 11. lp.

¹³² Butulis. Sveiki, aizsargi, 104. lpp.

¹³³ Bierīņu aizsargu nodaļa In: Aizsargs Nr. 7, 01. 07. 1925, 30. lpp.

¹³⁴ B. S. Aizsargu dzīve, In: Latvijas kareivis Nr. 233, 12. 10. 1928, 2. lpp.

¹³⁵ Instrukcija svinībām, Rīga, 05. 08. 1930, LNA LVVA -3691-1-2074, 20. lp.

Aizsardzes, tikmēr, pulcējās Sieviešu Palīdzības korpusa telpās, Blaumaņa ielā 19, bet, no turienes, vēlāk, devās gājienā uz Citadeli, bet, no turienes, jau aizsargi un aizsardzes kopā devās gājienā uz Esplanādi, kur svētku dalībniekus sagaidīja ministru prezidenta vietas izpildītājs V. Gulbis un citi goda viesi. Svinības sākās ar dievkalpojumu, kam sekoja parāde, pēc kuras Rīgas Namsaimnieku biedrība no saviem līdzekļiem deva aizsargiem un aizsardzēm kopīgas pusdienas studentu ēdnīcā Lielajā Vērmanes dārzā. Vakarā Amatnieku biedrības zālē tika noturēts svinīgs vakars, kurā aizsargiem un aizsardzēm, un, domājams, arī viņu piederīgajiem, ieeja bija par brīvu. Vakara gaitā pulkvedis Bolšteins pasniedza balvas tiem aizsargiem, kas bija ieguvuši godalgotas vietas iepriekšējā dienā notikušajās šaušanas sacensībās, sekoja amatpersonu, un dažādu organizāciju apsveikumi un koncerts¹³⁶. Jāpiebilst, ka Rīgas pulka 1. bataljona komandieris bija uzdevis Mārupes aizsargu nodaļai nodrošināt šo gada svētku apmeklētību, vismaz, 25 aizsargu sastāvā¹³⁷.

Ap to pašu laiku, 1930. gada 23. augustā Mārupes aizsargi sarīkoja arī savas nodaļas gada svētkus ar bazāru, kura ienākumi tika novirzīti Tautas nama fondam. Svētku programmā tika iekļauts kora koncerts, un, tā, kā, Mārupes aizsargu nodaļai sava kora nebija, un koris ar aizsargu piedalīšanos tika izveidots tikai vēlāk, 30. gadu vidū, tika nolemts sarunāt civilos dziedātājus ar Mārupes sešklasīgās pamatskolas skolotāju Zaļaiskalnu. Vēl bija paredzēta arī teātra izrāde, kuras organizēšana tika uzticēta aizsargam Feldmanim¹³⁸.

1932. gada 11. septembrī aizsargu rīkotā kārtējā sarīkojuma ietvaros tika noturēti koncerti ar ragu orķestra piedalīšanos, deju vakars, un loterija, teātris un tējas galds, kā arī, vakarā kopīgas vakariņas aizsargiem un aizsardzēm¹³⁹.

1933. gada maijā bija paredzēts rīkot speciālu sarīkojumu par godu sporta pulciņa atklāšanai¹⁴⁰, taču, nezināmu iemeslu dēļ, to pārcēla uz 5. jūniju. Sarīkojumu ievadīja sportistu parāde un sporta pulciņa atklāšanas akts, tam sekoja vingrošanas paraugdemonstrējumi, to ietvaros- brīvie vingrojumi atsevišķi sportistiem un sportistēm, piramīdu vingrojumi un vingrojumi līdztekās, kā arī, tautiskās dejas un rotaļas, kā arī, virves vilkšanas un stafetes sacīkstes. Dienas noslēgumā notika muzikāli priekšnesumi un teātra izrāde- komēdija "Čigānu deputāts". Pēc aizsargu vēlēšanās tika noturēta arī laimes aka, kuru

¹³⁶ 5. Rīgas aizsargu pulka gada svētki, In: Iekšlietu ministrijas vēstnesis Nr. 418, 19. 08. 1930. 1. lpp.

¹³⁷ Instrukcija svinībām, Rīga, 05. 08. 1930, LNA LVVA -3691-1-2074, 18. lp.

¹³⁸ Mārupes aizsargu sēdes protokols, Mārupe, 14. 08. 1930. LNA LVVA 3691-1-17, 29. lp.

¹³⁹ Ibdem, 34. lp.

¹⁴⁰ Kaut gan, pulciņš bija nodibināts jau pirms gada (skatīt 10. lp.)

organizēja aizsardžu priekšnieces vietniece Minna Rozenberga. Aizsardzes nodrošināja arī bufeti (aizsardzes Lindbergas vadībā), kā arī, pasniedza sarīkojuma dalībniekiem vakariņas¹⁴¹.

Tā paša gada 10. septembrī notika kārtējie Mārupes aizsargu nodaļas gada un karoga svētki. Svinības sākās agri no rīta ar šaušanas sacensībām. Turpinājumā tika noturēta svētku parāde pie Vecās Bierīņu muižas, kā arī, šaušanas sacīkšu uzvarētāju apbalvošana. Sekoja vieglatlētikas sacensības un vingrošana pagasta sporta pulciņa dalībniekiem. Svētu dienu noslēdza balle ar bufeti Vecās Bierīņu muižas pagalmā¹⁴².

Mārupes aizsargu dokumentos ir atrodams uzstājīgs aicinājums piedalīties koncertā-ballē, ko 1935. gada 10. februārī Armijas virsnieku klubā rīkoja Rīgas aizsargu pulks. Aicinājumā uzsvērts, ka sarīkojums esot plānots ļoti plašs, tik plašs, kādu aizsargi Rīgā vēl neesot rīkojuši, tāpēc, esot vēlama arī tikpat plaša Rīgas pulka aizsargu piedalīšanās, it īpaši, tas attiecoties uz komandējošo sastāvu. Paredzēta bija arī Ministru prezidenta un valdības ierašanās¹⁴³. Presē tika izdaudzināts, ka šis būšot līdz šim grandiozākais aizsargu pasākums. Tā organizēšanas komisijā iekļauti pazīstami arhitekti un mākslinieki (arhitekts Klinklāvs, mākslinieks Liberts), Galvenā zāle būs greznota ar lauru kokiem, vītnēm, zaļumiem, prožektoriem, un četrus metrus lielu aizsargu krūšu emblēmu. Programmā paredzēta pazīstamu mākslinieku (Blūmentāle, Norītis, Lilija Ērika u. c.), kā arī, aizsargu un aizsardžu kora uzstāšanās, un loterija, kurai balvas ziedojušas vairākas pazīstamas firmas¹⁴⁴. Droši tas nav zināms, bet, domājams, ka, pēc tik uzstājīga ielūguma, šajā sarīkojumā piedalījās arī Mārupes aizsargi.

Sākot ar 1935. gadu aprītē ienāca jauni gadskārtējie svētki- 15. maijs- Tautas vienības svētki. Tie bija svētki par godu apvērsumam, kuru 1934. 15. maijā izdarīja ministru prezidents Kārlis Ulmanis ar saviem līdzgaitniekiem, un, starp citu, tieši ar Aizsargu organizācijas visaktīvāko atbalstu. Jāteic, ka, arī Mārupes aizsargi piedalījās šajā pasākumā, kaut gan, tikai kā apsardzes dienesta pildītāji dažos stratēģiski svarīgos objektos, taču, tā nav šī pētījuma tēma.

Izejot, no jaunās valsts ideoloģijas, 15. maijs bija, būtībā, paši nozīmīgākie gada svētki, liekami vienā līmenī ar 18. novembri, un, atbilstoši, notika vērienīgas svinības ar parādēm, atbilstoša satura lasījumi, teātra izrādes, utt. Aizsargiem, kā tam spēkam, kas, būtībā, izpildīja 15. maija apvērsumu, šajos svētkos, protams, iekrita galvenā loma.

1935. gada aprīlī Aizsargu organizācijas vadība izplatīja norādījumus vietējām aizsargu organizācijām 15. maija svētku organizēšanā. Tika norādīts, ka, 15. maija svētku

¹⁴¹ Mārupes aizsargu sēdes protokols, Mārupe, 24. 04. 1933. LNA LVVA 3691-1-17, 39. lp.

¹⁴² Tur pat, 40-41. lp.

¹⁴³ Sludinājums, Rīga, 06. 01. 1935. LNA LVVA 3691-1-302, 12. lp.

¹⁴⁴ 2500 ielūgumu aicina uz aizsargu balli, In: Rīts, 30. 01. 1935, 8. lpp.

mērķis ir vienot visplašākās sabiedrības masas, "dodot tām ticību vienotai Latvijai un tās vadonim", un, ka, aizsargiem jāuzņemās vadošā loma svētku rīkošanā. Lai piesaistītu svinībām pēc iespējas plašas ļaužu masas, vietējām aizsargu vienībām bija jāstājas sakaros ar pašvaldībām, kā arī, vietējām sabiedriskajām organizācijām, un mācību iestādēm, nodrošinot vērienīgas svinības katrā pagastā. Konkrēti nosakot svinību norisi, tika norādīts sarīkojumu norises vietas greznot ar patriotiska satura plakātiem, aizsargiem pašiem pie savām mājām uzvilkt valsts karogu, un aicināt to darīt arī pārējos pilsoņus. Aizsargiem ieteica neorganizēt parādes lielajos centros, bet noturēt svētku pasākumus uz vietām, pagastos. Vakarā tika norādīts sarīkot gaismas ilumināciju ar patriotiskiem lozungiem. Īpaši tika norādīts izvairīties no visiem mazvērtīgiem pasākumiem, kas varētu traucēt kopīgo svinīgo un patriotisko noskaņojumu¹⁴⁵.

Aizsargu vadība bija izstrādājusi detalizētu, visai valstij vienotu svētku programmu, kas noteica konkrētus svētku pasākumus un to norises laikus. Sākot ar pulksten 8, kad skandināja baznīcu zvanus¹⁴⁶, no pulksten 11 dievkalpojumi ar valsts un pašvaldību amatpersonu piedalīšanos- mārūpieši šajā laikā, droši vien, apmeklēja Piņķu draudzi. Pulksten 12 sākās svētku parādes, kurās piedalījās aizsargi, ugunsdzēsēji, skolas, biedrības, un citi dalībnieki, bet, pēc parādēm notika svinīgi gājieni uz patriotiski nozīmīgām vietām, piemēram, brīvības cīņu vietām, brāļu kapiem utt.

Tā paša gada 22. septembrī Mārūpē notika vietējās aizsargu nodaļas gada svētki. Svētki sākās pulksten 13 dienā ar bazāru, kuram paralēli notika sporta priekšnesumi. Tajā pašā laikā koncertu sniedz 5. Rīgas aizsargu pulka pūtēju orķestris. Tam sekoja teātra izrāde- komēdija "Vecpuiši precās"¹⁴⁷.

1935. gada oktobrī Mārūpes aizsargi apmeklēja Pļaujas svētkus Koknesē. Uz tiem devās 15 aizsargi, un pa desmit aizsardzēm un sportistiem. Savukārt, 9. novembrī aizsargi sarīkoja Mārtiņdienas svinības¹⁴⁸.

Aizsargiem vairākkārt pienāca norādījumi, ka viņi nepietiekami aktīvi iesaistoties dažādu vietējo sabiedrisko organizāciju darbībā. Pēc Aizsargu organizācijas vadības domām, aizsargiem vajadzētu ieņemt vietas pēc iespējas visās vērtīgajās vietējās biedrībās- lauksaimniecības biedrībās utt¹⁴⁹. Par aizsargiem Mārūpes Lauksaimniecības biedrībā ziņu nav, kaut gan, aizsargi noteikti sadarbojās ar šo organizāciju, taču, ir ziņas par to, kā aizsargi ieguva ietekmi vietējā korī.

¹⁴⁵ Norādījumi 15. maija svētkiem, Rīga, 13. 04. 1935. LNA LVVA 3691-1-302, 34. lp.

¹⁴⁶ Mārūpē baznīcas nebija, tāpēc, zvani izpalika.

¹⁴⁷ Mārūpes aizsargu sēdes protokols, Mārūpe, 16. 09. 1935. LNA LVVA 3691-1-17, 51. lp.

¹⁴⁸ *Ibidem*

¹⁴⁹ Aizrādījumi vietējām aizsargu nodaļām, Rīga, LNA LVVA 3691-1-215A, 77. lpp.

1936. gada janvārī parādās ziņas par jaunu kori, kurā piedaloties dažādi pagasta iedzīvotāji, tajā skaitā arī aizsargi.¹⁵⁰ Koris Mārupē bija bijis jau iepriekš, taču, bez aizsargu piedalīšanās. Tā pirmais mēģinājums notika 10. janvārī, un tajā piedalījās 35 dziedātāji, kā teikts aizsargu nodaļas dokumentos, tajā skaitā arī aizsargi un aizsardzes. Šķiet, ka, kori vadīja Māris Zaļaiskalns, kurš tajā laikā bija Mārupes pamatskolas vadītājs un kurš vadīja arī veco kori bez aizsargiem. Viņš ziņoja aizsargu nodaļas priekšniekam, ka koris esot izdevies spēcīgs, tomēr, to derētu vēl papildināt ar balsīm¹⁵¹. Šis koris vēlāk uzstājās dažādos Mārupes saviesīgajos pasākumos, piemēram, Mārupes pamatskolas iesvētīšanas 15. gadadienā, absolventu sanāksšanas vakarā, utt¹⁵².

1936. gadā Mārupes aizsargiem, un, caur viņiem, arī citām vietējām organizācijām, tika piedāvātas kāda Konstantīna Tumila sacerētas lugas teātra izrāžu rīkošanai. Tās bija propagandistiska satura lugas, kas ieturētas 15. maija režīma ideoloģijas garā un domātas tieši sabiedrības ideoloģiskajai audzināšanai, nevis, vienkārši izklaidei. Šis fakts saskan ar aizsargu kulturālā darba vadītāja Celma 1935. gada aprīlī uzstādītajiem norādījumiem par to, ka, sarīkojumu saturam jābūt idejiski pārdomātam. Luga "Aust jaunais rīts"- drāma trīs cēlienos. Sižeta pamatā ir divu ideoloģiski atšķirīgu, var teikt, pat, pretēju, brāļu- sociālista un "tautas dēla"- nacionālista- idejiskā cīņa, caur ko tiek parādīta šķiru un partiju cīņa un naids, kas esot pastāvējis laikā pirms 1934. gada 15. maija apvērsuma. Šajā cīņā uzvar patriotisms un notiek valsts atjaunošana- 15. maija nots. Lugā tiek parādīta aizsargu loma Latvijas atjaunošanā.

Cita tā paša autora luga "Dullie laiki"- groteska spēle trīs cēlienos. Arī šis ir iestudējums, kas paredzēts propagandas nolūkiem. Darbība norisinās, lietojot tā laika terminoloģiju, "deputātu laikos", tas ir, laikā pirms 15. maija apvērsuma. Notikumi, apkārtne, un personāži tiek parādīti smieklīgā, groteskā gaismā- 15. maija ideoloģijai labvēlīgā gaismā. Kā rakstīts lugas anotācijā, partijas iejaucas visās dzīves jomās, terorizē valsts iestādes un ierēdņus, un sagandē sabiedrību. Amatos ieceļ nespējīgas, groteskas figūras. Lugā tiek demonstrēta "laucinieku cīņa ar partiju ierēdniecību un "onkuļu" ieliekteņiem". Protams, beigās "veselīgais zemnieku prāts" uzvar partijnieku "gara kropļību". Luga īpaši domāta lauku un zemniecības ideālu sludināšanai, īpaši mērķējot uz lauku jaunatni, lai mazinātu kārdinājumu tai pārcelties uz pilsētu un nodarboties ar "kantora darbiem"- tiek uzsvērts tas, ka pilsētas dzīve esot pilna ar māņiem un kārdinājumiem, no šīs garu kropļojošās ietekmes varot paglābt tikai veselīgā lauku vidē¹⁵³.

¹⁵⁰ Kora vadītāja ziņojums, Mārupe, 12. 01. 1936, LNA LVVA 3691-1-303, 20. lp.

¹⁵¹ Ibdem

¹⁵² Ibdem, 22. lp.

¹⁵³ Ibdem, 15. lp.

Trešais piedāvājums Konstantīna Tumila garadarbu sarakstā nav 15. maija ideoloģijas izplatīšanas instruments, ali gan, neapšaubāmi, ir domāta audzinošiem mērķiem: trīs cēlienu komēdijā "Laimīgā laulība" tiek analizētas problēmas, kas sniedzas pāri politisku režīmu un to ideoloģiju robežām- ģimenes iekšējās attiecības un fundamentālā problēma- kas īsti padara cilvēku laimīgu¹⁵⁴.

1939. gadā tika plaši atzīmēta aizsargu 20. gadadiena. Kā jau parasti, svinības sākās ar dievkalpojumiem, mārūpieši, droši vien, devās uz Piņķu baznīcu, vai, iespējams, pieaicināts mācītājs noturēja garīgu aktu nodaļā, kā tas bieži tika darīts. Svētku turpinājumā tika organizēta kritušo aizsargu pieminēšana viņu atdusas vietās, starp citu, arī Mārūpes nodaļā bija viens no šādiem varonīgiem aizsargiem, kurš gājis bojā, pildot policijas pienākumus¹⁵⁵, vakarā aizsargu nodaļās tika rīkoti svinīgi pasākumi ar kora koncertu un svinīgām runām, kā arī, teātra izrādi "Sirds un šķēps". Svinību vietas bija iespējams pieslēgt radiofonam, kur skanēja valsts amatpersonu svētku uzrunas.

6. septembrī tika ielikts pamatakmens Mārūpes aizsargu namam. Par godu šim notikumam tika rīkots svinīgs sarīkojums ar vairāku augstu Rīgas aizsargu pulka amatpersonu piedalīšanos. Pulksten 11 svētku sapulcējās aizsargu nama vietā, pamatakmens iesvētīšanu izdarīja pieaicināts mācītājs, pēc tam uzstājās Mārūpes koris Māra Zaļaiskalna vadībā, kas izpildīja garīgas dziesmas, un aizsargu sarīkojumiem tradicionālā parāde. Svinībās piedalījās arī pagasta pašvaldības darbinieki, Mārūpes Lauksaimniecības biedrības pārstāvji un mazpulki. Pēc parādes svētku dalībnieki devās gājienā uz Mārūpes pamatskolu, kur notika bazārs un mazpulka ražas apskate¹⁵⁶.

Viena no aizsargu tradīcijām bija pulkveža Oskara Kalpaka piemiņas pasākumu organizēšana. Pirmā informācija aizsargu dokumentos par tādiem pasākumiem nāk no 1935. gada. Aizsargu štābs bija izplatījis īpašu paziņojumu aizsargu vietējām nodaļām, kurā uzsvēra Kalpaka bataljona cīņu lielo nozīmi un aicināja organizēt piemiņas pasākumus. Mārūpes aizsargu nodaļa nolēma sarīkot svinīgu priekšlasījumu par pulkvedi Kalpaku un viņa bataljonu¹⁵⁷. Vēlāko gadu aicinājumi, kas nāca no aizsargu vadības, paredzēja rīkot svinīgus aktus un priekšlasījumus, kas tika sastādīti, vadoties pēc brošūras "Pulkveža Kalpaka bataljona kaujas gaitas", vai, pēc pulkveža Ramata sastādītās grāmatas "Pirmais nacionālā karaspēka virspavēlnieks pulkvedis Oskars Kalpaks"¹⁵⁸. Turpmāk katru gadu tika saņemti šādi

¹⁵⁴ *Ibidem*, 15.-16. lp.

¹⁵⁵ Rīkojums vienību priekšniekiem, Rīga, 25. 02. 1939. LNA LVVA 3691-1-449, 195. lp.; Pulka komandiera vēstule, 02. 03. 1930. LNA LVVA 3691-1-2974, 7. lpp.

¹⁵⁶ Mārūpes aizsargu sēdes protokols, Mārūpe, 10. 09. 1936. LNA LVVA 3691-1-17, 56. lp.

¹⁵⁷ *Ibidem*, 49. lp.

¹⁵⁸ Paziņojums, Rīga, LNA LVVA 3691-1-303, 12. lp.

aicinājumi un, katru gadu Mārupē notika tam veltīts sarīkojums ar priekšlasījumiem un citiem pasākumiem. 1936. gadā notika sarīkojums ar svinīgu aktu, 1937. gadā sarīkojumu ar lotereju un tējas galdu, 1938. gada 26. februārī sarīkojumu, kura ietvaros notika koncerts, Kalpakam veltīta referāta lasījums, kā arī, teātra izrāde "Dzimtenes dziesma", un izloze¹⁵⁹.

1939. gada septembrī aizsargi noturēja Mārupes pamatskolas telpās savi gada svētku izrīkojumu. Sarīkojuma programmā ietilpa teātra izrāde "Nebēdnieki", vieglatlētikas sacensības, kā arī, šaušanas sacīkstes ar mazkalibra ložu bisi.¹⁶⁰

Tagad par aizsardzēm. Aizsardžu pulciņš, kā jau teikts, Mārupē tika nodibināts 1925. gadā. Vispār, ideja par aizsardžu veidošanu parādījās jau 1923. gadā, kad žurnālā "aizsargs" tika publicēts priekšlikums veidot pie aizsargiem sieviešu daļas. Iekšlietu ministrija atbilstoši atļauju deva 1924. gadā. 1926. gadā aizsardžu pirmajā sanāksmē tika izvirzīt uzdevums nodarboties ar sabiedrības kulturālo audzināšanu patriotisma ideju garā ar priekšlasījumu, sarīkojumu un dažādu kursu palīdzību, kā arī, popularizēt aizsargu ideju. Tad pat tika izveidots aizsardžu pagaidu centrs ar organizatoriskām funkcijām. Sākās mēģinājumi izstrādāt aizsardžu statūtus. Tobrīd aizsardžu veidošanā aktīvi iesaistījās Latvijas Atbrīvotāju biedrība. Tika izstrādāti vairāki aizsardžu statūtu projekti, kurus tā arī neīstenoja un kuros šeit iedziļināties nevajag. Vispār, tobrīd bija ideja aizsardzes veidot par patstāvīgu organizāciju, nevis, aizsargu palīdzēm, kā vēlāk viņas tika dēvētas aizsargu sanāksmēs¹⁶¹, bet šī ideja izjuka 20. gadu beigās līdz ar noteikumu par aizsardžu pulciņiem pie aizsardžu nodaļām pieņemšanu.

1936. gada 10. maijā Mārupes aizsardzes sarīkoja savu gada svētku sarīkojumu, kas tika apvienots ar Mātes dienas svinībām. Sarīkojumu iesāka, kā jau tas tādās reizēs bija ierasts, ar garīgu aktu. Turpinājumā sekoja pagasta kora priekšnesums un jauno aizsardžu iesvētīšana. Vēlāk pēcpusdienā notika referāta lasījums par tēmu "15. maijs kā vienotas valsts pamats", un latviešu tautas dejas aizsargu un aizsardžu izpildījumā. Dienas beigās tika rīkots saviesīgs vakars ar dejām un tautiskām rotaļām, kā arī, 5. Rīgas aizsargu pulka izpildītu mūziku¹⁶².

1937. gada 9. maijā Mārupes aizsardžu pulciņš sarīkoja izrīkojumu par godu savai 12. gadadienai. Pasākuma ietvaros notika garīgais akts ar jauno aizsardžu iesvētīšanu un referātu

¹⁵⁹ Mārupes aizsargu sēdes protokols, Mārupe, 15. 01. 1938. LNA LVVA 3691-1-17, 15., 25.

lp.

¹⁶⁰ Ibdem, 08. 03. 1939. 69. lp.

¹⁶¹ Rīgas pulka komandējošā sastāva apspriede, noraksts, Rīga, LNA LVVA 3691-1-302, 22.

lpp.

¹⁶² Mārupes aizsardžu sanāksme, Mārupe, 01. 04. 1936. LNA LVVA 3691-1-54, 9. lp.

lasījumi par Mātes dienu un Spodrības nedēļu, kā arī, teātra uzvedums un deju vakars ragu mūzikas pavadībā, kur spēlēja 5. Rīgas aizsargu pulka orķestris¹⁶³.

Aizsargu nodaļa rīkoja ne tikai svinīgus un patriotiskas ievirzes pasākumus. Organizācija mēdza noturēt izglītojoša satura priekšlasījumus par zinātni, literatūru, vēsturi, kā arī, saimnieciskām tēmām, galvenokārt, saistītām ar lauksaimniecību. Caur aizsardžu pulciņu, savukārt, Mārupes sabiedrību sasniedza citu organizāciju, piemēram, Amatniecības kamera, organizētie mājturības kursi un tamlīdzīgi pasākumi. Pašas aizsardzes piedalījās daiļamatniecības izstādēs¹⁶⁴.

Aizsargi un aizsardzes nodarbojās arī ar labdarību, tajā skaitā rīkoja Ziemassvētku vai Jaunā gada eglīti priekš bērniem un nespējniekiem, vāca ziedojumus, utt. Tā, piemēram, 1932. gadā aizsargi izmantoja 18. novembra sarīkojumā iegūtos līdzekļus, lai sarīkotu Jaungada eglīti priekš trūcīgajiem bērniem un nespējniekiem (piedalījās arī aizsargi un aizsardzes). Ieeja šajā pasākumā bija par brīvu un tikai ar ielūgumiem. Savukārt, piedalīšanās pie tējas galda aizsargiem izmaksāja 1 latu, bet, lūgtajiem viesiem Ls 1, 50¹⁶⁵.

1934. gada 20. decembrī aizsardžu un Mārupes skolas kopīgi rīkotās Ziemassvētku eglītes pasākuma ietvaros aizsardzes un aizsargi ziedoja produktus izdalīšanai trūcīgajiem¹⁶⁶.

1939. gada 5. janvārī aizsargi un aizsardzes kopīgi noturēja eglītes vakaru sev, saviem tuviniekiem, un skolēniem. Uz pasākumu bija uzaicināts dziedātājs A. Rozenbergs, kurš bija piekritis uzstāties bez honorāra, kā arī, ar priekšnesumiem uzstājās aizsardzes, kā arī, viņas organizēja saldumu izdalīšanu bērniem. Produktus tējas galdam ziedoja paši svinību dalībnieki¹⁶⁷.

Kā jau tika minēts iepriekš, 1932. gadā pie Mārupes aizsargu nodaļas tika nodibināts sporta pulciņš ar nodaļas priekšnieka palīgu Jāni Rozenbergu priekšgalā, kurā uzreiz iestājās 11 cilvēki. Pirms ķerties pie tā aprakstīšanas, der paanalizēt fonu.

Aizsargu sporta pirmsākumi ir meklējami 1921. gadā, kad toreizējais iekšlietu ministrs Arveds Bergs atļāva aizsargu nodaļās fiziskās kultūras nodarbības. Aizsargu vadība sludināja, ka sports esot viens no aizsargu mērķiem, un aicināja aizsargus piedalīties sporta popularizēšanā Latvijas sabiedrībā. Sākot ar 1925. gadu, Latvijas atbrīvotāju biedrība (LAB) sāka centralizēti organizēt sporta pasākumus, piemēram, kursus. Pati aizsargu organizācija pārņēma šo iniciatīvu tikai 30. gadu sākumā.

¹⁶³ Ibidem, Mārupe, 03. 04. 1937. 16. lp.

¹⁶⁴ Ibidem, Mārupe, 01. 04. 1936. 50, 58. lp.; Ibidem, Mārupe, 15. 03. 1936. 52. lp.

¹⁶⁵ Mārupes aizsargu sēdes protokols, Mārupe, 02. 12. 1932. LNA LVVA 3691-1-17, 36. lp.

¹⁶⁶ Mārupes aizsardžu pulciņa sēdes protokols, 26. 11. 1934. LNA LVVA 3691-1-54, 3.-4. lp.

¹⁶⁷ Mārupes aizsargu sēdes protokols, Mārupe, 07. 01. 1940. LNA LVVA 3691-1-17, 38., 49. lp.

Tajā pašā 1925. gadā aizsargi piedalījās Latvijas sporta organizāciju apvienības rīkotā sporta popularizēšanas mēnesī, kā arī, demonstrēja sabiedrībai sporta priekšnesumus¹⁶⁸. Šīs nodaļas sākumā es jau minēju, ka toreizējās Bierīņu aizsargu nodaļas aizsargi 1924. gadā savos karoga svētkos demonstrēja vingrošanas priekšnesumus. Tas pierāda, ka arī Mārupē aizsargu sports pastāvēja jau kopš 20. gadu sākuma, taču, nav zināms, vai Mārupes aizsargi piedalījās minētajā sporta popularizēšanas mēnesī 1925. gadā, tāpat, kā nav zināms, kā Mārupes aizsargi varēja tik ļoti atšķirties no pārējiem aizsargiem, kā to sludināja tā laika prese¹⁶⁹, ņemot vērā, cik trūcīgi aizsargu organizācijai toreiz bija ar kvalificētiem sporta instruktoriem. Iespējams, viņus glāba Rīgas tuvums, viņi varēja apmeklēt kādas vispārējai pieejai paredzētas sporta nodarbības galvaspilsētā, taču, avoti par to klusē.

Vispār, 20. gados aizsargi, šķiet, nebija ļoti aktīvi sporta jomā. Ar to, kas notika vēlāk, 30. gados, ar plašām aizsargu sporta sacensībām un aizsargu piedalīšanos vispārējās sporta sacīkstēs, pat salīdzināt nevar, tā, vismaz, izriet no aizsargiem veltītās vēstures literatūras¹⁷⁰.

Aizsargu ideologs G. Mīlbergs norādīja, ka aizsargiem trūkstot telpu sporta nodarbībām, kā arī, labu apmācītāju, kaut gan, LAB jau bija piedāvājusi aizsargiem sporta instruktoru kursus armijas instruktoru vadībā. Viņš arī apgalvoja, ka laukos pastāvot kaut kādi aizspriedumi pret sportu¹⁷¹. Atkal piesaucot to pašu 1924. gadu, šķiet, ka Mārupe nebija to lauku pagastu sarakstā, kur tādi aizspriedumi pastāvējuši. Galu galā, Mīlbergs atzīmēja sistēmas neesamību aizsargu sporta jomā¹⁷².

Līdz sporta pulciņu laikam, kas iestājās 30. gadu sākumā, aizsargu sports, galvenokārt, notika lielajās pilsētā. Visbeidzot, 1932. gadā sākās noteikumu izdošana aizsargu sporta organizēšanai un pie vietējām aizsargu nodaļām sāka veidot sporta pulciņus.

Tātad, kā jau tika minēts, 1932. gadā tika nodibināts Mārupes sporta pulciņš. Sporta pulciņa veidošana notika saskaņā ar speciāli izdotajiem Aizsargu štāba noteikumiem "Par aizsargu fizisko audzināšanu un apmācību pulkos". Šo noteikumu nosaukums varētu radīt tādu iespaidu un izsaukt iebildumus, ka šie noteikumi attiecas uz specifisku aizsargu sagatavotību, taču, noteikumi sporta pulciņos bija vienādi visiem- gan, aizsargiem, gan, sportistiem-civilpersonām un sporta pulciņu darbība orientējās ne tuvu ne tikai uz militārpersonām noderīgu vispārējo fizisko sagatavotību, bet arī dažādām vieglatlētikas disciplīnām un sporta spēlēm.

¹⁶⁸ Butulis. Sveiki, aizsargi, 151. lpp.

¹⁶⁹ Bierīņu aizsargu nodaļa In: Aizsargs Nr. 9, 01. 09. 1924. , 31. lpp.

¹⁷⁰ Ibdem

¹⁷¹ Ibdem

¹⁷² Ibdem

Saskaņā ar šiem noteikumiem, sporta pulciņu darbības organizācijā iniciatīvu uzņemas pulku fiziskās audzināšanas instruktori. Viņi sazinās ar vietējo aizsargu nodaļu vadītājiem, ieinteresē viņus sporta pulciņu veidošanā, izzina konkrētu sporta veidu iespējamību uz vietas, kad tas izdarīts, sagādā sportistiem vajadzīgo sporta literatūru- sporta veidu noteikumus, instrukcijas utt., iesaka labākos sporta rīkus. Viņi arī plāno un kontrolē sporta pulciņu darbību, organizē sporta instruktoru apmācības un apspriedes, kā arī, sacensības, gan, starp dažādiem sporta pulciņiem, gan, arī, ar citām sporta organizācijām, un, uztur kontaktus, gan, ar citiem aizsargu pulkiem, gan, ar citām Latvijas Sporta organizāciju apvienībā ietilpstošajām organizācijām. Sporta pulciņu priekšnieku kandidātus izraudzījās vietējo aizsargu nodaļu priekšnieki, stādīja tos priekšā pulka komandierim apstiprināšanai. Tiem obligāti bija jābūt aizsargiem un viņi baudīja grupas komandiera tiesības. Pulciņu priekšnieki sastādīja darbības plānu saskaņā ar pulka fiziskās audzināšanas instruktoru izstrādātajām vadlīnijām, sastādīja nodarbību plānu, izraudzījās atsevišķo nozaru instruktorus, un noteica nodarbību laiku un vietu. Viņš sagādā pulciņam vajadzīgo inventāru, saziņā ar pulka fiziskās audzināšanas instruktoru organizē sakarus ar citām sporta organizācijām un sacīkstes.

Par sporta pulciņu dalībniekiem bez aizsargiem varēja tikt uzņemti arī "valstiski domājoši" jaunieši sākot no 16 gadu vecuma. Viņi neieguva aktīvo aizsargu tiesības, tomēr, bija pilnīgi pakļauti aizsargu organizācijas iekārtai un disciplīnai. Par šo jauniešu uzņemšanu sporta pulciņā lēma aizsargu nodaļas priekšnieks. Viņiem tika izsniegtas apliecības, kurās teikts, ka, dokumenta īpašnieks ir tādas un tādas aizsargu nodaļas sporta pulciņa loceklis.

Sporta pulciņu dalībnieki var nolemt ievies dalības maksu un soda naudas atbilstoši pulciņa locekļu spējām, par kuru apstiprināšanu lemj, kuru iekasēšanu uzrauga, un, kuru izlietošanu uzrauga aizsargu nodaļas priekšnieks.

Līdzekļiem sporta pulciņu darbībai bija jānāk no aizsargu nodaļām (ja neskaita augstāk minētās dalības maksas un soda naudas), un, nekādus pasākumus naudas pelnīšanai tie bez nodaļas ziņas rīkot nedrīkstēja.

Sporta pulciņu locekļiem, saskaņā ar noteikumiem, bija visādi jāatbalsta aizsargu organizāciju, pildot paša pulciņa priekšnieka, un aizsargu nodaļas dotos uzdevumus.

Runājot par disciplīnu, sporta pulciņu dalībnieku pienākums bija neiztrūkstoši apmeklēt pulciņa nodarbības, izlaist tās drīkstēja tikai īpašos gadījumos ar pulciņa priekšnieka atļauju. Par vairākkārtēju nodarbību neapmeklēšanu, nesekmību, sliktu uzvedību, kā arī, nepakļaušanos pulciņa priekšniekam, pulciņa locekļus varēja izslēgt. Sporta pulciņu locekļi bija atbildīgi par to, lai uzvestos atbilstoši aizsargu organizācijas priekšstatiem par labu uzvedību un uzturētu aizsargu organizācijas labo slavu.

Sporta pulciņu atsevišķas vienības, gan, arī, pulciņu locekļi individuāli, drīkstēja piedalīties arī citu Latvijas Sporta organizāciju apvienībā ietilpstošo organizāciju rīkotajās sacensībās, pie tam, pieteikšanās dalībai tajās bija jāizdara ar pulka fiziskās audzināšanas instruktora starpniecību¹⁷³.

1932. gada decembrī pagastā viesojās 5. Rīgas aizsargu pulka fiziskās audzināšanas instruktors Erdmanis, lai dotu konkrētus norādījumus sporta pulciņa darbībai. Viņš uzstājās aizsargu nodaļas sanāksmē, runājot par to, kādus sporta veidus būtu vēlams piekopt, kā arī, norādot, ka, sports ir jāizmanto, nevis, lai tiektos pēc rekordiem, bet, tikai, kā fiziskās formas un veselības veicināšanas līdzeklis. Bet, galvenais pulciņa uzdevums esot panākt, lai jaunatnei būtu iespēja pavadīt savu laiku lietderīgi, nodarbojoties ar sportu. Mārupes aizsargu nodaļas vadītājs Jānis Štauers, savukārt, ziņoja, ka sporta pulciņš pie nodaļas jau izveidots 24. aprīlī, un par tā vadītāju iecelts J. Plētnieks, taču, tā, kā, šajā laikā pulciņš nav veicis nekādu aktīvu darbību, tad, Štauers, saskaņojot ar Rīgas pulka komandiera palīgu, reorganizēja pulciņa vadību. Par tā priekšnieku iecelts Štauera palīgs nodaļas priekšnieka darbā Jānis Rozenbergs, bet, J. Plētnieks atstāts kā viņa palīgs. Sanāksmes noslēgumā Rozenbergam tika uzdots stāties sakaros ar fiziskās audzināšanas instruktoru Erdmani par konkrētu sporta veidu apmācību, gan, praktiskā veidā, gan, teorētiski, lai sagatavotos nākamajā gadā gaidāmajām pulka sacīkstēm¹⁷⁴.

1935. gada 7. aprīlī, Rīgas pulka komandējošā sastāva sanāksmē tika apspriests sporta jautājums un doti norādījumi sportiskās darbības uzlabošanai. Pulka fiziskās audzināšanas instruktors Erdmanis norādīja, ka, tikai daļa priekšnieku un komandieru pievērs šai jomai vajadzīgo uzmanību, aizrādīja, ka dažiem esot vairāk jāatbalsta sports savās vienībās, tomēr, neminēja konkrētas nodaļas. Erdmanis ieteica turpmāk aktīvāk un plašākos mērogos rīkot sporta sacensības un aktīvāk izvērst fizisko audzināšanu aizsargu nodaļās. Tāpat, esot jāpievērs portam vairāk uzmanības nometnēs un jāseko līdzī sporta pulciņu darbībai un jāizraugās tiem piemēroti vadītāji. Katrai aizsargu nodaļai esot vajadzīgs savs sporta laukums. Jānodrošina sportistiem vajadzīgie līdzekļi, ne tikai, treniņiem, bet, arī, savu sasniegumu publiskai demonstrēšanai. Erdmanis aicināja aizsargu vietējās nodaļas uzņemt sakarus vienai ar otru un rīkot kopīgas sporta sacensības, aicināt pie sevis kaimiņu sportistus. Viņš ziņoja, ka tiekot domāts arī par speciālu sporta instruktoru dienesta organizēšanu, kur konkrētu sporta veidu instruktori izbrauktu uz vietām un vadītu apmācības. Visbeidzot, Erdmanis ziņoja, ka,

¹⁷³ Noteikumi par fizisko audzināšanu pulkos, noraksts, Rīga, 07.03. 1932. LNA LVVA 3691-1-215, 131.-132. lp.

¹⁷⁴ Mārupes aizsargu sēdes protokols, Mārupe, 12. 04. 1932. LNA LVVA 3691-1-17 35.-36. lp.

turpmāk, lietas attiecībā uz sporta sacīkstēm tikšot kārtotas centralizēti caur Rīgas aizsargu pulka sporta klubu¹⁷⁵.

1933. gada 9. un 23. jūlijā mārūpieši piedalījās sporta un propagandas svētkos Jūrmalā, Ķemerose, un Majoros. Pulka komandieris šoreiz īpaši norādīja, ka svētkiem ir liela nozīme fiziskās kultūras propagandas darbā, un piekodināja visām pulka vienībām katrā ziņā nodrošināt dalību svētkos ar aizsargiem un aizsardzēm, un piedalīties pēc iespējas visās disciplīnās¹⁷⁶.

Kā jau ierasts, svētki tika atklāti ar aizsargu un aizsardžu parādi. Sacensības sporta svētkos tika rīkotas vairākās kategorijās: vieglatlētiskā, kur varēja piedalīties, ne tikai, aizsargi, bet, arī, sportisti, militārajā sacensībā, un aizsardžu sacensībās. Vieglatlētiskā bija paredzētas tādas disciplīnas, kā 100 metru skrējiens, 1000 metru skrējiens, 4x100 metru stafete, augstlēkšana ieskrienoties, tāllēkšana, lodes grūšana, un šķēpa mešana. Militārā sacensība īsti neietilpst šī darba tēmā, taču, tā, kā, tā bija sacensību daļa, pieminēšu, ka te bija paredzēta granātas mešana, smaguma nešana, un šķēršļu skrējiens. Savukārt, aizsardzes sacentās 60 metru skrējienā, augstlēkšanā ar ieskrējieni, un volejbolā. Propagandas svētku programma sastāvēja no vairākām sporta disciplīnām, tostarp, aizsardžu vingrošanas, militārās stafetes, ko, savukārt, veidoja 1 kilometra soļošana un skrējiens, 20 kilometru motorrata, un, 12 kilometru velosipēda brauciens, un, visbeidzot, 1 kilometra fināla skrējiens. Turpinājumā nāca vieglatlētikas trīscīņa, kuras ietvaros dalībnieki sacentās 100 metru skrējienā, diska mešanā, un augstlēkšanā ar ieskrējieni. Sekoja aizsardžu sacensības ar 6x60 metru stafeti un šķēpa mešanu, militārā trīscīņa ar granātas mešanu, smaguma nešanu, un šķēršļu skrējieni, nacionālo deju un rotaļu paraugdemonstrējumi 4. Jūrmalas bataljona aizsardžu izpildījumā, kā arī, visbeidzot, pulka meistaracīkstes volejbolā atsevišķi aizsargiem un aizsardzēm¹⁷⁷.

Tajā pašā 1933. gada vasarā Mārūpes aizsargu nodaļas sportisti tika aicināti piedalīties arī sporta sacensībās Doles pils parkā, kuras rīkoja Katlakalna aizsargu nodaļa. Sacensību programmā bija iekļauta lodes grūšana, tāllēkšana, augstlēkšana, simt metru skrējiens, kārtslēkšana, šķēpā mešana, tūkstoš metru skrējiens un tūkstoš metru soļošana¹⁷⁸. Šis uzaicinājums Mārūpē tika saņemts, taču, nav zināms, vai Mārūpes sportisti tam arī atsaucās un svētkos piedalījās. Tāpat, nav zināms, vai mārūpieši atsaucās uz uzaicinājumu piedalīties sporta svētkos Olainē tā paša gada 17. septembrī¹⁷⁹.

¹⁷⁵ Rīgas pulka komandieru apspriede, Rīga, 07. 04. 1935. LNA LVVA 3691-1-302, 33. lp.

¹⁷⁶ Pulka komandiera paziņojums ar programmu, Rīga, 14. 04. 1933. LNA LVVA 3691-1-215, 111.-112. lp.

¹⁷⁷ *Ibidem*

¹⁷⁸ Aicinājums uz sacensībām, Katlakalns, 26. 05. 1933. LNA LVVA 3691-1-2124, 18. lp.

¹⁷⁹ *Ibidem*, 06. 09. 1933. 26. lp.

1934. gada jūnijā Mārupes sporta pulciņa dalībnieki piedalījās sporta sacīkstēs, kas tika rīkotas Ogrē, aizsargu nometnes ietvaros. Sportisti sacentās vieglatlētikas trīscīņā, kas sastāvēja no 100 metru skrējiena, lodes grūšanas un tāllēkšanas ieskrienoties, volejbolā, kur komandas izcīnīja ceļojošo balvu. Beigās notika arī tautisko deju priekšnesumi no aizsardzēm un aizsargiem.

Šīs pašas nometnes ietvaros notika arī specifiskas aizsargu sacīkstes, kas saistītas ar militāro jomu un kurās civilie sportisti nepiedalījās. Šeit ietilpa šķēršļu joslas pārvarēšana, jāšana, un šaušana. Aizsargi izcīnīja arī ceļojošo balvu virves vilkšanā, kas, gan, nav īsti militāra disciplīna, tomēr, bija paredzēta specifiski aizsargiem¹⁸⁰.

Tā paša gada jūlijā Mārupes sportisti (gan, aizsargi, gan, aizsardzes, gan, arī, civilisti) tika uzaicināti, un, domājams, piedalījās Rīgas aizsargu pulka 4. Jūrmalas bataljona rīkotajos sporta svētkos Majoros. Svētkus atklāja paši Jūrmalas aizsargi ar vingrošanas ar karodziņiem paraugdemonstrējumu. Tam sekoja aizsargu grupu militārās sacensības, kas ietvēra 1 kilometra soļošanu, lodes sviešanu tālumā, kā arī, rokas granātu mešanu pa mērķi- ložmetēju līdzi un blindāžu.

Turpinājumā sekoja ne tik militāras sacīkstes- vieglatlētikas trīscīņa, kas ietvēra 100 metru skrējieni, tāllēkšanu ieskrienoties un šķēpa mešanu.

Aizsardzēm bija atsevišķas sacensības, kas sastāvēja no 6x100 metru stafetes skrējiena un augstlēkšanas ieskrienoties.

Programmā bija iekļauta arī šķēršļu josla atsevišķi vīriešu un sieviešu sportistu konkurencē. To veidoja 200 metru distance, kuras gaitā sacensību dalībniekiem bija jāsarīnās ar traucēkļiem: zemē ieraktām kāpnēm, maldu dārzu, lidojošu mucu, redeļu žogu, un gaisa tiltu.

Svētku ietvaros notika arī 5. Rīgas aizsargu pulka meistarsacīkstes volejbolā atsevišķi aizsargiem un aizsardzēm, kam sekoja vēl viens Jūrmalas bataljona aizsargu paraugdemonstrējums- piramīdu vingrojumi uz kāpnēm ar karodziņiem.

Kad visas sacensības un paraugdemonstrējumi bija noslēgušies, tika izdalītas izcīnītās godalgas.

Sacensību noteikumi, diemžēl, aizsargu nodaļām izsūtītajos dokumentos aprakstīti tikai aizsargu militārajām sacensībām. Tie paredzēja aizsargiem ierasties no katras nodaļas pa vienai grupai četru cilvēku sastāvā apbruņoti ar šautenēm, durkļiem, makstīm, un dzelzs ķiverēm. Lodi bija atļauts grūst brīvajā paņēmienā, visu četru aizsargu metienu rezultāti tika summēti, katrs sviedējs sviež no tās vietas, līdz kurai aizsviedis iepriekšējais. Granātas

¹⁸⁰ Paziņojums par sacensībām ar programmu, 28. 05. 1934. LNA LVVA 3691-1-2147, 21. lp.

mešanas sacīkstēs, kaut arī, tās uz mūsu tēmu neattiecas, katrs saņēma četras granātas ložmetēja ligzdai un astoņas blindāžai, veica skrienamu distanci, tad meta uz 30 metru attālumā esošu mērķi.

Godalgas sporta svētkos bija paredzētas militārajās sacensībās- katram uzvarējušās grupas dalībniekam, vieglatlētikā- pirmajai, otrajai, un trešajai vietai, aizsardžu sacensībās- 6x100 metru stafetē- uzvarējušajai grupai, bet, augstlēcšanā- pirmajai, otrajai, un trešajai vietai. Aizsargu un aizsardžu volejbola meistarsacīkstēs godalgas tika piešķirtas katram uzvarējušās komandas dalībniekam, bet, šķēršļu joslā- atkal pirmajai, otrajai, un trešajai vietai¹⁸¹.

1935. gada augustā Mārupes sporta pulciņa dalībnieki piedalījās sporta svētkos Babītē. Svētku dalībnieki izcīnīja sacensības trīscīņā, šķēpa mešanā, diska mešanā, tāllēkšanā, un stafetē, kā arī, 1500 metru skrējienā, riteņbraucēju un motociklistu veiklības braucienos un šaušanā. Svētkus noslēdza volejbola mačs starp Babītes un Mārupes aizsargiem¹⁸².

1938. gada 9. un 10. jūlijā Lielvārdē notika Rīgas apriņķa meistarsacīkstes vieglatlētikā, kuras tika reizē uzskatītas arī par 5. Rīgas aizsargu pulka meistarsacīkstēm. Visu Rīgas pulka aizsargu nodaļu sporta pulciņiem tika dota ziņa gatavoties šīm sacensībām. Pirmajā dienā, 9. jūlijā, notika vīriešu 200, 800, un 5000 metru skriešanas sacīkstes, tāllēkšana, augstlēcšana ieskrienoties, lodes grūšana, diska mešana, kā arī, 4x100 metru maiņas skrējieni, un sievietes 60 metru skrējieni, tāllēkšana, un lodes grūšana, kā arī, līdz 16 gadiem vecu jauniešu diska mešana un 60 metru skrējieni. 10. jūlijā vīriešiem 400 un 1500 metru skrējieni, kārtslēkšana, trīsoļu lēciens, šķēpa un vesera mešana, un 5 kilometru soļošana, un olimpiskā stafete (800+400+200+200 metru distance), sievietēm augstlēcšana ieskrienoties, diska mešana, un 4x60 metru skrējieni, jauniešiem- augstlēcšana ieskrienoties. Šajā sakarā pulka vadība norādīja, ka, nav vēlams šajā laikā rīkot kādus citus sarīkojumus, lai pēc iespējas vairāk aizsargu un sportistu varētu piedalīties šajās meistarsacīkstēs¹⁸³. Nav ziņu par Mārupes aizsargu, aizsardžu, vai sportistu piedalīšanos šajās sacensībās, tomēr, nav arī tādu ziņu, ka nepiedalījās, tāpēc, pieminēt šīs sacīkstes ir vērts.

Savukārt, 31. jūlijā Mārupes aizsargi un sportisti piedalījās Rīgas pulka 1. bataljona sarīkojumā Ulbrokā, kura ietvaros notika sporta pulciņu sacīkstes. Svētkus ievadīja aizsargu un sportistu parāde. Sacensību programmā ietilpa lodes grūšana, diska mešana, augstlēcšana ieskrienoties, tāllēkšana, 3000 metru soļošana, un 1500 metru skrējieni. Jauniešiem- augstlēcšana, 60 metru skrējieni un lodes grūšana, sievietēm- tas pats, kas jauniešiem, tikai,

¹⁸¹ Ibidem, Majori, 08. 07. 1934. 14.-15. lpp.

¹⁸² Vakardien Jūrmalā, In: Rīts Nr. 231, 23. 08. 1935, 5. lpp.

¹⁸³ Pulka vadības paziņojums, Rīga, 1938. LNA LVVA 3691-1-2337, 64. lpp.

augstlēcšanas vietā- tāllēcšana. Bez vieglatlētikas programmā vēl bija iekļauts arī volejbols¹⁸⁴.

Ap 1936. gadu Aizsargu organizācijas vadība deva aizsargiem speciālus norādījumus darbībai ziemā. Tajos tika uzsvērts, ka ziemā jāpievērš uzmanība ne tikai, ziemas sporta veidiem, kā slēpošanai un slidošanai, bet, arī, jāuztur formā vasaras sportistus. Nevienam sportistam nedrīkstot būt vienpusīgs un nodarboties tikai ar vienu savu sporta veidu, tikpat labi, kā sava speciālā disciplīna, viņam jāpiekopj arī jebkuri sporta veidi, ar kuriem ir iespējams nodarboties attiecīgajā gada laikā. Šajā sakarā aizsargu vadība ieteica visiem sportistiem, neatkarīgi no viņu pamata nodarbošanās, ziemā nodarboties arī ar slēpošanu, kas esot viens no visveselīgākajiem sporta veidiem, kas vienlaikus palīdzot attīstīt visu muskulatūru, sirdi un citus iekšējos orgānus, elpošanu, un spēju pārvaldīt savas kustības, kā arī, sniedzot cilvēkam baudu no atrašanās dabā. Vienlaikus, tika uzsvērti pareizu slēpošanas treniņu nozīme. Instruktoriem tika norādīts sekot, lai, jaunie slēpotāji precīzi apgūtu pareizo slēpošanas tehniku, kā arī, nepārpūlētos pirmajos treniņos. Tika ieteikts organizēt kopīgus slēpotāju izbraucienus, kas došot iespēju sportistiem mācīties vienam no otra. Šie norādījumi attiecas gan uz aizsargiem vīriešiem, gan, uz aizsardzēm, tā, kā, tie adresēti sporta pulciņu vadītājiem, tad, domājams, ka, arī, civilajiem sportistiem.

Norādījumos runāts par ziemas treniņu organizēšanu telpās. Uzsvērts, ka, ērtu, apsildītu telpu trūkums nav attaisnojums šādu treniņu nerīkošanai. Konkrēti norādīts, ka, ziemas treniņos var notikt bumbas spēles volejbols, basketbols, kā arī, vieglatlētikas vingrinājumi gan aizsargiem, gan, aizsardzēm, kā arī, smagatlētika- svaru cilāšana, grieķu-romiešu cīņa utt. ekskluzīvi aizsargiem¹⁸⁵.

Regulāri tika rīkotas sportistu kopīgas apmācības, lai celtu sporta pulciņu darbības kvalitātes līmeni. Tā, 1935. gada 18. un 19. janvārī visi Rīgas pulka sporta pulciņu priekšnieki, priekšnieku kandidāti, un sieviešu grupu vadītājas, tātad, arī Mārupes pulciņa priekšnieks Rozenbergs, piedalījās apmācībās Rīgā. Mācību programmā ietilpa gan tīri sportiski elementi, kā, ķermeņa vingrinājumi, slēpošana, ziemas sports, vieglatlētika, militārais sports, un, sporta spēles, gan, nacionālās dejas, kā arī, fiziskās audzināšanas teorija un sarīkojumu un sacīkšu programma¹⁸⁶. Tā paša gada maijā Kastrānē noritēja apmācības, šoreiz, jau sportistiem, tiesa, tika norādīts, ka, arī sporta pulciņu priekšnieku un viņu vietnieku

¹⁸⁴ Sacdensību programma, *Ibidem*, 1938, 46. lpp.

¹⁸⁵ Norādījumi par sportu ziemā, Rīga, 1936. LNA LVVA 3691-1-215A, 171. lpp.

¹⁸⁶ Pavēle piedalīties mācībās, Rīga, 05. 01. 1935. LNA LVVA 3691-1-302, 4. lpp.

piedalīšanās būtu vēlama. Apmācību programmā ietilpa vieglatlētika, bumbas spēles, sacensību organizēšana, utt.¹⁸⁷.

1936. gada 18.-20. janvārī visi Rīgas aizsargu pulka sporta pulciņi nosūtīja pa diviem sporta apmācību vadītājiem- vīrietim un sievietei- slēpošanas, ķermeņa vingrojumu, vieglatlētikas, tautas deju, un, sporta tiesāšanas apgūšanai¹⁸⁸.

Šādas sporta apmācības, gan sportistiem, gan sporta instruktoriem tika rīkotas katru gadu un, principā, viena no otras katra no šīm reizēm ne ar ko daudz neatšķiras. Te varētu uzskaitīt par katru gadu ļoti līdzīgus gadījumus, taču, to darīt nav lielas jēgas, ideja ir redzama jau tagad. Šie izsaukumi uz sporta apmācībām vienmēr adresēti visu nodaļu sporta pulciņiem, kas neatstāj vietu šaubām, ka arī Mārupes sportisti tajās piedalījušies.

1939. gadā sporta pulciņi tika pārdēvēti par jaunsargu pulciņiem. Kā savā runā atzīmēja Kārlis Ulmanis, jaunsargiem un jaunsardzēm papildus jau esošajai fiziskajai apmācībai klāt nāca vēl arī pastiprināta valstiskā audzināšana. Jaunsargu darbībai, salīdzinot ar sporta pulciņu darbību bija paredzēts kļūt plašākai, ietverot arī kultūras jomu, uzņemti jaunsargos un jaunsardzēs varēja tikt jaunieši no 14 gadu vecuma¹⁸⁹.

1939. gada oktobra sākumā notika aizsargu fiziskās audzināšanas vadītāju sanāksme, kurā tika nolemts jaunsargu pulciņos sarīkot pārbaudes priekš vingrošanas meistarsacīkstēm, kam bija paredzēts notikt aizsargu pulku ietvaros starp pulciņiem, lai uzvarētāji tālāk cīnītos par Valsts prezidenta un tieslietu ministra ceļojošajām balvām. Pulku iekšējās sacīkstēs visu jaunsargu pulciņu pārstāvji sacentās individuālajās disciplīnās: vingrošanā uz ziedru sola, lēkšanā pāri āzim un partnervingrojumā, kā arī, grupu sacensībās: ķermeņa vingrojumā, vingrošanā ar skaidu maisiņiem un volejbolā. Katru jaunsargu pulciņu pārstāvēja seši sportisti un divi rezervisti. Valsts sacīkstēs pēc tam piedalījās labākā komanda un veidot komandas no dažādiem jaunsargu pulciņiem nebija atļauts¹⁹⁰.

1940. gada 4. jūnijā, pirms pašas aizsargu likvidācijas, tika izdoti jaunsargu un jaunsardžu fiziskās apmācības pagaidu noteikumi.

Jaunsardžu un jaunsargu fiziskās apmācības mērķis, protams, bija nodrošināt vispusīgu ķermeņa attīstību, kas vērsta uz spēka, izturības, veiklības un kustību noteiktības vairošanu. Apmācības pamatprogrammā ietilpa ķermeņa vingrojumi, peldēšana un slēpošana, bet, šo programmu varēja vēl papildināt ar smagumu nešanu, soļošanu, šķēršļu skrējieniem un

¹⁸⁷ Ibidem, 1935. 35. lpp.

¹⁸⁸ Izsaukums uz mācībām, Rīga, 03. 01. 1936. LNA LVVA 3691-1-303, 1. lpp.

¹⁸⁹ Sporta pulciņus pārorganizē jaunsargu pulciņos, In: Fiziskā kultūra un sports Nr. 11, 01. 11. 1939, 428. lpp.; Jaunsargi un jaunsardzes pie aizsargu organizācijas, In: Jaunākās ziņas Nr. 229, 09. 10. 1939. 4. lpp.

¹⁹⁰ Sporta pulciņus pārorganizē jaunsargu pulciņos, In: Fiziskā kultūra un sports Nr. 11, 01. 11. 1939. 428. lpp.

tematam atbilstošām lekcijām. Šīm lekcijām bija jābūt pulka fiziskās audzināšanas vadītāja apstiprinātām.

Ķermeņa vingrojumi varēja būt ar skaidu maisiņu izmantošanu un bez tās, vingrojumi tika ņemti no speciālas fiziskās audzināšanas rokasgrāmatas. Vingrošanas stundas bija 60 minūšu garas. Tās sākās ar trīs minūšu ierindu, tad sekoja septiņas minūtes gara iesildīšanās, pēc tam 20 minūtes tika veikti vispusīgi ķermeņa vingrojumi, 15 minūtes nodarbojās ar zviedru sola vingrojumiem un partnervingrojumiem, vēl 12 minūtes atlicināja rotaļai un, visbeidzot, pēdējās trīs minūtes pavadīja pie nomierinošajiem vingrojumiem. Vēl ķermeņa vingrojumu apmācībā ietilpa to vingrojumu apgūšana, kas bija paredzēti attiecīgā vecuma vingrošanas normatīvu pārbaudēm, kā arī, vingrojumi, kas bija paredzēti gadskārtējo sportistu sacensību programmā.

Peldēšanas apmācības notika vasarā, sākumā uz sauszemes izņemot atbilstošos vingrojumus, pēc tam, kad ūdens temperatūra upēs un ezeros to atļāva, nodarbības rīkoja ūdenī. Diemžēl, nav zināms, kur peldēt mācījās Mārupes sportisti.

Slēpošanas treniņiem tika norādīts izmantot kalnainas vietas, kur tas iespējams, noturot arī veiktības braucienus ar slēpēm. Vispirms sportisti ņēma divas stundas slēpju smērēšanas, glabāšanas un uzturēšanas apgūšanai, tad, 10 stundu garumā vingrinājās distanču slēpošanā, tajā skaitā, bez spieķiem, un slēpošanā ar 8-10 kilogramu smagumu, pēc tam, bija apmācības pagriezienos sešu stundu garumā un trīs dienas ekskursijām un slēpošanas sacīkstēm.

Tika uzsvērts, ka apmācītājiem jābūt pašiem labi sagatavotiem, pieklājīgiem un atjautīgiem, pašiem pēc iespējas jārāda sportistiem vingrojumus. Noteikumi paredzēja, ka praktiskajām apmācībām ir jāvelta vairāk laika, nekā, teorētiskajām. Sportistu garastāvokļa uzlabošanai tika ieteikts atsvaidzināt nodarbības ar sporta spēlēm (rotaļas)-stafetes skrējieniem, bumbu spēlēm utt.

Tika norādīts, ka jānodarbojas ar kolektīviem sporta veidiem-stafetes skrējieniem, grupu skrējieniem, soļojumiem un orientēšanos, komandu sacensībām, jo, tā tiekot audzināts kolektīvisma gars, grupas vērtība, nostiprināta sportistu vienības apziņa.

Pie tiem pašiem noteikumiem bija paredzēta arī jaunsargu un jaunsardžu kulturālās apmācības programma. Tajā ietilpa dzimtenes mācība, kuras ietvaros bija jāapgūst latviešu tautas un Latvijas valsts vēsture, Latvijas valsts iekārtas veidošanās gaita, kā arī, Brīvības cīņu vēsture, Kārļa Ulmaņa dzīves gājums, armijas komandieru, Brīvības cīņu vadītāju un valstsvīru dzīves gājums, jāstudē atziņas, kuras latviešu tautai māca tās vēsture, 15. maija nozīme un Latvijas valsts simbolika.

Bez tā visa jauniešiem vēl lika studēt aizsargu organizācijas vēsturi, organizāciju, un tās mērķus un uzdevumus.

Programmā bija paredzēta vēl arī ētiskā audzināšana: viņiem tika mācīta tādu jēdzienu, kā, sirdsapziņas, goda, godaprāta, tikuma un pienākuma nozīme, jauniešiem tika audzināta darba mīlestība, neatlaidība, izturība drošsirdība un varonība, pienākuma un atbildības apziņa, bijība, pazemība un cieņa, paklausība, pateicība pieklājība un taisnīgums, kā arī, patriotisms.

Paredzētais stājas mācības kurss ietvēra pieklājību, militāro pieklājību, uzvedību sabiedrībā un disciplīnu. Tika plānots pasniegt apkārtnes mācību, kuras ietvaros jaunsargiem un jaunsardzēm bija jāiepazīst savu pagastu, Latvijai nozīmīgas vēsturiskās vietas, kā arī, dažādu iestāžu, veikalu, aptieku un citu vajadzīgu objektu adreses un vilcienu sarakstu. Bija jāapgūst dziedāšana-šajās nodarbībās bija jādzied tautasdziesmas un patriotiskās dziesmas.

Visbeidzot, bija paredzēta arī pirmās medicīniskās palīdzības un veselības kopšanas apmācība¹⁹¹.

Tiktāl par sportu.

Viens no aizsargu sabiedriskās darbības virzieniem bija piedalīšanās meža dienās, kuras jau īsi tika aizskartas, runājot par mazpulku, un spodrības nedēļā. Kā jau tika minēts mazpulka sakarā, 1935. gada pavasarī, no 23. aprīļa līdz 19. maijam, Latvijā notika meža dienas. Šajā reizē meža dienas notika zem lozunga "stādīsim bērzus", un aizsargiem piestādītajos meža dienu norādījumos ir teikts, ka, katra pilsoņa pienākums esot šī pasākuma laikā iestādīt vismaz vienu bērzu.

Aizsargu dokumentos atrodami norādījumi aktīvi piedalīties meža dienās tāpat, kā iepriekšējos gadus¹⁹², bet, mazpulku dokumentos atrodamas liecības, ka Mārupes aizsargi kopā ar mazpulkiem un citiem Mārupes iedzīvotājiem piedalījās apkārtnes izdaiļošanā¹⁹³.

Runājot par spodrības nedēļu, pirmās ziņas par šo pasākumu Mārupē nāk no 1936. gada. 1937. gada spodrības nedēļā aizsargi un skolas un mazpulka vadītājs Māris Zaļaiskalns kopīgi organizēja spodrības dienas pasākumu ar referātu Zaļaiskalna izpildījumā.

1938. gada spodrības nedēļā galvenā uzmanība tika veltīta sabiedrisko iestāžu tīrības un kārtības jautājumiem, ar to pamatojumu, ka šim apstāklim esot ļoti liela nozīme ne tikai, higiēniskā, bet arī, saimnieciskā ziņā¹⁹⁴.

¹⁹¹ Norādījumi jaunsargu un jaunsardžu apmācībai, noraksts, Rīga, 04. 06. 1940. LNA LVVA 3691-1-483A, 8.-9. lp.

¹⁹² Pulka komandiera rīkojums, 1935, LNA LVVA 3691-1-215, 37. lp.

¹⁹³ Mārupes mazpulka sanāksme, Mārupe, 1935. LNA LVVA 4820-1-1179, 7. lp.

¹⁹⁴ Norādījumi spodrības dienai, noraksts, Rīga, 1938. LNA LVVA 3691-1-215A, 112. lp.

Aizsargu organizācijai pieder savi nopelni dažādu preses izdevumu izplatīšanā sabiedrībā, tajā skaitā, Mārupes pagastā. Aizsargu organizācija centralizēti abonēja žurnālus "Aizsargs", "Zaļā nedēļa", "Sējējs", un, iespējams, arī kādus citus izdevumus. Informācija par tādu centralizētu preses izplatīšanu Mārupes aizsargu vidū parādās sākot no 1932. gada ar viņiem piesūtītu lūgumu abonēt žurnālu "Aizsargs"¹⁹⁵.

Izskatot šo jautājumu, der dziļāk iepazīties ar iepriekš pieminētajiem izdevumiem.

Žurnāls "Aizsargs" sāka iznākt 1923. gadā, un sākotnēji to izdeva Latvijas Atbrīvotāju biedrība (LAB). Strīdīgs ir jautājums, kā šo žurnālu kvalificēt. Šeit apskatāmajā laikā to mēdza saukt gan par specifiski militārās jomas pārstāvjiem paredzētu izdevumu, gan par "militāri zinātnisku un literāri sabiedrisku"¹⁹⁶ izdevumu. Kā jau ar daudzām lietām tas notika, pēc 15. maija apvērsuma žurnāls "Aizsargs" mainīja savu nokrāsu. 1935. gadā tas tika raksturots, kā izdevums, kas domāts "valsts aizsardzībai un aizsargu domai un latviešu rakstniecībai un kultūrai".¹⁹⁷ Acīmredzot, žurnāls kļuva par instrumentu tās ideoloģijas izplatīšanā, kuru pārstāvēja aizsargu organizācija un 15. maija režīms vispār, lai gan nacionāli patriotiska idejiskā ievirze tam, protams, bija raksturīga jau agrāk.

Jau no paša sākuma Latvijas atbrīvotāju biedrība uzskatīja, ka žurnāla mērķis ir īstenot aizsargu audzināšanu, izveidojot viņus par vienotu spēku patriotisko iedeju īstenošanai. 20. gadu sākumā "Aizsarga" redakcijas cilvēki iesaistījās arī vietējo aizsargu vienību organizēšanā, kā arī, nodarbojās ar propagandu, izbraucot tieši uz vietām. Mēnešraksts publicēja gan aizsargu notikumu hroniku, gan tematiskus rakstus par aizsargus interesējošām praktiskām lietām. Protams, tā kā, "Aizsargs" bija LAB izdevums, tad tas nodarbojās arī ar pašas LAB propagandu-aicināja aizsargus iestāties biedrībā. Vienlaikus izdevums nebija paredzēts tikai aizsargiem un bijušajiem karavīriem, pēc redaktora G. Mīlberga domām, tā uzdevums bija būt patriotiski audzinošam instrumentam priekš visiem latviešiem, sagatavojot viņus iespējamai vajadzībai aizsargāt valsti, izmantojot šajā nolūkā vispārējus rakstus un literāras izteiksmes līdzekļus. Paši aizsargi uzņēma žurnālu "Aizsargs" ar prieku un aktīvi piedalījās tā satura veidošanā un sākumā "Aizsarga" redakcijai tas patika, taču, kad 20. gadu vidū par aizsargu organizācijas priekšnieku kļuva Ludvigs Bolšteins, situācija mainījās. Bolšteins, protams, atbalstīja žurnālu "Aizsargs" un gribēja, lai aizsargi turpina to lasīt un piedalīties satura veidošanā, taču, viņš to gribēja pārāk stipri un sāka mēģināt iegūt tādu, kā virsvadību pār žurnālu, pieprasīdams, lai katrs tā raksts tiktu iepriekš saskaņots ar aizsargu organizācijas vadību. Kad LAB nepiekāpās un gribēja paturēt kontroli, Bolšteins sāka runāt

¹⁹⁵ Mārupes aizsargu sanāksmes protokols, Mārupe, 07. 02. 1932. LNA LVVA 3691-1-17, 32. lpp.

¹⁹⁶ Butulis. Sveiki, aizsargi, 83. lpp.

¹⁹⁷ Ibidem, 84. lpp.

par jauna aizsargiem domāta izdevuma veidošanu pašas aizsargu organizācijas vadībā, pasludinot, ka esošais mēnešraksts esot nonācis privātās rokās. Dīvains apgalvojums, ņemot vērā, ka žurnāls "Aizsargs" jau no paša sākta gala bija privāts, proti, nevalstiskas biedrības izdevums. Acīmredzot, te runa bija tikai par aizsargu vadības ambīcijām. Tā, kā LAB baidījās tikt izkonkurēta un palikt ārpus spēles, tad beigu beigās vienojās izdot žurnālu kopīgi, piesaistot vēl arī Iekšlietu un Kara ministrijas un izveidojot izdevniecību "Latvijas Aizsargs". Aizsargu pārstāvis Alfrēds Bērziņš kļuva par faktisko redaktoru. 1934. gadā "Aizsarga" izdošanu pārņēma Latvijas Aizsargu organizācija.

Trīsdesmitajos gados žurnālam bija ietekmīgi sponsori, kā Armijas štābs, Aizsardzības ministrija utt., tas kļuva lētāks, vadībā stājās talantīgi redaktori, tā visa rezultātā 30. gadu beigās "Aizsargs" jau bija kļuvis par populārāko mēnešrakstu Latvijā. Aizsargu vietējo nodaļu priekšnieki katru gadu cītīgi vāca abonentus, gan panākot, ka praktiski visi aizsargi abonē žurnālu, gan izplatot to civilistu vidū. Tā, kā, žurnāls "Aizsargs" bija domāts plašai publikai, nevis, tikai aizsargiem vien, lielākā daļa tajā publicēto rakstu nebija veltīti aizsargu dzīves atspoguļojumam. Visvairāk rakstu bija veltīts tādām jomām, kā kultūras dzīve un sports. Daudz tika rakstīts par aizsargiem radniecīgām organizācijām citās valstīs, tika rakstīts par aizsargu organizācijas uzbūvi un kārtējiem uzdevumiem, aprakstīti aizsargu jaunumi, parādījās militāri raksti, bet, visvairāk tika publicēti literārie darbi. Tiesa, šie literārie darbi arī varēja būt, un, ļoti bieži bija par militāru tematiku-Brīvības cīņām utt. Bija raksti par zinātņi, galvenokārt, par vēsturi, filozofiju, pedagogiju, psiholoģiju. Tika rakstīts par ārpolitiku, galvenokārt koncentrējoties uz Baltijas jautājumiem. Daudz tika rakstīts par Latvijas iekšpolitiku.¹⁹⁸

1935. gada jūlijā aizsargu štābs savā apkārtrakstā pulku komandieriem, kas tālāk tika pārsūtīts visu vietējo nodaļu priekšniekiem, uzsvēra, ka žurnālam "Aizsargs" piederot milzīga loma aizsargu kulturālajā audzināšanā, ka bez šī žurnāla aizsargi nebūtu ieņēmuši savu pašreizējo (uz 1935. gadu) stāvokli kā paraugs visiem pārējiem latviešiem un uzticīgiem "atjaunotās Latvijas" un "Tautas vadoņa" (Kārļa Ulmaņa) pilsoņiem. Tādēļ, "Aizsargam", kā izcilam latviešu kulturālās audzināšanas instrumentam, esot jābūt katra aizsarga un, vispār, katra latvieša mājās.

Pašreizējais žurnāla abonētu skaits (16 000) vēl ne tuvu neaptverot pat visus aizsargus, kur nu vēl, visu latviešu sabiedrību, līdz ar to, aizsargiem esot aktīvi jāizplata šis žurnāls gan savējo vidū, gan, aizsargiem idejiski radniecīgu civilo pilsoņu vidū. Pilnīgi lieka esot aizbildināšanās ar līdzekļu trūkumu, jo, "Aizsargs" esot pats lētākais latviešu preses izdevums. Šim pašam apkārtrakstam klāt pieliktais pārskats par abonentu skaitu Rīgas pulkā

¹⁹⁸ Ibidem

liecina, ka Mārupes aizsargu nodaļas priekšnieks uz to brīdi bija savācis 30 žurnāla "Aizsargs" abonentu¹⁹⁹. Tas ir viens no lielākajiem rādītājiem, kādi šajā, kurā, domājams, ir minēti visi Rīgas pulka abonentu vācēji, tomēr, nevar zināt, cik tas procentuāli pret visu aizsargu un aizsardžu skaitu Mārupē, jo, Mārupes pilni aizsargu un aizsardžu saraksti par 1935. gada pirmo pusgadu, uz kuru attiecas šis pārskats, nav saglabāties.

1935. gadā pēc iekšlietu ministra viceministra Alfrēda Bērziņa ierosinājuma caur aizsargu nodaļām, arī Mārupē, tika izplatīts žurnāls "Zaļā nedēļa", ar mērķi sniegt ierosinājumus aizsargu kulturālajai darbībai- kā teikts attiecīgajā paziņojumā, kas tika izsūtīts pa nodaļām, ar kulturālo darbību šajā gadījumā tika saprasta aizsargu saimniecību pārkārtošana par paraugu pārējām²⁰⁰. Nav gan zināms, kā tieši izpaudās šī pārkārtošana, ja tā attiecināta uz kulturālo, nevis, saimniecisko darbību.

"Zaļā nedēļa bija lauksaimniekiem domāts laikraksts, kas tika piedāvāts aizsargiem tāpēc, ka viņu vairākums bija lauksaimnieki. 30. gadu beigās, kad aizsargiem tika izvirzīts uzdevums būt par priekšzīmi pārējiem latviešiem visās jomās, viņiem speciāli tika piesūtīti šādi izdevumi un aicinājumi tos abonēt, lai viņi varētu kļūt par priekšzīmi arī lauksaimniecības darbā. Par "Sējēju" var teikt to pašu.²⁰¹

Kā redzams no šīs nodaļas, aizsargi veica aktīvu kulturālo darbību pašā Mārupē, gan, arī, aktīvi piedalījās kulturālos un sabiedriskos pasākumos ārpus sava pagasta. Aizsargi un aizsardzes, būtībā, bija Mārupes sabiedriski-kulturālās dzīves līderi.

Aizsargu un aizsardžu kulturālā darbība bija ar noteiktu iedejisku ievirzi, it īpaši, pēc 15. maija, kad aizsargu organizācijas kulturālā darbība tika centralizēta un no vadošajām institūcijām nāca detalizēti norādījumi kulturālo funkciju īstenošanai. Tādā kārtā aizsargi un aizsardzes ar saviem sarīkojumiem veicināja Mārupes sabiedrības idejisko veidošanos nacionālā un patriotiskā virzienā, kas vairākkārt pastiprinājās pēc 15. maija apvērsuma. Aizsargu pasākumos tika noturēti ideoloģiskas ievirzes priekšlasījumi un teātra izrādes, viņi organizēja publiskas valsts svētku svinības, tādējādi veicinot patriotismu un sabiedrības kopības izjūtu. Aizsargu un aizsardžu pasākumiem bija arī izglītojoša nozīme, viņi mēdz organizēt publiskus priekšlasījumus par zinātnei, lauksaimniecību utt. Vienlaikus, aizsargu un aizsardžu kulturālie pasākumi apmierināja cilvēku vēlmi vienkārši papriecāties.

Aizsargu nodaļas sporta pulciņš Mārupē bija vienīgā specializētā sporta organizācija un tās nopelns sportiskā dzīvesveida izplatīšanā ir neapstrīdams.

¹⁹⁹ Apkārtraksts pulku komandieriem, noraksts, Rīga, 07. 07. 1935. LNA LVVA 3691-1-302, 97.-98. lp.

²⁰⁰ Statistika par žurnāla "Aizsargs" abonēšanu, Ibdem, 8. lp.

²⁰¹ Ibdem

Aizsargiem bija arī savi nopelni atbilstoši orientētas preses izplatīšanā.

Aizsargi un aizsardzes nodarbojās arī ar labdarību, organizējot ziedojumu vākšanu priekš trūkcūcietējiem un organizējot pasākumus priekš bērniem, eglītes utt.

Aizsargu nodaļa un aizsardžu pulciņš savā darbībā mēdza sadarboties arī ar citām pagasta organizācijām-mazpulku, skolu, lauksaimniecības biedrību, utt., vācot līdzekļus aizsargu nama būvei, vēlāk, gan, piesavinoties šo projektu un kopīgi savāktos līdzekļus, gan labdarības pasākumos, gan meža dienās un spodrības nedēļā.

Aizsargu uzdevums, saskaņā ar organizācijas vadības norādījumiem, bija dominēt vietējā sabiedriski-kulturālajā dzīvē, palikt ja ne par vienīgo organizāciju, tad, vismaz, par noteicošo. Šķiet, ka tas viņiem arī izdevās, un, patiesībā, pat daudz agrāk, nekā šāds mērķis vispār tika oficiāli uzstādīts. Mārupes gadījumā, visticamāk, aizsargi dominēja jau no paša sākuma.

Kā liecina avoti, aizsargu darbības sākumā Mārupes aizsargi bija pārāki par daudzu citu pagastu aizsargiem, varbūt, pat, par vairākumu, tādā ziņā, ka bija vairāk sasnieguši gan organizācijas ziņā, gan, fiziskās kultūras attīstības ziņā. Domājams, ka arī turpmāk Mārupes aizsargi un aizsardzes neatkrita slikti organizēto nodaļu galā.

SECINĀJUMI

Mārupes pagasta sabiedriski-kulturālajā dzīvē dominēja trīs organizācijas-aizsargi (pie tiem es pieskaitu arī aizsardzes un sporta pulciņu, jo tie ir saistīti veidojumi), Mārupes pamatskola, un mazpulks. Pastāvēja arī vairākas citas biedrības-Mārupes Lauksaimniecības biedrība, dāmu pulciņš, taču, par to darbību sabiedriski-kulturālajā laukā tikpat kā nav informācijas, tāpēc, tās šajā pētījumā nav apskatītas. Galveno ieguldījumu sabiedriski-kulturālajā dzīvē deva tieši trīs augstāk minētās organizācijas.

Mārupes aizsargu nodaļa un ar to saistītais aizsardžu pulciņš, neapšaubāmi, bija visaktīvākā dažādu saviesīgu, kulturālu pasākumu organizēšanā. Aizsardzes, nenoliedzami, bija absolūti dominējošā sieviešu organizācija Mārupes pagastā. Lielāko daļu sarīkojumu Mārupē rīkoja tieši aizsargi un aizsardzes. Viņu organizētajiem pasākumiem bija gan idejiski audzinoša nozīme-sabiedrības noskaņojuma veidošana patriotiskā garā, it īpaši, pēc 15. maija, kad tādas ievirzes pasākumi- tematiskas teātra izrādes, priekšlasījumi, atbilstoši ievirzītas preses izplatīšana pagasta sabiedrībā utt., ievērojami pastiprinājās, gan izglītojoša un izklaidējoša nozīme. Liela nozīme bija aizsargu organizētajām sporta aktivitātēm. Aizsargu nodaļas sporta pulciņš Mārupē bija vienīgā specializētā sporta organizācija un tās nopelns sportiskā dzīvesveida izplatīšanā ir neapstrīdams.

Viens no aizsargu uzdevumiem bija patriotiskas un lauksaimniekiem domātas preses-žurnālu "Aizsargs", "Sējējs" un "Zaļā nedēļa" izplatīšana pagastā. Ir zināms, ka aizsargu nodaļa aktīvi nodarbojās ar "Aizsarga" izplatīšanu sabiedrībā, ne tikai savu biedru, bet arī pārējo pilsoņu vidū. Par abiem pārējiem izdevumiem no avotiem zināms tikai tas, ka aizsargi tos kolektīvi abonēja, bet, pazīstot aizsargu sabiedriski organizatorisko dabu, var pieņemt, ka arī to izplatīšanā viņi pielika savu roku.

Būtiska nozīme pagasta dzīvē bija pie aizsargu nodaļas izveidotajam sporta pulciņam. Tas deva iespēju ne tikai, pašiem aizsargiem, bet arī civilistiem iesaistīties sportiskās aktivitātēs, kas bija veselīgi, turklāt, deva viņu dzīvē sportisko sacensības garu un iespēju piedalīties sacensībās ārpus Mārupes un iegūt sportisku atzinību. Jāievēro, ka sporta pulciņš, it īpaši, pēc tā reorganizācijas par jaunsargu pulciņu 1939. gada beigās, kalpoja ne tikai sporta mērķiem vien, bet arī, kā idejiskās audzināšanas instruments un nākamo aizsargu kalve.

Nevar nepieminēt to apstākli, ka aizsardžu pulciņš jau ar savu pastāvēšanu vien deva neapstrīdamu ieguldījumu sieviešu iesaistīšanā pagasta sabiedriskajā dzīvē. Ir zināms, ka Mārupē bija dāmu pulciņš, bet, spriežot pēc tā, ka par to nav saglabājies nekādas informācijas, šo abu organizāciju ieguldījums ir nesalīdzināms par labu aizsardzēm.

Aizsargi un aizsardzes, nenoliedzami, dominēja Mārupes sabiedriski-kulturālajā dzīvē, gandrīz visi sabiedriskie pasākumi Mārupē, it īpaši, pēc 1934. gada, notika ar aizsargu un aizsardžu piedalīšanos, vai viņu vadībā.

Mārupes pamatskola bija vienīgā izglītības iestāde pagastā. Sākotnēji tā piedāvāja tikai četru klašu izglītību, taču, ar laiku kļuva par pilnu sešu gadu pamatskolu, kas, pēc tā laika standartiem, sniedza pilnīgu pamatizglītību, sagatavojot Mārupes jauniešus iestājamai vidusskolā. Avoti nesniedz daudz informācijas par Mārupes skolnieku sekmēm, taču, no tā, kas ir atrodams, var izdarīt secinājumu, ka vairums mārupiešu, izņemot atsevišķus cilvēkus, sekmīgi pabeidza skolu. Skolai bija savi nopelni arī pagasta saviesīgās dzīves veidošanā, tā regulāri organizēja dažādus sarīkojumus, tajā skaitā, izlaidumus, eglītes vakarus, bērnu dienas un draudzīgā aicinājuma dienas, tiesa, šie sarīkojumi, galvenokārt, bija domāti pašiem skolēniem un viņu vecākiem. Visu apskatāmo laika posmu skolu vajāja materiālas problēmas. Skolas ēka bija sliktā tehniskā stāvoklī un neatbilda skolas prasībām, trūka mācību līdzekļu, kas skaidrojams ar pagasta saimniecisko stāvokli. Arī šīs problēmas daļēji palīdzēja risināt minētie sarīkojumi, kā arī, ziedojumi.

Ja runā par jaunatnes sabiedriski-kulturālo dzīvi, tad nevar ignorēt mazpulku. Tā uzdevums bija, no vienas puses, sagatavot lauku pagastam jauno maiņu lauksaimniecības darbam, no otras puses, nodrošināt jauniešu audzināšanu patriotisma un nacionālisma garā, it īpaši, pēc 15. maija, kā arī, iesaistīt jauniešus kulturālās aktivitātēs. Šie uzstādījumi atspoguļojās mazpulku praktiskajā darbībā-ražas izstādēs, produktu sagatavošanā, tematiskās ekskursijās-notika aktīva jaunās maiņas gatavošana darbam lauksaimniecībā. Vienlaikus, teātra izrādes, valsts svētku atzīmēšana utt. veicināja jaunatnes kulturālo, un, domājams, arī ideoloģisko audzināšanu.

Organizācija nodarbojās arī ar ētisko audzināšanu-mazpulki organizēja pasākumus trūcīgajiem bērniem, kā arī, piedalījās apkārtnes sakopšanā.

Jāpiemin skolas un mazpulka sadarbība ar citām Mārupes organizācijām, galvenokārt, aizsargiem un aizsardzēm. Te ir pieminamas, pirmkārt, meža dienas un spodrības nedēļa, kad visas minētās organizācijas piedalījās apkārtnes labiekārtošanas darbos, kā arī izglītojošos pasākumos par vides sakārtošanas tēmu. Tāpat, nevar nepieminēt mazpulka un skolas līdzdalību līdzekļu vākšanā aizsargu nama projektam.

Visas trīs minētās organizācijas ne tikai, darbojās katra atsevišķi, bet arī sadarbojās savā starpā, lai īstenotu kopīgus pasākumus. Tā, visas trīs aktīvi iesaistījās meža dienās un spodrības nedēļā, ar savu darbību veicinot gan pagasta tīrību un kārtību, gan veidojot iedzīvotāju domu šajā jomā.

Tāda izskatās Mārupes sabiedriski-kulturālā dzīve 1920.-1940. gados. Šis pētījums, protams, nav pilnīgs, tomēr, vispārīgi, šeit redzama tā aina, kurā dzīvoja Mārupes sabiedrība apskatāmajā laikā.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Nepublicētie avoti

- 1) LNA LVVA, fonds Nr. 3154. (Rīgas apriņņa pagastu skolas), apr. Nr. 1, lieta Nr. 6 (Pamatskolas padomes un pedagoģiskās padomes sēžu protokoli)
- 2) LNA LVVA, 3154-1-7.
- 3) LNA LVVA 3154-1-9 (Mārupes pagasta sešklasīgās pamatskolas padomes protokolu grāmata)
- 4) LNA LVVA, fonds Nr. 3691 (5. Rīgas aizsargu pulks), apr. Nr. 1 lieta Nr. 17 (Mārupes aizsargu nodaļas sēžu protokolu grāmata)
- 5) LNA LVVA 3691-1-54 (Mārupes aizsardžu pulciņa sēžu un sapulču protokoli, 1934-1940)
- 6) LNA LVVA 3691-1-215 (Rīgas aizsargu pulka 15. rotas ienākošie raksti, 1929-1935)
- 7) LNA LVVA 3691-1-215A
- 8) LNA LVVA 3691-1-227 (Rīkojumi un dažādi raksti Mārupes pagasta aizsargu nodaļā, 1931)
- 9) LNA LVVA 3691-1-235 (Rīkojumi, 1932)
- 8) LNA LVVA 3691-1-302 (Dažāda sarakstīšanās Mārupes nodaļā, 1935)
- 10) LNA LVVA 3691-1-303 (Dažāda sarakstīšanās, 1936)
- 11) LNA LVVA 3691-1-304 (Dažāda sarakstīšanās, 1937)
- 12) LNA LVVA 3691-1-449 (Mārupes nodaļas dažāda sarakstīšanās, 1939)
- 13) LNA LVVA 3691-1-450 (Dažāda sarakstīšanās ar pulka štābu)
- 14) LNA LVVA 3691-1-483A (5. Rīgas aizsargu pulka apkārtraksti un rīkojumi)
- 15) LNA LVVA 3691-1-2074 (Rīkojumi, 1930)
- 16) LNA LVVA 3691-1-2124 (Mārupes pagasta aizsargu nodaļas dažāda sarakstīšanās)
- 17) LNA LVVA 3691-1-2147 (Raksti, 1934)
- 18) LNA LVVA 3691-1-2337 (Mārupes aizsargu nodaļas dažāda sarakstīšanās, 1938)
- 19) LNA LVVA fonds Nr. 4820 (Latvijas mazpulki) apr. Nr. 1, lieta Nr. 1179
- 20) LNA LVVA 4820-1-1180 (Mārupes mazpulks)
- 21) LNA LVVA 4820-1-1181 (Mārupes mazpulka ienākošie raksti, 1938. gada 8. septembris-)

22) LNA LVVA 4820-1-2692 (Attaisnojošie raksti)

Publicētie avoti

- 1) Likumu un valdības rīkojumu krājums Nr. 13, 31. 12. 1919.
- 2) Likumu un Ministru kabineta noteikumu krājums Nr. 4, Rīga, Tieslietu ministrija
1923
- 3) Kulturālā dzīve, In: Jēkabpils vēstis, 30. 04. 1926
- 4) Pagastu nosaukumu grozīšana, In: Policijas vēstnesis Nr. 37 10. 05. 1925
- 5) Jaunās valdības veiktā pašvaldības reforma, In: Latvijas kareivis 08. 08. 1934.
- 6) Jaunās valdības veiktā pašvaldības reforma, In: Latvijas kareivis Nr. 174, 08. 08.
1934.
- 7) Noteikumi par obligatoriskās mācības izvešanu dzīvē, In: Valdības vēstnesis 16. 09.
1921.
- 8) Noteikumi par obligatoriskās mācības izvešanu dzīvē, In: Valdības vēstnesis, Nr.
209 15. 09. 1921.
- 9) Valdības vēstnesis Nr. 103, 1922, 10. maijs
- 10) Latvijas kareivis Nr. 10, 930. 7. maijs
- 11) Lauksaimniecības mēnešraksts Nr. 2, 01, 02, 1930
- 12) Smiltenes ziņas, 16. 04. 1937
- 13) Mazpulks Nr. 4, 05. 1931
- 14) Valdības vēstnesis Nr. 193, 1931. 31. augusts
- 15) Mazpulks, Nr. 9, 01. 10. 1931
- 16) Mazpulks Nr. 9, 01. 09. 1932.
- 17) Mazpulks Nr. 8, 01. 08. 1932
- 18) Mazpulks Nr. 8, 01. 08. 1932
- 19) Latvijas jaunatne 01. 04. 1936
- 20) Latvijas kareivis Nr. 94, 24. 04. 1936
- 21) Aizsargs 01. 09. 1924
- 22) Latvijas kareivis Nr. 183, 18. 08. 1925
- 23) Aizsargs Nr. 2, 02. 1927
- 24) Aizsargs Nr. 1, 01. 1928
- 25) Aizsargs Nr. 7, 01. 07. 1925
- 26) Latvijas kareivis Nr. 233, 12. 10. 1928
- 27) Iekšlietu ministrijas vēstnesis Nr. 418, 19. 08. 1930

- 28) Rīts, 30. 01. 1935
- 29) Aizsargs Nr. 9, 01. 09. 1924
- 30) Rīts Nr. 231, 23. 08. 1935
- 31) Fiziskā kultūra un sports Nr. 11, 01. 11. 1939
- 32) Jaunākās ziņas Nr. 229, 09. 10. 1939
- 33) Fiziskā kultūra un sports Nr. 11, 01. 11. 1939

Literatūra

- 1) Aleksandrs Maldups. Aprinķu un pagastu apraksti, Rīga, Valsts Statistiskā pārvalde, 1937
- 2) Rīta Kristone. Līdumnieku zeme Mārupe, Rīga, Lauku avīze, 1999
- 3) R. Apine. u. c. 20. gadsimta Latvijas vēsture II 20. gadsimts, Latvijas universitātes Latvijas vēstures institūts, Rīga, 2003
- 4) Ilze Būmane. Mārupes novads Māras zīmē, Rīga, Mārupes novada dome, 2015
- 5) 20. gadsimta Latvijas vēsture II. sējums Neatkarīgā valsts. 1929-1940 Rīga, Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūts 2003
- 6) Antonijs Zunda. u. c. 15. maija Latvija, Rīga, Latvijas mediji, 2017
- 7) Ilgvars Butulis. Sveiki, aizsargi, Rīga, Jumava, 2011